

SPRAVODAJ 4 / 2004
slovenskeje speleologickeje spoločnosti

OBSAH

Ján Dzúr: Jaskyňa Pustá – objav Žikešovho domu.....	3
Tibor Máté – Martin Horčík: Nové objavy a poznatky o Ladzianskeho jaskyni na Muránskej planine.....	6
Miroslav Buraľ, Ján Ducár, Peter Holúbek: Prvá stometrová jaskyňa v Poloninách.....	13
Martin Horčík – Tibor Máté: Nové jaskyne v severovýchodnom výbežku Muránskej planiny.....	16
Zdenko Hochmuth – Rudolf Košč Kras Lačnovského kaňonu na Branisku.....	19
†Petr Hipman: Jaskyňa pod Brtkovicou.....	32
Stanislav Danko: Jaskyňa Helena.....	34
Patrik Derfíňák: Jedna zaujímavá jaskyňa.....	39
Vladimír Košel: Poznámka k pôvodu mena Baradla – jaskyne pri Aggtekeku.....	41
Pavol Staník: 4. seminár speleologickej strážnej služby.....	42
O nás s nami.....	43
Ladislav Novotný: Úspešných 70 rokov.....	44
Bartolomej Šturman: Ing. Ondrej Bolaček – päťdesiatnik.....	45
Sekretariát: Jubileá.....	46
Ján Dzúr: Spomienka na Vlada.....	47
Summary.....	48

*Obrázky na obálke: 1. str.: Pri vyťahovaní balvanu z Ďakovej jaskyne Foto: Peter Holúbek
4. str.: Poloha novoobjavených častí Pustej jaskyne. Topo: Peter Holúbek*

Výkonný redaktor: Zdenko Hochmuth

Redakčná rada: Zdenko Hochmuth, Bohuslav Kortman, Ján Tulis, Peter Holúbek

Adresa redakcie: Zdenko Hochmuth, M. Nešpora 17, 08001 Prešov

e-mail: hochmuth@kosice.upjs.sk

Tlač: Grafotlač PREŠOV

ISSN 1335-5023

CONTENTS

Ján Dzúr: The Cave of Pustá – discovery of The Žikeš' hall.....	3
Tibor Máté – Martin Horčík: New discoveries and knowledge about The Ladziasky' s cave in The Muráň plateau.....	6
Miroslav Bural', Ján Ducár, Peter Holúbek: The first one hundred meters long cave in Poloniny.....	13
Martin Horčík – Tibor Máté: New caves in north-eastern spur of Muráň plateau.....	16
Zdenko Hochmuth – Rudolf Košč: Karst of Lačnov' canyon in Branisko.....	19
†Petr Hipman: The cave under Brtkovica.....	32
Stanislav Danko: The cave of Helena.....	34
Patrik Derfiňák: One interesting cave.....	39
Vladimír Košel: Note to name origin of Baradla – the cave near Aggtekek.....	41
Pavol Staník: 4 th meeting of theSpeleological watch service.....	42
With us about us.....	43
Ladislav Novotný: Successful seventies.....	44
Bartolomej Šturman: Ing. Ondrej Bolaček – 50-years old.....	45
Sekretariát: Jubilees.....	46
Ján Dzúr: Memory of Vlado.....	47
Summary.....	48

Cover photos: 1st page: During getting out a boulder from Ďako's cave

Photo by: Peter Holúbek

4th page: Position of newly discovered parts in The cave of Pustá

Topo by: Peter Holúbek

Editorial office: Slovak Speleological Society

Hodžova 11

031 01 Liptovský Mikuláš

Slovak Republic

e-mail: hochmuth@kosice.upjs.sk

VÝSKUM A PRIESKUM

Jaskyňa Pustá – objav Žikešovho dómu

Ján Dzúr, speleoklub Demänovská dolina

Bude nesmierne zaujímavé sledovať, či sa nám podarí prekonať zával pod Šachtou – tak som končil posledný príspevok v tohoročnom Spravodaji SSS č.1. Čo nového nám jaskyňa v priebehu roka 2004 dovolila?

Na konci februára 2004 sme sa rozhodli, že dočasne prerušíme práce v závale Klimešovho dómu a všetku svoju energiu sústredíme na prienik závalom pod Šachtou. Za použitia jednolanovej techniky sme začali systematicky pracovať na úplnom dne Šachty. Vyťažený materiál sme vynášali a budovali oporný múrik pre plošinu na možný bivaľ. Hlinené sedimenty boli sypané za múrik. Po troch akciách sa v spodnej časti závalu začala otvárať úzka diera, nejaký citelný prievan však nevanul, aj keď je pravdou, že boli vyrovnané teploty. Tenký Lukáš Benický sa ako had pretiahol do klesajúcej chodby v tvare písmena A. Dno a čelná strana tvorí zával. Hneď na sever sa čnie puklina ústiaca do dómu 4 x 4 metre s viac ako 30 metrovým komínom. Po chvíli je aj I.Matocha, rozhodnutý zostúpiť za Lukášom. Pri pohľade na jeho zápas sa zhodneme, že dole pôjdeme až po riadnom rozšírení pukliny. Na ďalšej akcii vonku poriadne pritiahlo.

Je 6.marca 2004 a ortuť teplomeru poklesla na 16° C pod nulou. Mrzne nafta v autách a tak sa chvíľu čakáme na rybárni. Praga V3S v kombinácii s teplovzdušnou pištoľou však nemá žiadny problém. Narýchlo nakladáme všetok potrebný materiál do batohov a presúvame sa pod Pustú. Pri zostupe do Šachty M.Staroň s L. Benickým nanovo osadzujú spity a vyvezujú rebríky. P.Holúbek domeral 150 metrov dlhú klesajúcu chodbu v smere na Dóm starcov. Ostatní zostúpili do Áčkovej chodby a postupovali v rozoberaní závalu. Veľké bloky sa pod úderom kladiva a sekáča menili na tvar, ktorý sa dal transportovať do horných častí chodby. Z čelného závalu fúkal silný prievan, avšak chodba sa začala stáčať akoby naspäť do Šachty. Navyše intenzívne tiekla cez ňu skapová voda. Už na akcii 28.2.2004 Z.Chrapčíak spozoroval zmenené prúdenie v ľavej

spodnej časti chodby. Na tomto mieste vzduch po odvalení niekoľkých zaklinených blokov začal fúkať priamo do tváre, pričom v čelnom závale fúkal opačne. Po siedmich hodinách vyťahovania a ukladania sa o 17.05 hod. darí preniknúť celou závalovou časťou a vstúpiť do prudko klesajúceho meandra, ústiaceho na okraj čierneho priestoru. Je jasne počuť hukot podzemnej riečky. To, čo sme v kútiku duše roky nosili, sa stáva skutočnosťou. Po trinástich rokoch od posledného zanorenia potápača v Achátovom dome, sa nám "suchozemcom" podarilo zložitou cestou zostúpiť na aktívny prítok

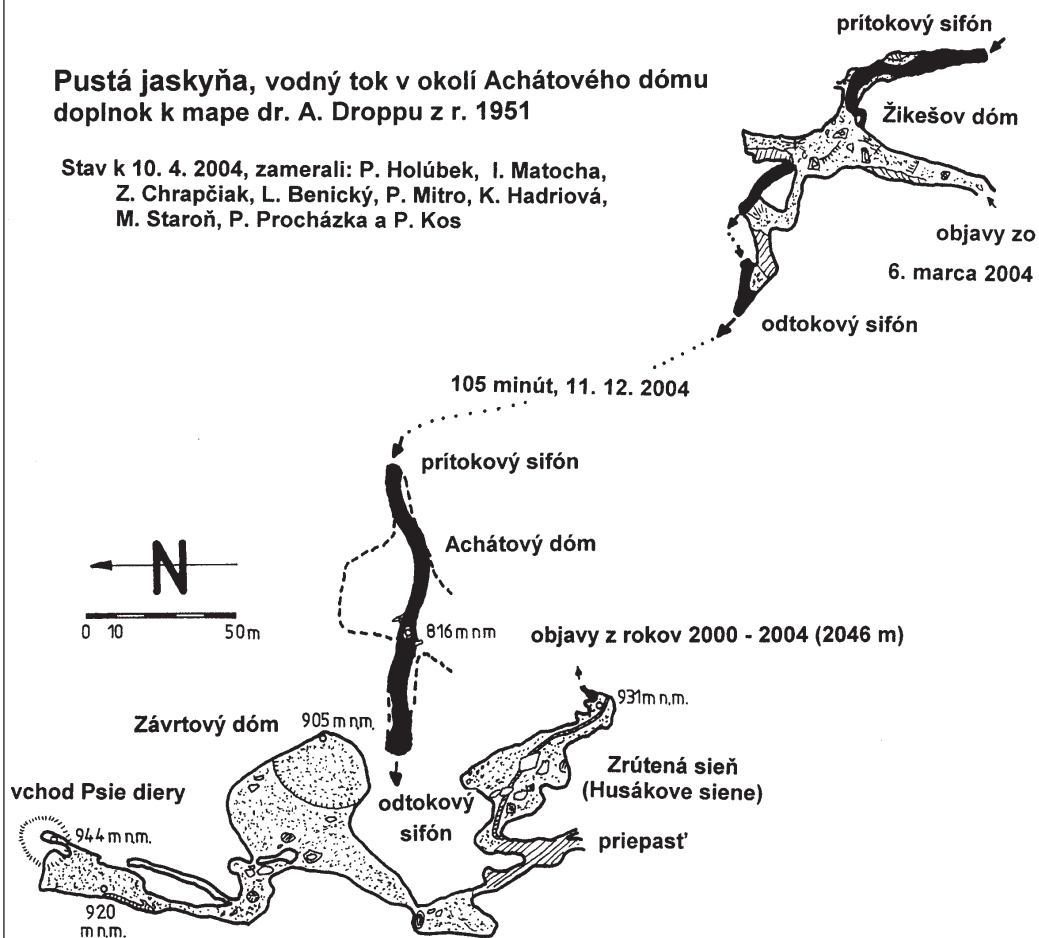

V Žikešovom dome

Foto J. Dzúr

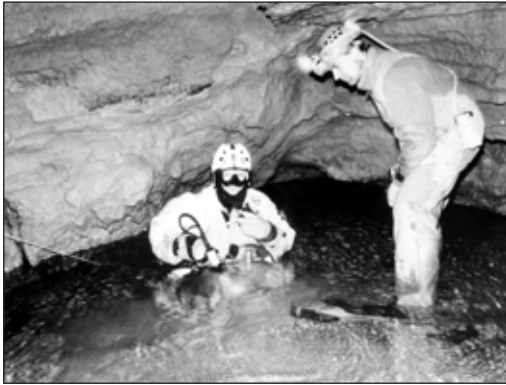
Pustá jaskyňa, vodný tok v okolí Achátového dómu doplnok k mape dr. A. Droppu z r. 1951

Stav k 10. 4. 2004, zamerali: P. Holúbek, I. Matocha,
Z. Chrapčiak, L. Benický, P. Mitro, K. Hadriová,
M. Staroň, P. Procházka a P. Kos

Sifón rešpektu

Foto Ján Dzúr

Pred zanoreím potápača v Sifóne rešpektu

Foto J. Dzúr

Demänovky. Tradícia sa musí dodržiavať a tak vždy pri vážnom objave Z. Chrapčiak podáva šampanské.

Konečne sme našli priestor, ktorý je možné s hrdosťou pomenovať Žikešov dóm. Jeho dno je pokryté napadanými veľkými blokmi popod ktoré preteká zurčiaci voda. Na juhovýchodnom cípe dómu pokračuje chodba k prítokovému sifónu. Je to ďalší potápačský bombónik. Vodná cesta v dĺžke 200 metrov je ukončená odtokovým sifónom. Tu by sa pravdepodobne vynorili potápači, keby boli prekonali prítokový sifón v Achátovom dóme. Zaujímavosťou je, že v riečisku sa nenachádzajú žiadne žuliaky a ani rozbor vody zo Žikešovho dómu nenasvedčuje blízkosti ponorov na Lúčkach.

Hneď o týždeň transportujeme potápačský materiál k prítokovému sifónu Žikešovho dómu. I. Matocha zostúpil do 6 metrovej hĺbky až k skalnej hrane, od ktorej sifón pod 45° uhlom klesá priamo na juh. Došlo aj ku krízovej situácii, keď hneď po zanoření začala mrznúť jedna z automatík a prudko z nej unikol vzduch. Ivan duchapritomne zatvoril ventil. Sifón dostal pomenovanie Sifón rešpektu.

20. marca 2004 dochádza k otepleniu na +12°C spojenému s výdatným dažďom. Narýchlo sa rozhodujeme vytiahnuť centrálu a káble z jaskyne. Upravujeme ešte odvodňovací systém Klausovho sifónu. Aj keď hadica perfektne odvádza vodu z južnej vetvy, voda pod tlakom prechádza cez sedimenty a zaplavuje najnižšie miesto sifónu. Praktické overenie vodnej spojitosti Žikešovho dómu a Achátovým sa uskutočnilo až 11. decembra 2004, kedy sme vyliali 2 kg roztoku soli a konduktometer zaznamenal prvú zmenu v Achátovom dóme po 105 minútach.

Ubehlo 81 rokov od doby, kedy prví prieskumníci zostúpili na dno Hlavnej priepasti a v nemom úžase hľadeli na podzemnú riečku Achátového

dómu. Objav Žikešovho dómu potvrdil správnosť nášho rozhodnutia sústrediť celú prieskumnú činnosť na zával pod Šachtou. Čaká nás mnoho a mnoho tvrdej práce, kým sa dozvieme, ako jaskyňa pokračuje za Sifónom rešpektu. Našou ďalšou metou je prekonanie úžiny s intenzívnym prievantom v najvyššie položenej časti jaskyne, na konci Chodby pokazených karbidiek.

Po zameraní starých častí jaskyne a častí objavených v rokoch 2001–2002 sme na mape vytýčili všetky nádejné miesta. Ich systematický prieskum nás doviedol až k tesnému výbežku na konci *Bludiska*, vtedy najhlbšom mieste jaskyne, kde sme objavili ďalšie klesajúce pokračovanie smerom na sever. Aj keď prienik do týchto nových priestorov sme zaznamenali až dňa 16. 5. 2003, je tu potrebné uviesť, aké okolnosti zabránili tomu, aby sa objav nemohol udiat o 2 týždne skôr. Tieto a tomu podobné neskôr výrazne ovplyvnili speleologický prieskum Dlhého vrchu.

Literatúra:

DZÚR, J., 2004: Prieskum jaskyne Pustej v r. 2001 – 2004. Spravodaj SSS 35, 1, Liptovský Mikuláš, s.45 – 48.

Meranie konduktometrom v Achátovom dóme

Foto J. Dzúr

Nové objavy a poznatky o Ladzianskeho jaskyni na Muránskej planine

Tibor MÁTÉ – Martin HORČÍK
Speleoklub Drienka Košice

“Dokonalé prozkoumání dosud neznámých jeskyní této oblasti je našim úkolem do příštích let. Práce je nutno provádět s patřičným ohledem na ráz krajiny, který zvláště u propadávajícího Strateného potoka nebyl dosud postižen lidskými úpravami. Výzkum krasové oblasti u Červené Skaly přinesl již dnes řadu cenných poznatků, které nás těší tím více, že jsme zanechali všechny krasové zjevy, na kterých jsme pracovali, ve stejném stavu, v jakém byly předtím. Tyto zásady si již osvojují skoro všichni naši speleologové, protože si správně uvědomují, že nejsou bojovníky s přírodou – jejími nepřáteli, ale přáteli...”

F. Skřivánek, 1954

Keď zvedavosť víťazí...

Dňa 26. 4. 2003 sme sa v zložení F. Horčík, M. Gaško, M. Horčík a T. Máte vybrali do jaskyne. M. Horčík a F. Horčík mali sondovať na konci Východnej chodby, M. Gaško a T. Máte skúmať komín nad Bielym sintrovým vodopádom v Bludisku. V tomto komíne, po niekoľkých neúspešných pokusoch prehodiť koniec lana cez malé skalné okienko, sa podarilo objaviť krátku, 7 m dlhú chodbičku so starou výzdobou.

Začali sme premýšľať, kde budeme pokračovať v prieskume. Na minulej akcii, pri prekopávaní pieskového sifónu na dne Bludiska, sme z plazivky nachádzajúcej sa kúsok vyššie spozorovali tzv. pulzný prievan. Plazivka predstavuje pokračovanie pukliny, na ktorej sú založené priestory Bludiska. Tu sa spájajú aj stropné korytá z chodby, ktorá sem meandrovite klesá z Veľkej sály. Úžina je asi 1,5 m vysoko a jej dno tvorí zakliesnený blok. Plazivka bola široká asi 0,2 m s výškou asi 10 cm. Dno plazivky, ku ktorej sa dalo dostať kvôli jej klesajúcemu charakteru len nohami dopredu, tvorí mäkký plastický sinter. Jeho prehľbovaním sme začali uvoľňovať sintrové dosky. Zakrátko sme však museli naše prieskumné sondovacie práce v jaskyni ukončiť a predčasne vystúpiť na povrch...

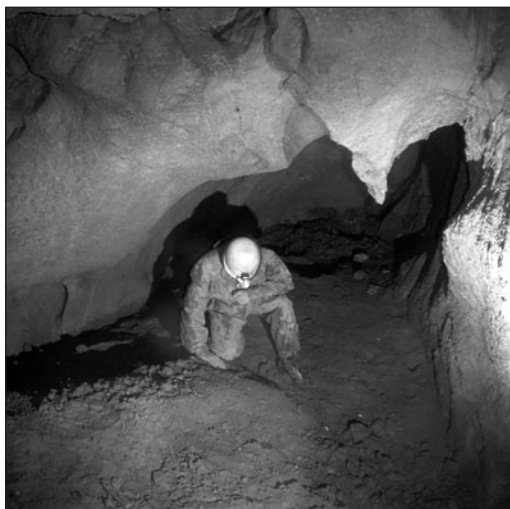
*

Kontrola pracovníkov NP Muránska planina viedla až k zaslaní prípadu na inšpektorát životného prostredia v Banskej Bystrici, kde sme boli 30.5.2003 predvolaní na prešetrovanie. Na naše zrobené plecia dopadla ťažká ruka zákona. Za vstup do jaskyne v rozpore s ust. § 24 odst. 4 písm. a) a b) zák. č. 543/2002 Z.z. o ochrane prírody a krajiny, poškodenie zložky jaskynného systému sekáčom a kladivom a vjazd a státie s motorovým vozidlom v rozpore s ust. § 13 odst. 1 písm. a) zák. č. 543/2002 Z.z. nám bola vyrubená pokuta vo výške 500 Sk za osobu a

100 Sk za auto! Ešte kým sme však za naše “previnenie” zaplatili, zvedavosť zvíťazila a nám sa podarilo do jaskyne vrátiť a uskutočniť prienik za plazivku, ktorú sme pôvodne rozširovali...

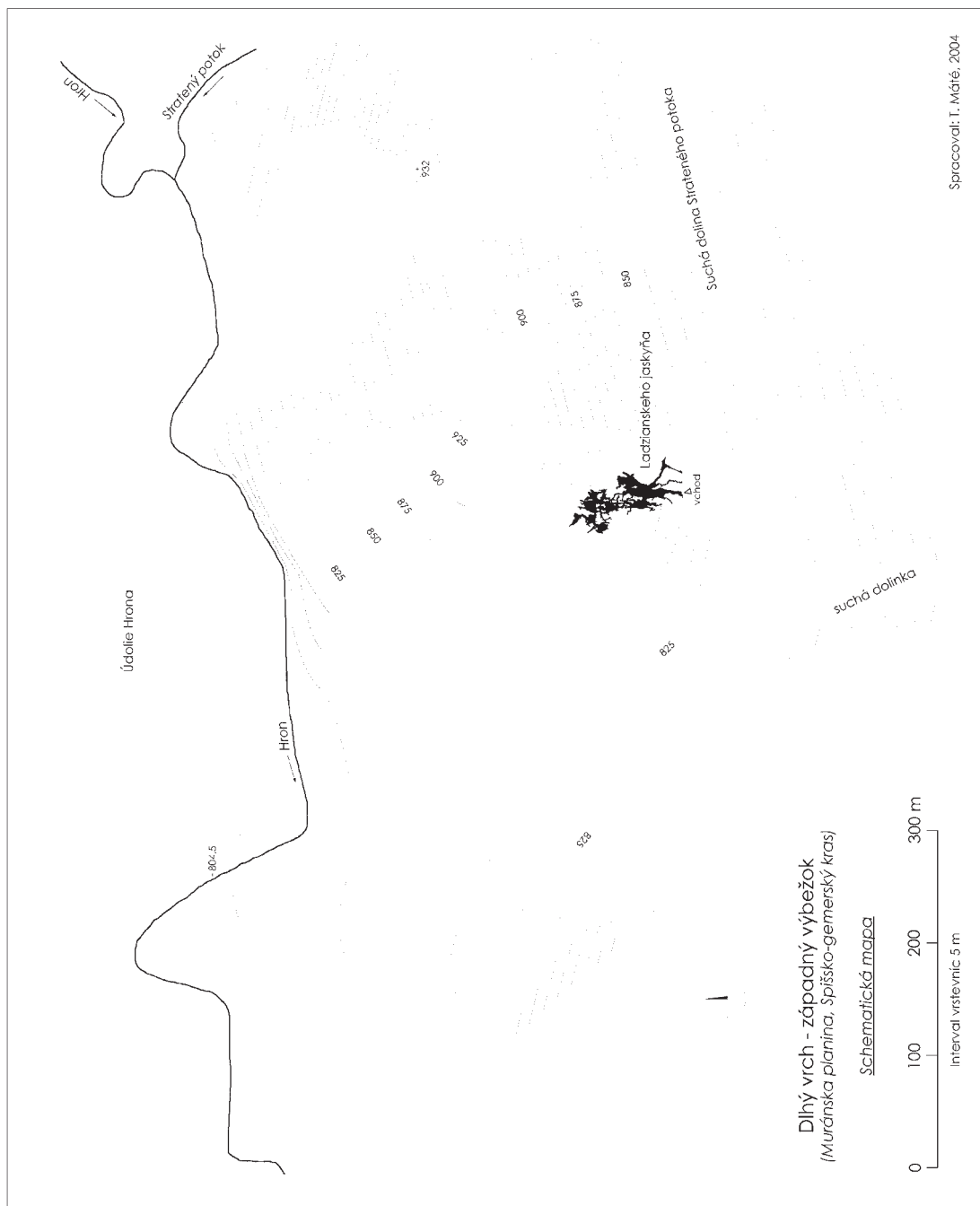
*

Neprekonaná plazivka nedávala spávať. Ďalšiu akciu sa nám podarilo zorganizovať už o 2 týždne. V piatok 16.5.2003 sme do Telgártu dorazili J. Psotka, F. Horčík, M. Kolesár a T. Máte. V utiahnutom počasi rýchlo klesal aj morál na prieskum jaskyne, ktorý sme chceli uskutočniť ešte dnes večer. Jozef ostal strážiť oheň, no Fera a Mira sa po krátkom povzbudzovaní podarilo nakoniec prehovoriť. Zbalili sme si potrebné veci a už za šera začali schádzať dolinou Strateného potoka. V jaskyni bolo ticho. Zostúpili sme ku plazivke a začali pracovať. Menšie jazierko vytvorené slabým prítokom zo sintrovej kóry sa po vyčerpaní premenilo na jemné

Spodná časť Vysokej siene.

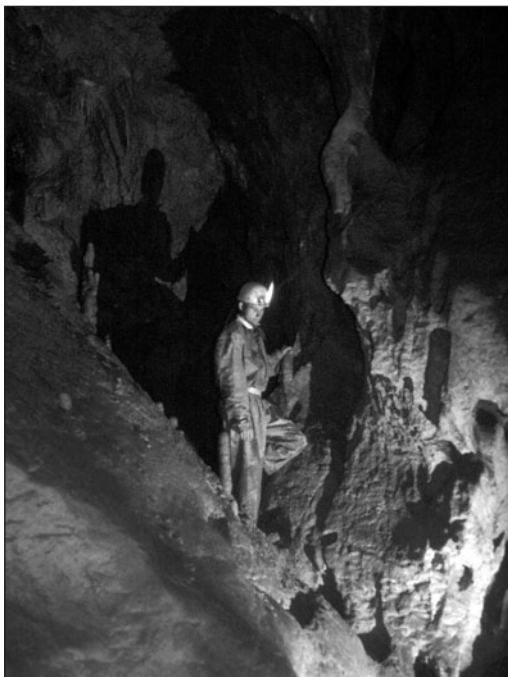
Foto: M. Horčík

Spracoval: T. Márié, 2004

sintrové blato, do ktorého si bolo treba ľahnúť. Pomocou železnej štangly sme uvoľnili väčšie kusy sintrovej kôry a po hodine bola plazivka pripravená.

Na druhej strane som sa poskladal v úzkej pukline, odkiaľ pokračoval neprieľzný meander asi o 2 m ďalej do neznámej sienky. Zhora bol vyplnený zakliesnenými blokmi. Hnaný prievanom a ozvenou kvapkajúcej vody kdesi v diaľke, som asi po hodine úmorného vypratávania skál prenikol do hornej časti neznámej sienky. Tento prvý voľný priestor mal strmý spád a na jej dne úzka, vodou vyplnená puklina viedla do ďalších neznámych priestorov. S Ferom, ktorý plazivku a zával tiež prekonal, sme sa vybrali na ďalší prieskum. Na jednom mieste sme zastali pod 1 m vysokou pagodou na začiatku strmo klesajúcej chodby, kde sme začuli žblnkot vody. Potôčik pretekajúci na dne asi 10 m siene napája hlboký sifón. Strmou chodbou sme od sifónu vystúpili do ďalšej – *Vysokej siene*. Preskúmali sme aj komín – tektonické zrkadlo *Nad pagodou* a tiež siene vyššie – s ďalším šikmým komínom. Pre pokročilosť času sme sa však rozhodli vrátiť k Mirovi, ktorý nás celý premočený a uzímený čakal pred objavnou plazivkou, po neúspešných pokusoch ju prekonať. Z jaskyne sme vyšli o polnoci a hore dolinou sme v chladnej hviezdnej noci stúpali k táboru.

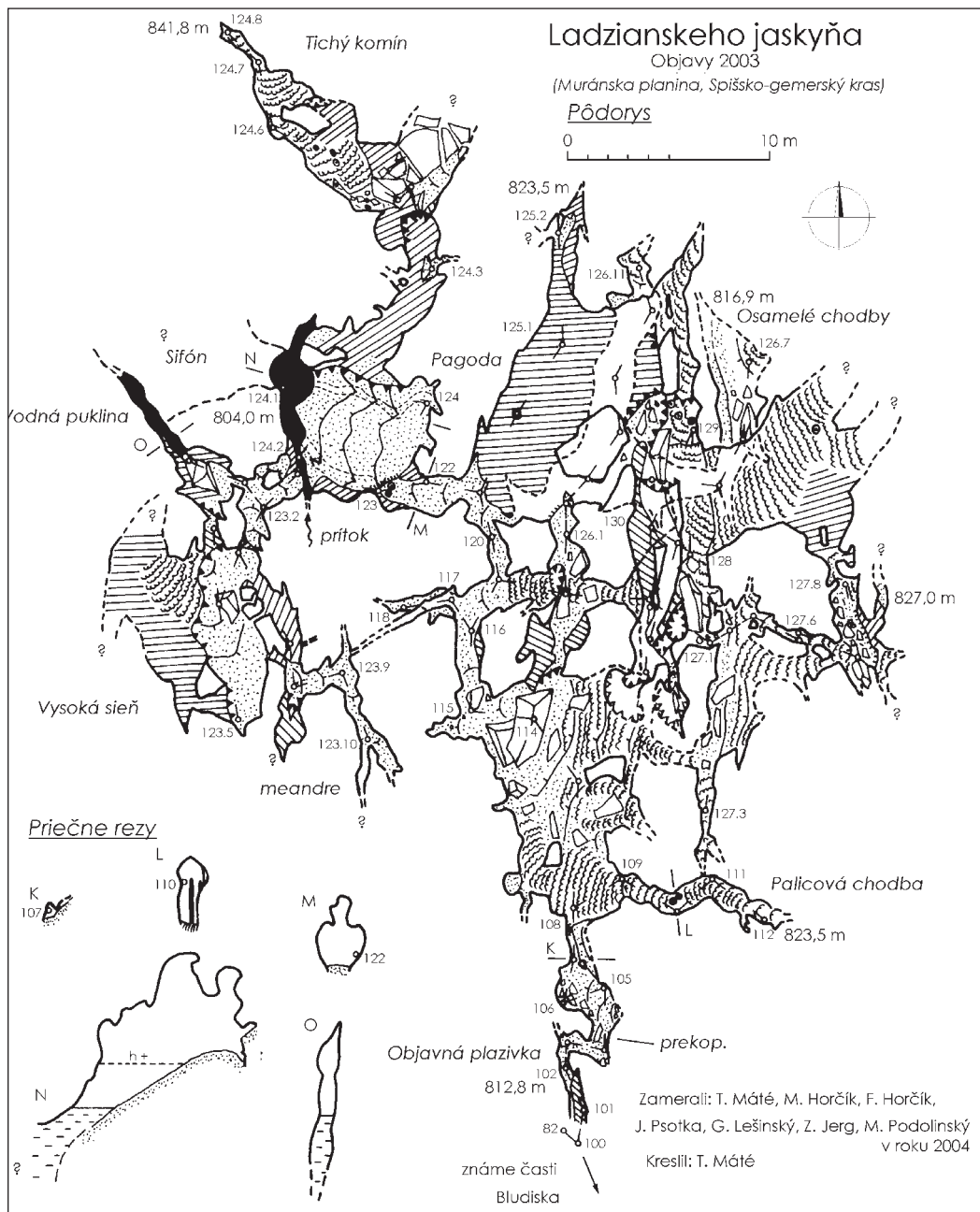

V Hlavnej chodbe. Foto: M. Horčík

Novoobjavené priestory majú podobný charakter, ako známe priestory jaskyne. Vysoké, šikmo uklonené puklinovité labyrinty, ktoré sa len obtiažne dajú komplexne preskúmať. Ďalší postup umožňovali komíny, vyplnené mäkkými plastickými sintrami. Dúfajúc, že sa nám komínmi podarí opäť vystúpiť do vyšších poschodí, začali sme s výrobou 5 m skladacieho rebríka. V priebehu roka 2004 sme potom aj za pomoci rebríka pokračovali v prieskumných a mapovacích prácach. Najväčšiu nádej sme dávali komínu v *Sifónovej sieni*. Dalo sa dovidieť asi 15 m šikmo ukloneným komínom, z ktorého zostupoval studený vzduch a vracala sa ťahla ozvena. Na akcii dňa 3.7.2004 sa podarilo v komíne vystúpiť do výšky asi 10 m, ale pre silne zablatené steny, ktoré značne sťažovali postup, sme jeho vrchol dosiahli až na druhej akcii dňa 17.7.2004. Vo výške 18 m komín ústi do vyššej rúťovej siene s kritickými 4 m balvanmi, o ktoré sme museli rebrík oprieť. Z obavy pred zosunom labilného závalu zúčastnení ani neprehovorili – odtiaľ názov *Tichý komín*. Od tohto miesta sa charakter výrazne freatického komína mení a vyššie pokračuje sintrom zaliata strmina, voľne zleziteľná. Vrchol *Tichého komína* siaha výškovo po úroveň vchodu, celková výška je 35 m a nachádza sa tu unikátna výzdoba. Súbežne sa prekopávali niektoré zanesené miesta – prechod do Vodnej pukliny a záver Meandra z Vysokej siene, zatiaľ bez významnejších objavov. Prieskum tu nie je ukončený.

Morfológia nových priestorov

Za objavným prielezom jaskyňa pokračuje dvakrát zalomenou, mierne stúpajúcou plazivkou do sienky s rozmermi 3 x 3 x 2 m. Z nej severným smerom pokračuje pôvodne 0,3 m široká, dnes už rozšírená a čiastočne odvodnená puklina, vedúca po troch metroch do hlavného pokračovania jaskyne – *Hlavnej chodby*. Po prekonaní pukliny nás ako prvý upúta z pravej strany sa zvažujúci snehobiely nátek tvorený tisíckami drobných hrádzok. Nad nátekom prudko stúpa smerom na východ najkrajšie vyzdobená časť nových priestorov – *Palicová chodba*, s niekoľkými palicovými stalagmitmi, z nich najvyššia meria dva metre. Dno chodby tvoria súvislé sintrové kôry a hrádzky. Z tohoto dôvodu sme po zameraní chodby vylúčili jej ďalšie návštevy. Sintrové dno pokrýva stekajúci tenký vodný film, ktorý sa podieľa na vytváraní vyššie spomínaného náteku. Strop strednej časti Palicovej chodby vyplňa presintrovaná sutina a hlina s množstvom menších brčiek, pozostatok jej predchádzajúceho kompletného vyplnenia sedimentmi. Slabý prítok vody pravdepodobne pochádza zo záveru *Jazernej chodby*.

Hlavná chodba pokračuje v profile 3–4 (Š) x 5–6 (v) m, mierne klesajúc. Dno tvorí hlina, sintrové platne a zrútené bloky. Na stenách chýba výraznejšia výzdoba, nachádzajú sa tu kulisy a perforácie. Na dne sa v závislosti od zrážok zbierajú drobné pramienky, postupne sa strácajúce v sedimentoch. Na viacerých miestach môžeme nájsť nekrasové štrky, dobrého opracovania.

Na západ z chodby odbočuje 4 m dlhá, klesajúca *hlinená chodbička*, ktorá pravdepodobne ústí na koryto drobného potôčika pritekajúceho do sifónu. Pri stúpnutí hladiny v sifóne sa na jej konci objavila voda. Za odbočkou do Hlinenej chodbičky sa dostávame do priestorov vytvorených na mohutnom zlome sledujúcom smer SZ–JV, sklon cca 50°. Na severovýchod vedie prudko stúpajúca chodba, dno

ktorej tvoria reliktý rútenia pokryté stekajúcim sin-
trom a blatom (nebezpečný pohyb, pošmyknutie).
Chodba vedie pod ďalší mohutný komín, kde
prieskum zatiaľ nebol ukončený. Zvodenie z masí-
vu na jeho stene vytvoril až 10 cm mocnú vrstvu
plastického sintra, do ktorého je možné strčiť prst.
Odtiaľ názov *Sajrajtový komín*. V tejto časti boli
objavené rúrovité priestory vedúce do vyššej časti
komína i späť do Hlavnej chodby.

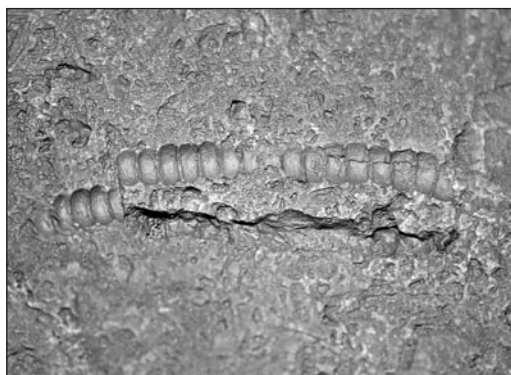
Za zúžením pri m. b. 120 (pokračovanie zlomu)
sa dostávame do vysokého, prudko ukloneného
priestoru (tektonické zrkadlo), ktorému dominuje
osamelá *pagoda*. Nad ňou stúpa ďalší komínovitý
priestor, takisto ukončený zúžením a zasintrovaním.
V oblasti pagody sa nachádzajú jedny z posledných
objavených priestorov – *Osamelé chodby*. Spolu
predstavujú asi 35 metrov priestorov, ukončené sin-
trovými nátekmi, resp. zúženiami. Nachádza sa tu
nedostupné jazierko s neznámym pokračovaním,
prístupu bráni krátke zúženie. Tieto partie sú značne
komplikované – nachádzajú sa tu tri úrovne čle-
nitých priestorov.

Spod pagody sa dostaneme do zatiaľ najväčšieho
novoobjaveného priestoru jaskyne, ktorý predstavi-
je *Sifónová sieň* s rozmermi pôdorysu cca 10 x 8
a výškou 6–8 m. Sintrovú výzdobu tu tvoria drobné
stalaktity, vo vstupe do siene ojedinelé stalagmity
s výškou do 0,5 m. V Sifónovej sieni sa objavuje
občasný tok vytekajúci z hlinených nánosov, po pár
metroch vtekajúci do sifónu. V čase sucha tok vysy-

Koncový sifón jaskyne. Foto: M. Horčík

chá a hladina sifónu značne klesá, pri extrémnych
zrážkach zase dochádza niekedy aj k úplnému zato-
peniu siene (hladinové čiary). V stropě siene sa
nachádzajú hrnce a kupoly (“vzduchové bubliny”)
– tvary odpovedajúce freatickej zóne, modelované
kondenzačnou koróziou. Dno tvoria mocné piesčito
– hlinité nánosy. Na západnej stene sa nachádza
množstvo vypreparovaných, bližšie neurčených fosí-
lií (riasy, krinoidy?).

Výpreparovaná riasa zo steny Sifónového dómu.

Foto: M. Horčík

Za Sifónovou sieňou ponad prítok vedie rúrovitá
chodba do *Vysokej siene*. Z nej sa hneď v úvode
vracia krátky prekopaný kanál ústiaci v podobe bal-
kónika asi 3 m nad sifónom. Prekopaním hlinou
vyplnenej skalnej perforácie s prievanom sa nám
podarilo dostať do puklinovitého komína s vodnou
hladinou – *Vodná puklina*. Jedná sa o pokračovanie
sifónu, ktorý je predelený skalnou kulisou (overené
presvietením fotobleskom). Taktiež bolo zistené, že
do tohoto priestoru vedie priepasť objavená v hornej
časti Vysokej siene. Dĺžka novoobjavených priesto-
rov dosiahla 323 m, celková dĺžka jaskyne vzrástla
na 909 m (výškové rozpätie 43,5 m).

Prúdenie a teploty vzduchu

V dôsledku členitých priestorov vzniká v jaskyni
zložitý prúdenie vzduchu, ktorého hlavné zákonitostí
sa nám nepodarilo zatiaľ presne objasniť. Na via-
cerých miestach (prevažne v úzkych horizontálnych
častiach) sa vyskytujú prievany meniace intenzitu
i smer. Najlepšie sa tento jav dá sledovať pri preko-
návaní objavnej plazivky do nových objavov. Toto
miesto morfológicky pripomína koleno a oddeľuje
od seba 2 rozsiahle časti jaskyne. V komínoch s väč-
ším priemerom (spodná časť Tichého komína, komín
vo Vysokej sieni) sme pozorovali chladné zostupné,
v strmých úzkych spojovacích meandroch (meander
z Veľkej sály, meander do závalovej sienky

Dátum	Miesto	t [°C]
4. 8. 2004	Vchod m.b. 0 (v tieni)	23,8
	Vstupný dóm m.b. 2 (pri dne)	6,2
	Veľká sála, m.b. 26 (pri dne)	5,8
5. 8. 2004	Vysoká sieň	6,6
	Sifónová sieň – voda v sifóne	6,2
	Sifónová sieň – vzduch	6,2
	Nad pagodou (m.b. 130)	6,4

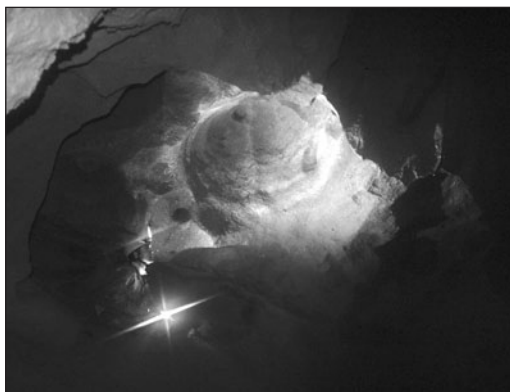
s m.b.127,8, stúpajúci kanál do Vysokej siene) zas naopak – vzostupné prúdenie teplejšieho vzduchu. Jednorazovo boli merané teploty vzduchu a vody v sifóne. Uskutočnené boli ortuťovým teplomerom s delením po 0,2°C.

Fauna

V nových priestoroch neboli zatiaľ pozorované žiadne netopiere, len vo Vysokej sieni bola nájdená kostra jedného jedinca. Na dvoch miestach, a to v klesajúcom meandri do Bludiska pri m.b. 87 (stará časť) a v prechode zo Sifónovej siene do Vysokej siene, sme našli po dva exempláre troglobiontných živočíchov *Mesoniscus graniger*.

Poznámky k morfológii povrchu a podzemia

Západný výbežok Dlhého vrchu s Ladzianskeho jaskyňou predstavuje pravdepodobne tektonicky výrazne premodelovanú časť severnej hradby okrajového krasu Muránskej planiny. Popri hlavných zlomových štruktúrach rovnobežných a kolmých na smer muránskej línie (SV–JZ) sa najmä v podzemí prejavujú pukliny S–J smeru. Prevažná väčšina priestorov Ladzianskeho jaskyne, vrátane novoobjavených častí, je ovplyvnená smermi týchto porúch, uklonených na východ. Bludisko a jeho

Kondenzačnou koróziou modelovaný hrniec v strope Sifónovej siene. Foto: M. Horčík

severné pokračovanie (nové objavy) je založené na výraznom zlome S–J smeru, pričom na jeho báze prebieha odvodňovanie jaskynných priestorov severným smerom. Kolmo na tento smer, z vrcholových (východných) častí puklín sa objavujú početné autochtónne prítoky malej výdatnosti, aktívne občasne a vytvárajúce typické (mäkké) sintropády a hrádzky. Voda, ktorá sa takto pozbiera z celej jaskyne, presakuje zasedimentovanými kanálmi (pri m.b. 78, 84, 118, 124) a napája hladinu podzemnej (stagnujúcej) vody. Napojenie na túto hladinu sa dá sledovať v Sifónovej sieni, kde občasný prítok (vo vlhkých mesiacoch cca 1 l.s⁻¹) vyteká z bočnej vyplnenej pukliny. Hladina sifónu (804 m n. m.) má overenú kolísavosť až 3 m (máj–júl), hladinové čiary sa však vyskytujú aj 8 m nad sifónom (m.b. 124, 114). Piesčito–hlinité nánosy na stenách až do tejto výšky nesú znaky postupného opadávania vzdutej vody. Kolísavosť hladiny spodnej vody zohráva(la) dôležitú úlohu pri vytváraní a formovaní najnižších a pravdepodobne aj ostatných priestorov jaskyne. Vzdušovanie hladiny sifónu môže súvisieť s blízkosťou podložínych verfenských vrstiev (KOVÁŘIK, 1952). Ďalšie zaujímavé poznatky prinesie prieskum sifónu, ktorého viditeľný priebeh sa javí lákavým pre potápačský prieskum.

Dokumentácia historických nápisov

Viacero historických nápisov, ktoré sme zaregistrovali pri prieskume a mapovaní starých častí jaskyne, nás priviedlo na myšlienku ich základného spracovania. Impulzom bol aj jeden z mála príspevkov tohto druhu o inventarizácii nápisov v Stanišovskej jaskyni v Nízkych Tatrách (VAJS J. – SOUKUPOVÁ B., 1992). Z časových dôvodov nebolo možné spracovať nápisy v takom rozsahu ako vyššie uvedený materiál (najmä pátranie po ich autoroch). Cieľom bolo obohatiť dokumentáciu Ladzianskeho jaskyne.

V jaskyni sme našli dve miesta s výskytom nápisov. Nachádzajú sa v chodbe ku Riečisku (okolie m. b. 30) a v úvodnej časti Východnej chodby. Hlavné, najrozsiahlejšie priestory jaskyne neposkytovali z dôvodu pokrytia stien silne zvodneným plastickým sintrom žiadne možnosti na písanie. Eventuálne bolo možné vyrývanie nápisov do sintra hoci aj prstom, no nedávalo to šancu na dlhšiu trvácnosť. V mäkkom sintri sa zachovali len stopy od čakanov po jeho ťažení (napr. vo výklenkoch Vstupnej chodby), pravdepodobne na lekárske účely. Ako doplnkovú činnosť počas dvoch akcií sme všetky nájdené nápisy prepísali do zošita. Najvzácnejším sa pre nás stal najstarší nápis nájdený v chodbe ku Riečisku:

itt volt 1886 Sept 12 [tu bol 12. septembra 1886]
Mojses András [priezvisko a meno]
Rozsnyórol tuzér hadnagy [nadporučík delostrelectva z Rožňavy (vojenská hodnosť)]

Vyhotovený je modrou ceruzou na tvrdom sintri, prekrytý jemnou glazúrou. Neznámy vandal ho však poškodil dvoma veľkými vyškriabanými písmenami K.

V dvoch prípadoch je uvedené povolanie – pri už spomínanom najstaršom nápisu a pri nápisu od Michala Dema zo Šumiaca (8. augusta 1930 – mlynár). Toho dňa jaskyňu navštívil aj Palo Márník, taktiež z obce Šumiac. M. Demo navštívil jaskyňu aj 5. júla 1930, nápis sme našli vo Východnej chodbe.

Zo dňa 15. augusta 1930 evidujeme tri nápisy, návštevu uskutočnili Ján Kamzík, Ján Margita a Juraj Kapusta (všetci zo Šumiaca).

Zaujímavé sú tiež nápisy z pohnutej doby tesne po vzniku fašistickej Slovenskej republiky, pred vypuknutím druhej svetovej vojny od vojakov slovenskej armády – Voj. Viširda Štefan 27. apríl 1939, Vojin Juraj Šturman Muránska Dlhá Lúka 1939 a Voj. Pavel Slobodník 22.IV.1939.

Z obdobia druhej svetovej vojny pochádza nápis 1943 Čupka, dokonca dvakrát. Nápisy sú ohraničené kruhom.

Z povojnového obdobia sme našli niekoľko nápisov z päťdesiatych, šesťdesiatych i sedemdesiatych rokov:

Na Riečisku: Vilo Macko 11. IX. 1950, A. Petko 1953 (bez dátumu ešte dvakrát), Svonkol [?] 11. IX. 1951 a Chamko Jozef Šumiac R1957, Piliar 1977.

Vo Východnej chodbe: Helena Švagerková 1963 (2 krát), Ladislav Benčo 1963, Ján Horváth 1963, Ivan Knapo 1967, Ján Švagerka 1978.

Popri kompletných nápisoch pozostávajúcich z mena a dátumu, príp. bydliska či povolania, sme našli viacero nápisov pozostávajúcich len z krstného mena alebo iniciálok. Počet "kompletných" nápisov: 15 v oblasti Riečiska a 6 vo vstupe do Východnej chodby.

Historické nápisy prinášajú poznatky, ktoré neboli zachytené v literatúre. Konkrétne v Ladzianskeho jaskyni je to pátranie po dátume objavu jaskyne. V Banickom múzeu v Rožňave sme sa pokúsil získať o jaskyni ďalšie informácie, keďže existuje zmienka o jej objavení banickými sondážnymi prácami. V oblasti Stračanika sa udávajú dve banské polia (jelšavské banské spoločenstvo, šumiacke banské polia), kutacie práce sa tu vykonávali v roku 1905 (EISELE, G., 1907). Tieto však asi nesúvisia s objavom jaskyne, nakoľko dostupnosť priestorov potvrdzujú nájdené iniciály už v roku 1886. Presný dátum obja-

vu, resp. či bola jaskyňa vôbec objavená banskými prácami spočíva v objasnení pôvodu tohto tajomného najstaršieho nápisu.

Na prieskume a dokumentácii sa podieľali:

F. Horčík, J. Psotka, V. Papáč, M. Gaško, G. Lešínský, Z. Jerg (SK Minotaurus), M. Podolinský, M. Kolesár a autori. Naše poďakovanie patrí P. Horváthovi za snahu pri hľadaní stratených informácií o jaskyni.

Záver

Najnovšie výsledky prieskumu Ladzianskeho jaskyne takisto potvrdzujú, že SV okraj Muránskej planiny, resp. masív Dlhého vrchu, má bohato rozvinutý podzemný kras. Toho hlavnou príčinou je súhra vhodných geologických, geomorfologických a hydrologických pomerov danej oblasti. Jaskynné chodby, sintrové platne, nekrasové sedimenty a v nových priestoroch nájdené zarovnané stropy (m.b. 130) v rovnakej výške cca 827 m n.m. sú v priestorovom labyrinte súčasťou jaskynnej úrovne aj v minulosti komunikujúcej a priamo vyvíjajúcej sa s premenlivou hladinou podzemných vôd, závislých od eróznej základne rieky Hron.

Zásluhou dobrovoľného jaskyniarstva na Slovensku sa podzemné unikáty prírody už viac ako 55 rokov systematicky vynárajú na povrch ľudského poznania. Objav novej jaskyne, alebo jej pokračovania, má osobitý vedecký význam – posledné panenské miesta Zeme ukrývajú v sebe zložité neznámo. Metódy a nástroje, pomocou ktorých k týmto objavom dochádza, prešli dlhým a náročným vývojom našich predchodcov. Rozšírená úžina časom zatečie sintrom, alebo sa prekopaný zával opäť zrúti a prirodzenými silami stratia sa v rovnovážnom kolobehu prírody. Ochrana týchto objavov je však možná až v prípade, že existujú! A nám ostáva len správne pochopiť a naplniť slová F. Skřivánka.

Literatúra:

- EISELE, G., 1907: Gömör és Borsod vármegye kőbányászati és kohászati monográfiája. Banská Štiavnica.
- KOVAŘÍK, J., 1952: Příspěvek ke krasové hydrografii severního podhůří Muránské plošiny. Československý kras, 5, Praha, str. 205–207.
- ŠKVARČEK, A., 1973: Náčrt kvartérneho vývoja horského úseku doliny Hrona. Geografický časopis, 25, 2, Bratislava, str. 136–147.
- VAJS, J. – SOUKUPOVÁ, B., 1992: Inventarizácia nápisov v Stanišovskej jaskyni. Slovenský kras, 30, Martin, str. 161–168.

Prvá stometrová jaskyňa v Poloninách

Miroslav Buraľ, Ján Ducár, Peter Holúbek

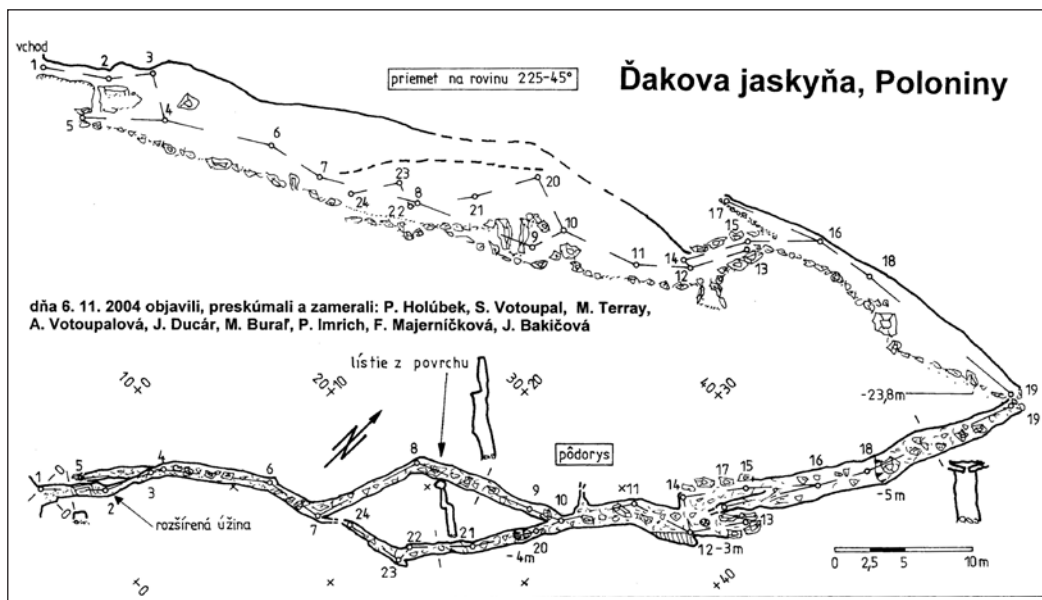
Predkladaný príspevok nadväzuje na článok v Spravodaji 2/04. Indície v ňom uvedené sa potvrdili a Poloniny majú svoju prvú vyše stometrovú jaskyňu, ktorá azda ešte nie je posledná. Ďalšia plánovaná výprava začala 5. 11. 2004 poobede vo Frýdku-Místku, pokračovala cez Liptovský Mikuláš do obce Háj, ukrytej medzi dvoma planinami Slovenského krasu. Tu sa P. Holúbek a Votoupalovci vyspali a zavčas rána spolu s M. Terrayom vyrazili do Prešova, kde vyzdvihli J. Ducára. V Novej Sedlici počkali ďalších jaskyniarov: Janu Bakičovú, Petra Imricha, Tinu Majerníčkovú a Míru Buraľa. Táto zostava možno niekomu zamotá hlavu, ale zúčastnených spája záujem o podzemie Polonín.

Po presune po lesnej ceste na sklad dreva nad Bystrianskym potokom sme sa vybrali na známu lokalitu k Pustajovej jaskyni. Hlavný cieľ bol jasný, pokúsiť sa dostať sa do nižšie položenej jaskyne, ktorej sme v máji t. r. dali meno Ďakova, podľa Jána Ďaka (1909, Ubl'a – 1944, Zboj). Ján Ďak bol posledným kočišom grófa Rudolfa Szerenyiho zo Zboja, ktorý z blízkej Studenej jamky zväžal ľad do pánskej ľadovne, ktorá stála pri zbojskom kaštieli. Po prezlečení a príprave náradia začal očakávaný prieskum. Prvá skupina (Buraľ, Ducár, Holúbek a Votoupalovci) začali pracovať na probléme v Ďakovej jaskyni,

druhá skupina (Bakičová, Imrich, Majerníčková) odišla zmapovať blízku Priečodnú jaskyňu v sva-hovom zosuve juhovýchodne od Pustajovej jaskyne.

Opis objavovania v Ďakovej jaskyni

Po vyhrabaní hliny a vytiahnutí menších kameňov v prvých metroch vchodu Ďakovej jaskyne nastúpila účinná víťacia technika. Rozšírili sme neprieľznú puklinu na konci plazivky, ale tak sme sa dostali ku kývajúcej sa *zátke*, ktorá sa dala iba veľmi ťažko obísť, a naviac hrozilo nebezpečenstvo pripučenia plaziaceho sa jaskyniara. Neostalo nič iné, len túto prekážku (pieskovcový blok s rozmermi 50 x 40 x 120 cm) vytiahnuť von. I keď sa to spočiatku zdalo obtiažne, podarilo sa to pomerne rýchlo. Dvoma odstreľmi sa podarilo kameň zmenšiť. Do pieskovca sa víta oveľa ľahšie ako do vápenca, ba dal by sa prirovnať k maslu. Ponad zoštíhlený kameň sa potom pretlačil Silvoš a nastala etapa náročného obracania, kývania, tlačenia po hrane a ťahania kameňa s pomocou lana. Podarilo sa. Silvoša, ktorý bol pred voľným pokračovaním, sme poprosili, aby využil možnosť a prešiel cez prekonanú úžinu. Pozrel sa smerom do priestoru a slovami: *Kluci, to vede dál*, nás poriadne povzbudil. Zo slušnosti, Silvošovi vlastnej, však vyšiel von z jaskyne a objavovanie nových priestorov ponúkol iným. Keď sa do

jaskyne dostal Miro Terray, po chvíli sa nám jeho svetlo stratilo. Hneď sme vedeli, že to nebude iba bezvýznamné pokračovanie.

V nových priestoroch sme bez problémov našli spadnutý sekáč, ktorý tu spadol pri zdolávaní úžiny. Hneď sme začali s meraním. Nadšenie z objavu sa prenieslo na všetkých. Zažívali sme krásne pocity na miestach, kde ľudská noha ešte nikdy nebola. Jaskyňa je naozaj veľká, mohli sme v nej hoci aj pochodovať. Každý z nás si mohol vybrať smer, odbočku, či zával a hľadať nové pokračovanie. Puklina nás však púšťala iba v jednom smere, iné výrazné priestory sme nenašli. V podzemí sa páči aj netopierom, ktorých sme tu orientačne napočítali okolo 40. Cítili sme sa ako v lone Matky prírody – Matke všetkých jaskyniarov a nechcelo sa nám ani vyjsť von. Pri podrobnom skúmaní závalu pri m. b. 13 sa podarilo T. Majerníčkovej preniknúť cez narušenú zónu a objaviť pozoruhodnú, najpriestrannejšiu časť jaskyne ukončenú 5 metrov hlbokou priepasťou. Opatrne bez lana ju prekonal iba Silvoš, ktorý tu aj natiahal polygón na dnešný koniec jaskyne, ktorý tvorí opäť závalová zóna. Počas zameriavania jaskyne sme všetci navštívili nové priestory. Po Ďakovej jaskyni sa premával kďeľ rozosmiatych jaskyniarov. Nakoniec svoju jaskyniarsku maturitu v tejto jaskyni úspešne zložil aj Miro Buraľ.

Po zbalení sme sa vybrali do Novej Sedlice. Na križovatke v dedine sme pri čakaní na druhé auto spočítali dĺžky polygónových ťahov. Boli to chvíle napätia. Výsledné číslo nad 126 m bolo veľmi sympatické. Objav takej veľkej jaskyne sme oslávili v najvýhodnejšej slovenskej krčme, ktorá sa počas večera premenila na telefónnu ústredňu, odkiaľ sme o objave informovali našich priateľov a bratských jaskyniarov. Správali sme sa slušne, ako sa patrí na poriadnych milovníkov prírody. Miro Terray pri pive napísal dokonca o Ďakovej jaskyni aj krátku báseň:

HA HOPA HIP DŽURA!
TEJ SA VRTILI,
TEJ SA POČILI
IŠ ... BUM!
NE OKO VIDELO
ČO HOLUB POMERAL
IŠ... 126 M!
HA HOPA HIP DŽURA.

Charakteristika jaskyne

Ďakova jaskyňa má typický rozsadlinový charakter, vedie do masívu, čo je jej veľkou prednosťou oproti menším puklinovým jaskyniam, ktoré sa vytvárajú rovnobežne so svahom. Jej výhodou je aj to, že iba vchod (okolo bývalej zátky) je rozlámaný,

d ďalej je to výrazná kompaktná puklina, ktorá sa smerom dole rozširuje. V širšom ponímaní však aj Ďakova jaskyňa je iba časťou svahového zosuvu, ktorého odtrhová hrana je dlhá niekoľko stoviek metrov. Šírka podzemných priestorov v jaskyni sa pohybuje od 30 cm vo vstupnej časti až po 2 metre v jej severnej časti. Prielezná výška rozsadliny sa pohybuje od jedného metra do 6-8 metrov. Vzťah Pustajovej a Ďakovej jaskyne objasňuje priložená mapa. Ide o navzájom súvisiace trhliny, ktoré sú prepojené tesnými zahmlinenými puklinami. Je pravdepodobné, že netopiere prechádzajú cez tieto úzke miesta. Komunikáciu oboch lokalít potvrdila aj dymová skúška. Preukázateľné prepojenie oboch jaskýň však zatiaľ nie je dokonané prechodom jaskyniara. Vyžadovalo by si to komplikovaný transport materiálu z Pustajovej jaskyne, ako aj lezecký prieskum vrchnej časti pukliny v Ďakovej jaskyni. Pozoruhodný je tu výskyt čerstvého lístia z povrchu pri m. b. 8, ktoré napadalo z povrchu cez komín dolu. Zaujímavosťou Ďakovej jaskyne je aj drobný kvapel, ktorý sa nachádza v okolí m. b. 6. Zameraná dĺžka Ďakovej jaskyne je 126,59 metra, pri denivelácii 23,75 m, čo ju zaraďuje medzi najdlhšie pseudokrasové jaskyne na Slovensku. Odtrh, na ktorej vznikla, je však rozsiahlejší a určite je tu možnosť objaviť jej ďalšie významné pokračovanie.

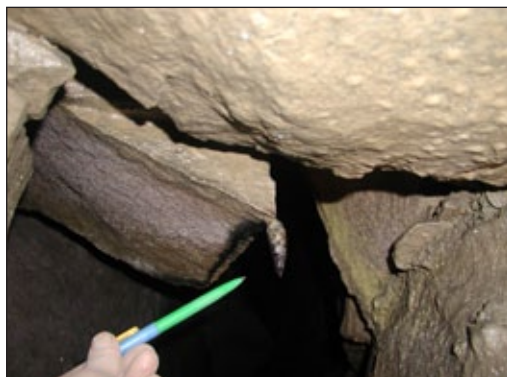

Charakter podzemných priestorov v Ďakovej jaskyni
Foto P. Holúbek

Ďakova jaskyňa spolu s Pustajovou predstavujú významné útočiská netopierov. Odborníci pred Pustajovou jaskyňou dňa 28. 8. 2000 chytili 93 netopierov 11 druhov a dňa 21. 9. 2001 40 netopierov 7 druhov. Hneď po objave Ďakovej jaskyne ju navštívili 19. 11. 2004 zoológovia Š. Danko, P. Pjenčák a Š. Pčola. Našli tam 44 netopierov štyroch druhov.

Ďakovu jaskyňu by sme mohli prirovnať k jaskyni Niedzwiedzej, ktorá sa nachádza v Poľsku, na dohľad od Mníška nad Popradom (prosím, nemýliť si ju s turistickou sprístupnenou Niedzwiedzou jaskyňou v Sudetoch). Kým táto jaskyňa v rezervácii Barnowiec nad obcou Labowa má po vstupnej plazivke studňu hlbokú 10 m, naša Ďakova jaskyňa má studničku s hĺbkou 3 m. Obe sa však zvonovito rozširujú, chodí sa po závalovitom dne a pod ním sa môžu nachádzať okrem prepadaných balvanov aj ďalšie priestory. Uvedenú poľskú jaskyňu s dĺžkou 611 m sme si obzreli (Janovia Vykoupil a Ducár) v januári 2003 a bola to pre nich veľká škola.

Pre úplnosť treba doplniť, že nasledujúci deň 7. 11. 2004 už nebol taký úspešný. Skupina M. Buraľ, J. Ducár, P. Holúbek, M. Terray, S. Votoupal a A. Votoupalová vyzbrojená kompletným meracím príslušenstvom chcela preskúmať a zdokumentovať jaskyňu Kňahyňa na slovensko – ukrajinskej hranici. Pre zvýšenú ochranu štátnej hranice v uvedenom období ukrajinskí pohraničníci neboli ústretoví k nášmu zámeru podrobne zamerať túto jaskyňu, ktorej jediný nateraz možný vchod sa nachádza priamo v pohraničnom pásme. Trochu sa nás zmocnili obavy, či sa nám v budúcnosti podarí túto lokalitu, zasahujúci v podzemí aj na Slovensko preskúmať, pretože sa pripravuje dokonalé zabezpečenie tejto

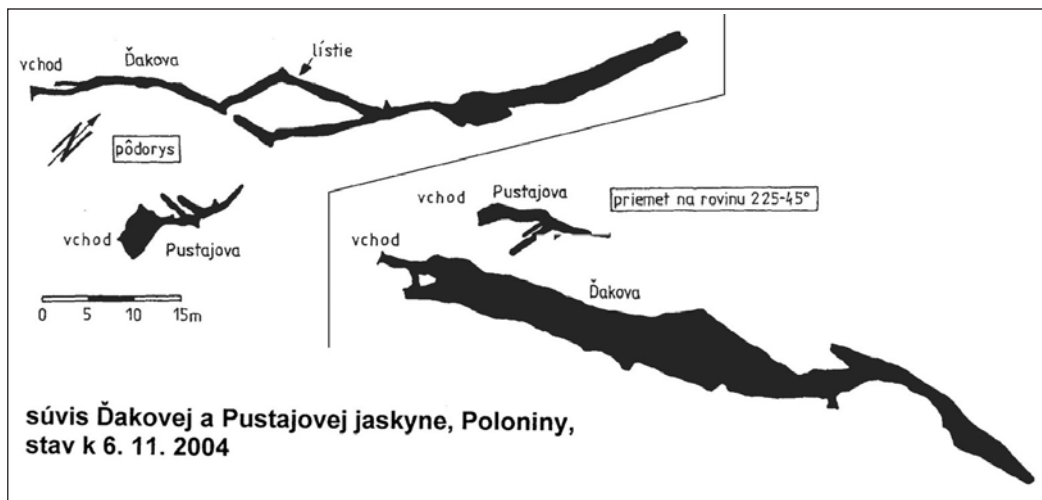
Ojedinelá sintrová výzdoba

Foto P. Holúbek

východnej hranice Európskej únie pred narušiteľmi. V najhoršom prípade sa budú musieť vybavovať víza a prísť na lokalitu z ukrajinskej strany.

Literatúra:

- BURAĽ, M., 2004: Jaskyne v masíve Stinskej. Spravodaj SSS, 35, 1, Liptovský Mikuláš, 58-61.
 DUCÁR, J., 2004: Pseudokras Stinskej a Jules Verne. Spravodaj SSS, 35, 1, Liptovský Mikuláš, 62-65.
 DUCÁR, J. – HOLÚBEK, P., 2004: Ďalšia jaskyniarska výprava v Poloninách. Spravodaj SSS, 35, 2, Liptovský Mikuláš, 41-44.
 HOLÚBEK, P., 2004: Správa zo služobnej cesty do Polonín konanej v dňoch 5. – 7. 11. 2004. Archív SMOPaJ.
 MATIS, Š. – PJENČÁK, P. – DANKO, Š., 2000: Netopiere Chránenej krajiny oblasti Východné Karpaty a Národného parku Poloniny. Vespertilio 4, 135 – 144.

Nové jaskyne v severovýchodnom výbežku Muránskej planiny

Martin Horčík – Tibor Máté

Popri prácach v Ladzianskeho jaskýni, ktoré zaberajú väčšinu času venovaného akciám v severovýchodnom výbežku Muránskej planiny, množstvo času a energie venujeme aj prieskumu okolitého terénu. Ten nám však často (či skôr vždy) prihráva len drobné jaskynky, ktoré však vďaka prítomnosti jednoduchých meračských pomôcok promptne dokumentujeme. Aby toto úsilie nebolo zbytočné a Peter H. mal čo evidovať, prinášame stručný prehľad objavených lokalít. Do tohto príspevku sme zaradili šesť lokalít z masívu Dlhého vrchu a po jednej zo Stračaníka a Župkovej Magury.

Jaskyňa mučeníkov

Nachádza sa pod osamelou skalnou stenou, prístupnou po hrebeni lesným chodníčkom od rozbitej chatky nachádzajúcej sa na začiatku doliny Stračaník. Nízky vchod vedie do dutiny s rozmermi 3 x 2 m, zo stropu vybiehajú dva prepojené komíny. Výzdobu zastupuje mäkký sinter, ktorý pokrýva najmä zadnú vlhkú časť jaskyne. Dno tvorí hlina a sutina. Nachádza sa priamo nad Ladzianskeho jaskyňou.

Detská jaskyňa

Nachádza sa v severnom svahu Dlhého vrchu, pod malou skalnou stenou, výškovo približne v polovici, cca 500 m od západného okraja. Nízka plazivkovitá chodba s vchodom 1,0 x 0,5 m má dĺžku 3 m. Je bez výzdobu, nemá tvorí hlina a sutina.

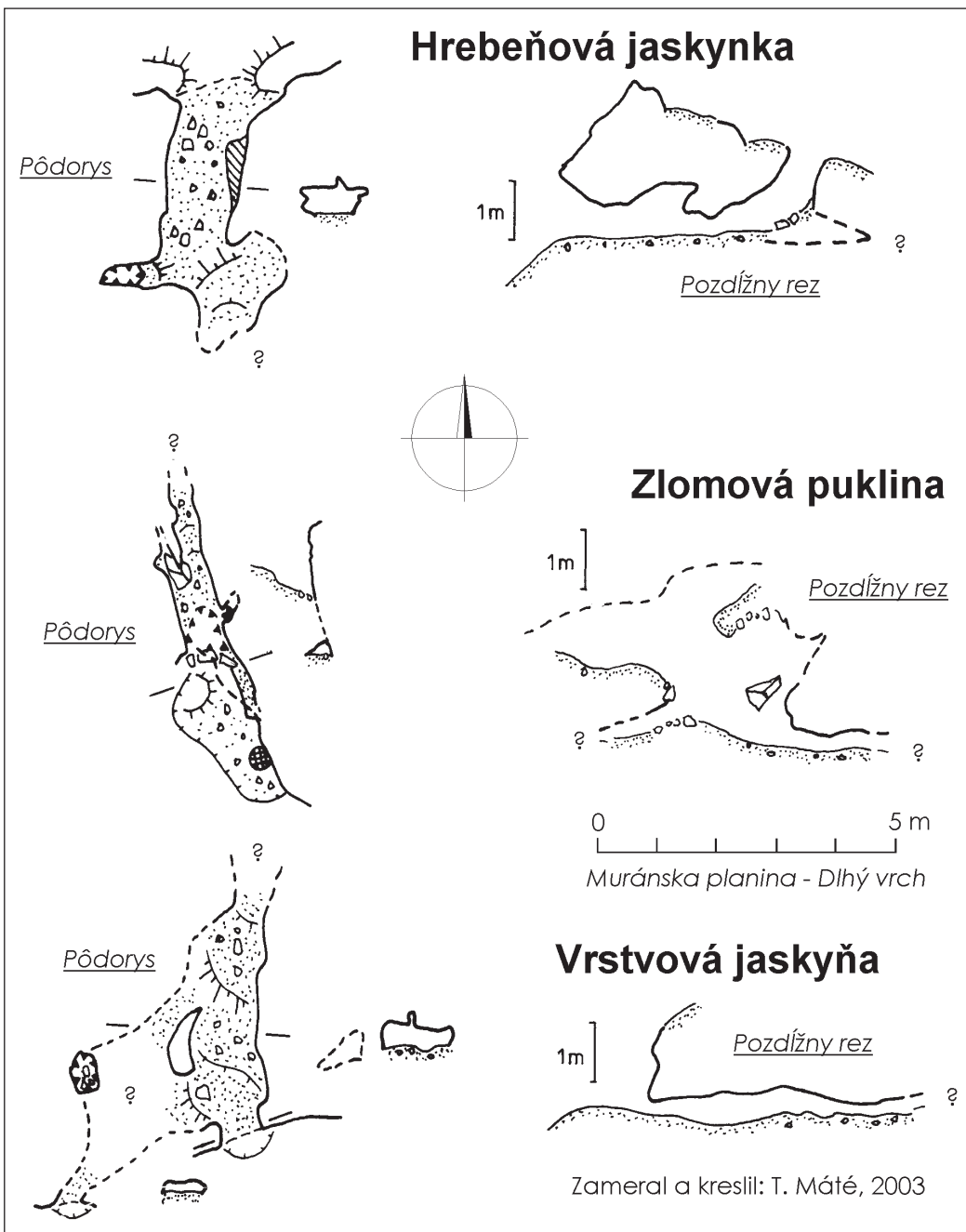
Jaskyňa potočníkov

Tesne vedľa predchádzajúcej, asi o 3 metre nižšie, leží otvor s rozmermi 0,8 x 0,4 m, vedie do 9 metrov dlhej chodby. Tá sprvu mierne klesá, neskôr prudko stúpane a v zadnej časti sa mierne rozšíri. Prístup je možný z malej plošinky v prudko uklonennom svahu. Dno vstupnej časti pokrýva hlina, zvyšok výhradne sutina. Po štyroch metroch chodbu prehradzuje skalný mostík. Maximálna výška jaskyne je 1,5 m. Nevyskytuje sa v nej sintrová výzdoba. V čase našej návštevy sa v zadnej časti vyskytovali dospelé jedince bližšie neurčených potočníkov (*Trichoptera*). Podľa ostrohrannej sutiny usudzujeme, že jaskyňa je vytvorená v šošovke dolomitov, ktoré sa v tejto časti inak čisto vápencového kopca vyskytujú.

Zlomová puklina

Patrí do skupiny lokalít (sond) na južnej strane Dlhého vrchu medzi ponormi Strateného potoka a Ladzianskeho jaskyňou, asi 10 m nad breznianskou sondou pri spodnom chodníku vedúcom po vrstevnici a cca 35 m nad dnom suchej doliny (880 m n.m.). Táto oblasť je výrazne poznačená blízkosťou zlomu (zlom Strateného potoka) so smerom SZ – JV. Steny plytkej rozsadlinovitej pukliny sú rozrušené, priestory suché a dosahujú dĺžku len 3 m. Prievan tu nebol pozorovaný. Nie je vylúčené, že ide o zvyšok staršej sondy (banskej?), aké sa tu v okolí vyskytujú.

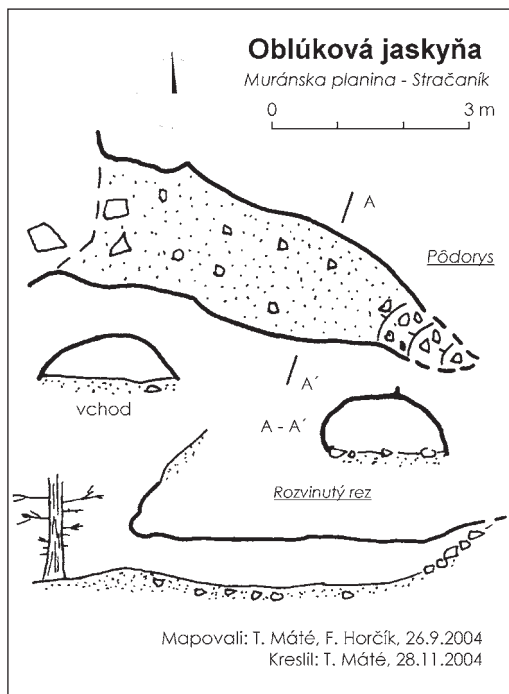

Hrebeňová jaskynka

Z ostrého hrebeňa Dlhého vrchu vystupuje niekoľko menších vyvýšení, ktoré sa viažu na odolné výstupy horniny. Skalné steny dosahujú výšku 5 m, zriedkavo sa vyskytujú aj v nižšej pozícii pod vrcholom. Asi 250 m na juhozápad od kóty 1058 (východ-

ná strana hrebeňa) v nadmorskej výške cca 1045 m sme objavili otvor do priechodnej jaskynky, ktorá z jednej strany hrebeňa prechádza na druhú. Južný vchod je v podobe vertikálnej pukliny medzi škrapmi priamo na hrebeni a je nepriehľadný. Jaskynka je 5 m dlhá, záver nebol preskúmaný.

2 neprielezné vchody tejto úplne nepreskúmateľnej podzemnej dutiny. Steny sú vyhladené pravdepodobne koróziou.

Oblúková jaskyňa

Pri povrchovom prieskume spodnej polovice severnej strany kopca Stračaník (1060 m n. m.) bol oproti vchodu Ladzianskeho jaskyne (vyššie po doline) vo výške 859 m n.m. nájdený malý otvor pod skalnou stenou. Jaskyňa sa vytvorila po pukline 285 – 105° asi 25 m nad dnom suchej doliny a tvorí ju 5 m dlhá oválna chodba s výškou 0,8 m. Pravdepodobné pokračovanie je zatarasené druhotným závalom z neďalekého prepádlika na povrchu v smere chodby. Zaujímavá je výraznou modeláciou chodby do tvaru oblúka (rovnomerne utvárajúceho sa na obe strany zárodočnej poruchy v strope), je pravdepodobne podobnej genézy ako jaskyne v Župkovej Magure (napr. Babôčková, Dionýšková, Župkova, Poľovnícka, ale aj Vlnková v Stračaníku). Či sú tieto nápadné tvary vytvorené koróziou alebo eróziou, sa zatiaľ nedá jednoznačne preukázať. Výskyty nekrasových štrkov v týchto jaskyniach zatiaľ naznačujú druhú možnosť.

Vrstvová jaskyňa

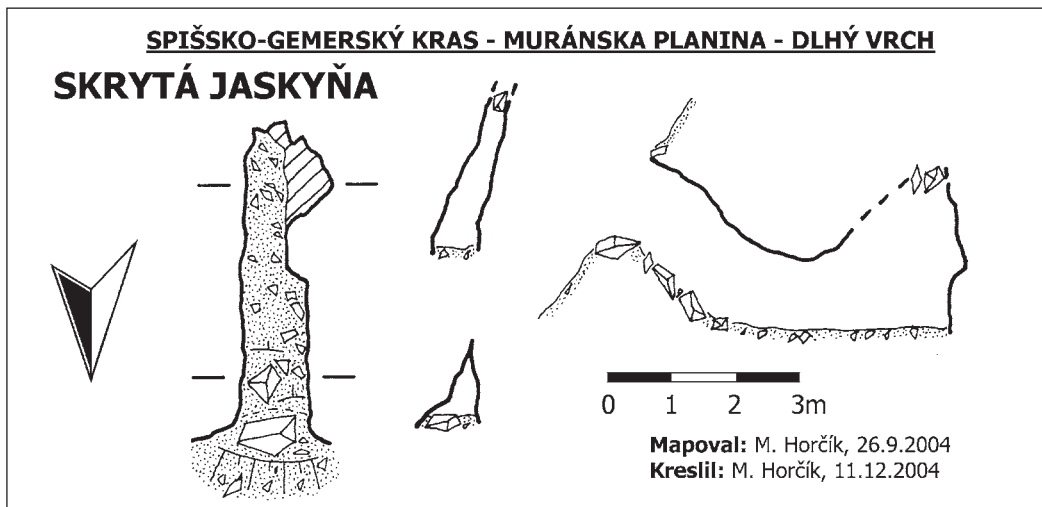
Objavená I. Papom, ktorý nám jej polohu náhodou ukázal v lete 2003. Nachádza sa blízko pri ceste od ponorov ku Ladzianskeho jaskyni vo výške 849 m n. m., resp. 4 m nad dnom suchej doliny. Nízky, sotva prielezny otvor je v skupine ojedinele vystupujúcich, šikmo zvrstvených skaliek. Vede do plazivky s dĺžkou 4 m, ktorá je uklonená v smere vrstiev. Vo veľkej miere je vyplnená sedimentami, o čo sa pričínilo hlavne zvierajúce aj ďalšie

Skrytá jaskyňa

Pri prieskume vrcholových častí Župkovej Magury bol objavený malý otvor, cez ktorý sa nám po odvalení dvoch balvanov podarilo dostať do 5 m dlhej klesajúcej jaskyne. Zadná časť prechádza do puklinovitého komína, dno pokrýva sutina a hĺina. Je bez výzdoby.

Literatúra:

Horčík, M. – Máté, T., 2003-2004: Technické denníky z akcií. Archív SK Drienka, Košice.

Kras Lačnovského kaňonu na Branisku

Zdenko Hochmuth – Rudolf Košč

Lačnovský kaňon, nachádzajúci sa v severnej časti pohoria neďaleko od obce Lipovce (je tu napr. prameň minerálnej vody Salvátor), je známy bizarnými skalnými útvarmi a tiež kratšími jaskyňami, ktoré začiatkom 80-tych rokov zamerala oblasťná skupina Prešov. Vyhotovili k nim tiež identifikačné karty. Po čase sa tu objavili aj iné jaskyne, nastali pochybnosti o identite niektorých jaskýň vzhľadom na meniacu sa prírodu i starnúcich jaskyniarov, kde pamäť už tak neslúži a tiež identifikačná karta zlyháva v orientačne náročnom teréne. Okrem archívnych dokumentov a zmienky v Zozname jaskýň (Bella P.– Holúbek P. 1999) údaje o jaskyniach neboli publikované. Náš záujem budili tiež skalné útvary, často so starými a do zabudnutia upadajúcimi názvami.

K návratu na Branisko a povrchový prieskum sa rozhodli členovia komisie pre potápanie (Z. Hochmuth, J. Kovalik, J. Mikloš) v súvisе so zákazom vstupu do jaskýň, chceli sme robiť aspoň nejakú užitočnú činnosť v krase, ktorú nie je zatiaľ potrebné ošetriť vhodnou výnimkou. Maskovaní za poľovníkov, ktorí nepotrebujú výnimky, bez problémov sme sa pohybovali aj v oblastiach devastácie prírody. Takto sme

na prelome rokov 2002-3 začali projekt, ktorý neskôr priniesol zaujímavé výsledky.

Predchádzajúce aktivity

Prví dokumentátori jaskýň, R. Košč, E. Nemethy, Ľ. Kučma a iní členovia skupiny, pomenovávali jaskyne v smere toku Lačnovského potoka a dávali im označenie “LK”, charakteristické jaskyne mali aj názvy, sčasti historické. Obrovský previs cca 60m nad tokom pomenovali Abri, nižšie jaskyňu Sokoliu ako LK 1 (Snímok z jej portálu je na titulnej strane zborníka Slovenský kras XXIII z r. 1985, pritom v Zozname jaskýň uvedená nie je), Excentrickú LK 2. Ďalšie jaskyne – Komín LK 3, skalná brána Vrátnica LK 4 a jaskyne LK 5- 8 však už vôbec neležia v kaňone, ale v blízkosti hrebeňa oddeľujúceho Lačnovský kaňon a južnejšiu Kopytovskú dolinu (na Základných mapách SR s názvom “Hrady”). Napriek tomu je zrejme potrebné rešpektovať pôvodné označenie. Práve tieto jaskyne v orientačne náročnom teréne sa po čase za pomoci identifikačnej karty ani objaviteľom nedarilo nájsť. Napríklad jaskyňu LK 8 sme objavili až po niekoľkých povrchových akciách špeciálne na to určených. Je to

Skalná brána “Vrátnica”

Foto J. Imrich

výstraha pre tých, ktorí spoliehajú sa na pamäť, nedbanlivo lokalitu lokalizujú, čo je potom často zdrojom zmätkov, duplicit či tzv. “antiobjavov”. Jaskýň v kaňone je okrem známych 8 (LK 1- LK 8) podstatne viac, o čom nás upozornil znalec územia Jano Vykoupil, ochotný nám ich aj poukazovať. V súčasnosti na území operuje už aj novovytvorená skupina Šariš, ktorá má šancu navietať na poznatky predchodcov.

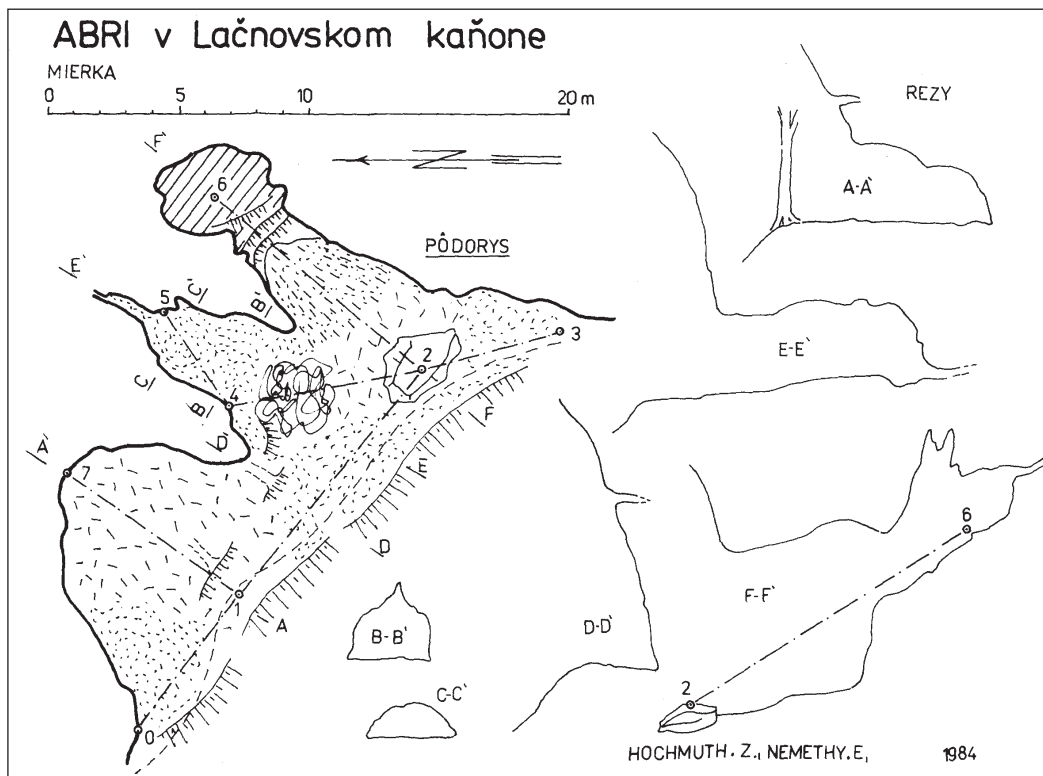
Upresnenie lokalizácie sme si sľubovali tiež za pomoci čerstvo získaného GPS. Jeho testovanie ale nedopadlo najlepšie. Ukazuje sa, že tento prístroj funguje najideálnejšie na nejakej veľkej rovnej lúke. V lese je už jeho činnosť problematickejšia a v bral-natom reliéfe sú oblasti, kde nemôže nájsť dostatok satelitov a pracuje s obrovskou chybou. Aj keď polohu krvopotne nájdenej jaskyne uložíte do pamäti, jej opätovné vyhľadanie sa ukazuje ako problematické. Podobne je to aj s lokalizáciou do mapy 1:10 000. Táto mapa vznikala z podstatnej časti fotogrammetricky, teda aplikáciou leteckých snímok, ktoré vôbec nezahŕňajú bohatý skalný reliéf, ktorý nevyčnieva z lesa, vysokého i 25m. Preto sme pristúpili síce k prácnej, no veľmi užitočnej činnosti. Začali sme ťahať dlhý povrchový polygónový ťah,

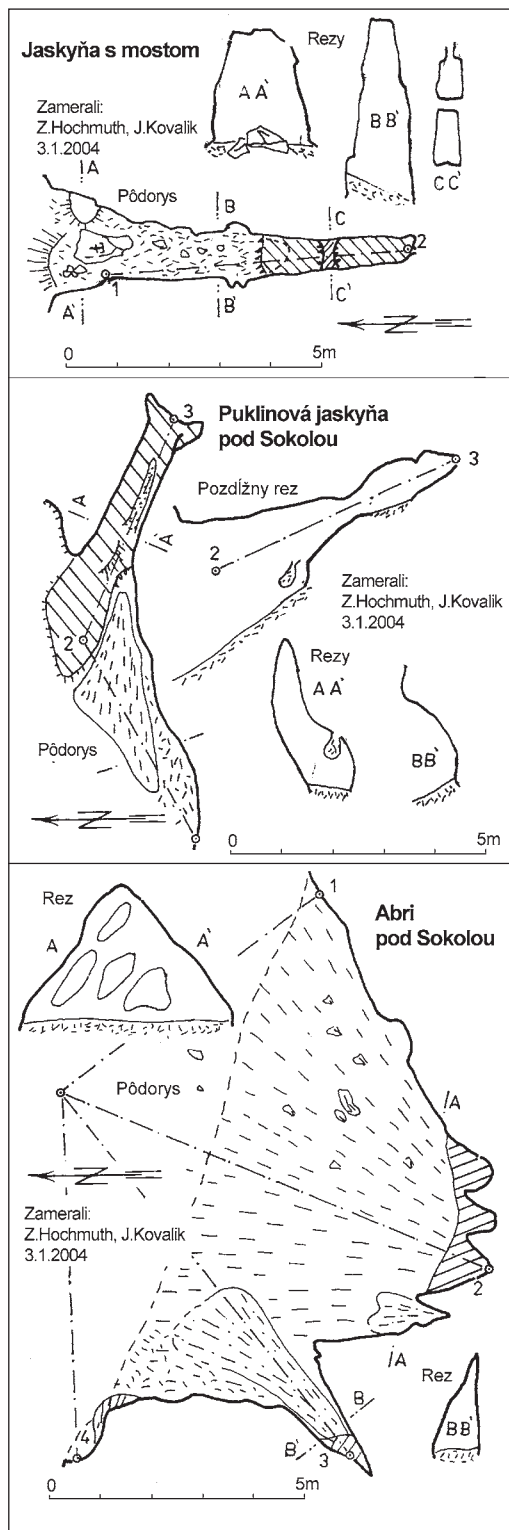
spájajúci všetky známe jaskyne a súčasne mapovať aj okraje skalných stien. Polygónový ťah dosiahol dĺžku 3,9 km. Takto sme získali veľmi peknú povrchovú mapu s množstvom orientačných bodov, ktoré v budúcnosti len tak ľahko nezaniknú ani nezmenia tvar, takže jaskyne podľa nich sa budú dať nájsť. V našom príspevku lokalizujeme spolu 25 jaskýň kaňonu.

Morfológia Lačnovského kaňonu

Lačnovský kaňon predstavuje riečnu dolinu, ktorá sa tiahne neďaleko severného okraja pohoria Branisko medzi malou horskou dedinkou Lačnov a vyústením do kotlinky na východnom okraji pohoria pri obci Lipovce (okres Prešov) v celkovej dĺžke 3,5 km. Dolina je epigenetického pôvodu.

Zberná oblasť potoka, ktorý vytvoril kaňon, sa nachádza pod hrebeňom Bachurne, v nadmorskej výške do 1000 m. Územie je tu tvorené flyšom, poznačené výmoľmi a antropogénnymi teráskami bývalých políčok. V priestore obce sa jedna zo zdroj-níc dostáva na krasové územie, dokonca v priestore chalupy p. Štéca sa nachádzajú drobné krasové javy na hranici dokumentovateľnosti – neprielezná trhli-na a previs. Poniže obce sa pôvodne široká dolina

značne zužuje a jej najspodnejšia časť dostáva kaňonovitý charakter. Vodný tok sa za suchších období stráca (Chábera S., 1974). Horná časť kaňonu je vytvorená vo viac dolomitckej hornine, je tu menej výrazných skalných útvarov, svahy sú strmé a potok tečie v neschodnom zázere. Cesta (značovaný chodník) vedie vysoko, 10-50 m nad dnom doliny v jej pravom svahu. Asi po 1 km chodník klesá na úroveň dna doliny, na oboch stranách sú v čelách vystupujúcich vápencov vytvorené zvislé skalné steny v prvých jaskyňami. Na tomto mieste sa odpaľuje cesta, vedúca do lúčnatého záveru Peňažice. Peňažica je jedna z 2 strmých kaňonovitých prítokov zo severu, ktoré majú tiež zdrojnice v svahoch Bachurne, ale nižšie, v oblasti paralelne s dolinou vedúcou autocestou do Lačnova.

Od tohto miesta sa začína najzaujímavejšia časť doliny. Po ľavej strane sa nachádzajú skalné útvary v dne i v svahu, z ktorých dominantný je skalný pilier Mojžišov stĺp. Poniže neho ústi spomínaná Peňažica, v protiľahlom svahu vystupujú vyššie ako okolitý les skalné útvary Kamenná Baba, Alfonzka, Vrátnica. Pod vyústením svahovej dolinky od Vrátnice sa nachádza 5 – 6 m vysoký vodopád. V hrebeňovitej časti na rozvodí s Kopytovskou dolinou (vrchol Červenou skalou 875,0 m), sú bralá s jaskyňami LK 5-8. Svah doliny je zbrázdnený hlbokými svahovými dolinkami a menšími brálnymi útvarmi, ktoré už ale nevyčnievajú z lesa. Poniže brala so zrúcaninou Lipovského hradu (ľavá strana doliny) sa dno doliny rozširuje a pri horárni ústi do priechnej hlbkej doliny, ktorou je na východe ohraničené Branisko oproti Šarišskej vrchovine.

Jaskyne Lačnovského kaňonu

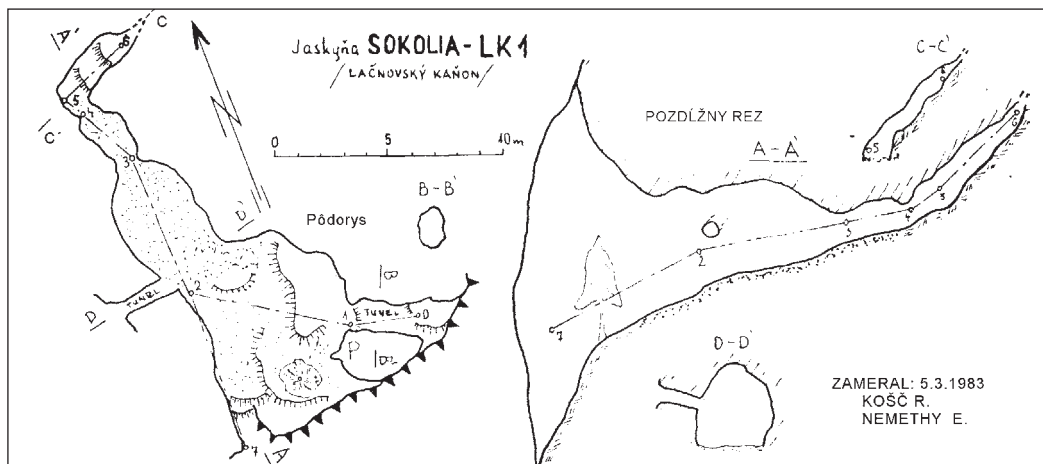
A. Ľavá strana doliny

Abri

Nachádza sa asi 60 m nad dnom doliny, asi 250 m severne od známeho skalného útvaru – Mojžišovho stĺpa, a 60 m severne od cesty, ktorá od horného konca Peňažice vedie do Kaňonu. Je to mohutný previs vo vysokej skalnej stene, rozmerov 25 x 10 m, ktorý je viditeľný iba z blízka (les). Sú v ňom jaskynné výklenky, najsevernejší asi 5 x 7 m, stredný vo výške asi 5 m nad dnom a najjužnejší, najmenší. V hornej časti hniezdisko sovy. Využívaný na bivaky. Vplyv riečnej erózie sa nedá vylúčiť.

Jaskyňa s mostom

Nachádza sa asi 36 m nad dnom doliny, v nevyšokých bralkách pod hrebeňom. Jaskyňu pravdepodo-

dobne objavili členovia skupiny Šariš, podľa vyrytého písmena T (Timura). Názov sme jaskyni dali podľa charakteristického predelenenia chodby skalným mostom v jej zadnej časti. V portáli má jaskynná chodba výšku 2,2 m pri šírke 1 m, ďalej až výšku 4 m. Jaskyňa je puklinového pôvodu, s výraznými stopami rútemia. Dĺžka 6,5 m.

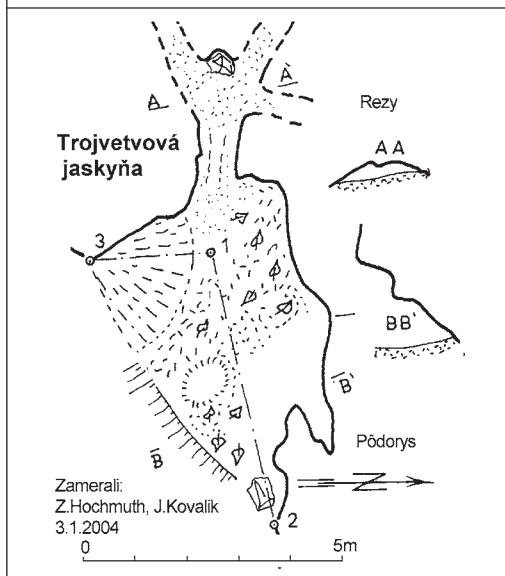
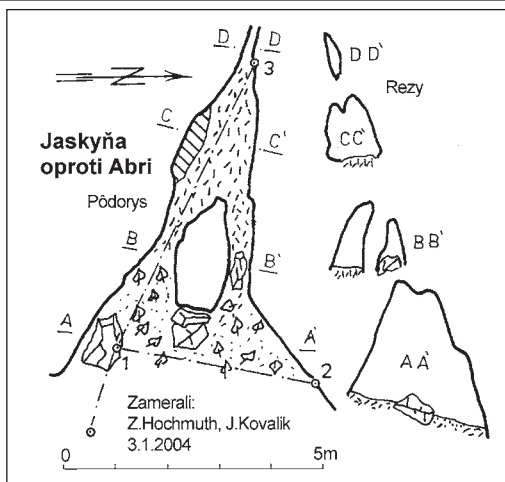
Sokolía jaskyňa, LK 1

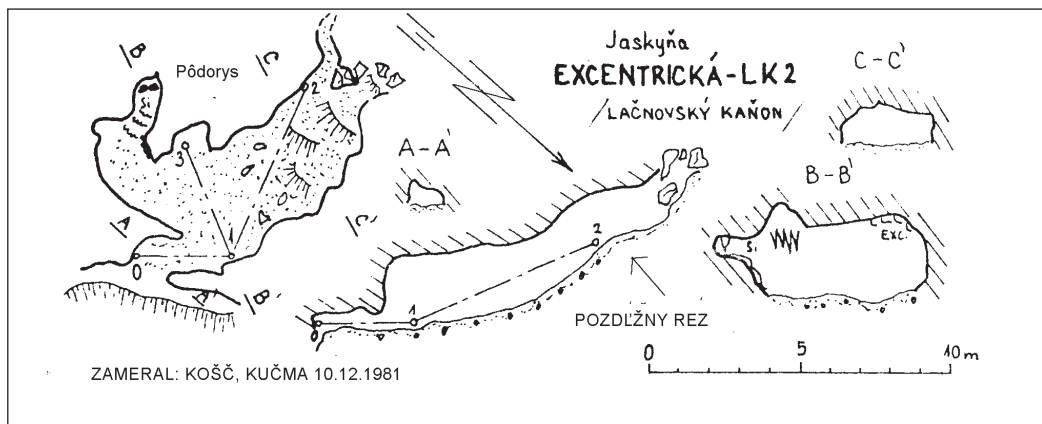
Vchod do jaskyne leží v ľavom svahu Lačnovského kaňonu v skalnej stene asi 13 m nad dnom kaňonu a približne 500 m od Vodopádu smerom ku obci Lačnov po turistickom chodníku. Vchod je viditeľný z chodníka, avšak je k nemu pomerne zložitý a nebezpečný výstup skalným komínom.

Vstupná časť má nepravidelný rúrovitý prierez a členité šikmé dno. Približne uprostred vchodu rastie borovica a východne od nej je tunelovitá chodba dlhá 3,5 m. Vo výške 2 m nad dnom ústi do jaskyne (do jej západnej steny) perforácia steny kruhového prierezu o priemere 0,6 m. Od toho miesta dno jaskyne je už rovné a po šiestich metroch sa jaskyňa zužuje do malej rúrovitej chodby. Záverečná časť jaskyne prechádza do úzkej pukliny a stúpa so sklonom 45°. Dno jaskyne je pokryté drobnou suťou. Steny jaskyne sú bez sintrovej výzdoby.

Puklinová jaskyňa pod Sokolou

V charakteristickom brale pod Sokolou jaskyňou, v jeho úpätí sa nachádza zaujímavý previsovitý priestor, ktorý v zadnej časti má charakter jaskyne. Na úrovni bodu č.2 má výšku 2m, smerom dovnútra skalným stupňom vedie do záverečnej časti bez sedimentov na dne. Jaskyňa je vytvorená v dolomitovej drobivej hornine, oddrobený stmelovaný štrk je charakteristický pre jej dno.

Abri pod Sokolou

Tiež v tom istom brale, ale nižšie, sa v úpätí skaly, pod mohutným suťovým kužeľom nachádza previs charakteru abri. Jeho celkové rozpätie je 11 m, pri výške portálu 4 m. V čelnej stene viacerými kratšími výbežkami dosahuje maximálny priečny rozmer cez 8 m. Dno tvorené sutinou je strmo sklonené smerom k dnu doliny.

B. Pravá strana doliny

Jaskyňa oproti Abri

Nachádza sa približne v tej istej výške ako Abri, ale v protihľom (pravom) svahu doliny. Jej vchod sa otvára smerom na sever v úpätí výrazného druhého (vyšného) skalného útvaru nad značkovým chodníkom. Vchod je pomerne mohutný, 2 x 2,7 m (v), smerom dovnútra oddeľuje hradba balvanov priestor v zadnej časti jaskyne celkovej dĺžky 7 m.

Trojvetvová jaskyňa

Nachádza sa v tom istom brale, ako predošlá, avšak vyššie, s vchodom obráteným na východ. Vchod charakteru nízkeho portálu je široký 7 m, pri výške 1-0,5 m. Sčasti je dno pokryté napadaným listím. Smerom dovnútra sa tiahne nízka chodba, v ktorej sa dá s ťažkosťami plaziť asi 3-4 m, avšak ďalej vidieť jej rozvetvenie na 3 vetvy, ktoré by snáď po prehĺbení dna mohli viesť do hlbších častí skalného masívu.

Excentrická jaskyňa, LK 2

Vchod jaskyne leží na pravom strmom svahu Lačnovského kaňonu v nadm. výške 641 m a 8 m nad hladinou pretekajúceho potoka. Vchod je vzdialený približne 250 m od Vodopádu smerom ku obci Lačnov a 4 m od turistického chodníka, z ktorého je dobre viditeľný.

Vchod jaskyne je široký 1,3 m a vysoký 0,5 m. Týmto prierezom pokračuje chodba dlhá 2 m. Ďalej sa priestor prudko zväčšuje, má výšku 2 m a tvar malej siene. Na stope sa nachádzajú excentrické kvapľiky s max. dĺžkou 10 cm. V južnej časti tejto siene je rôznorodá sintrová, sčasti zdevastovaná výzdoba. Zo siene pokračuje stúpajúca chodba, ktorá po siedmich metroch sa postupne zužuje a končí v neprieleznej suti. Dno jaskyne je vyplnené suťou a skalkami.

Jaskyňa Janov bivak

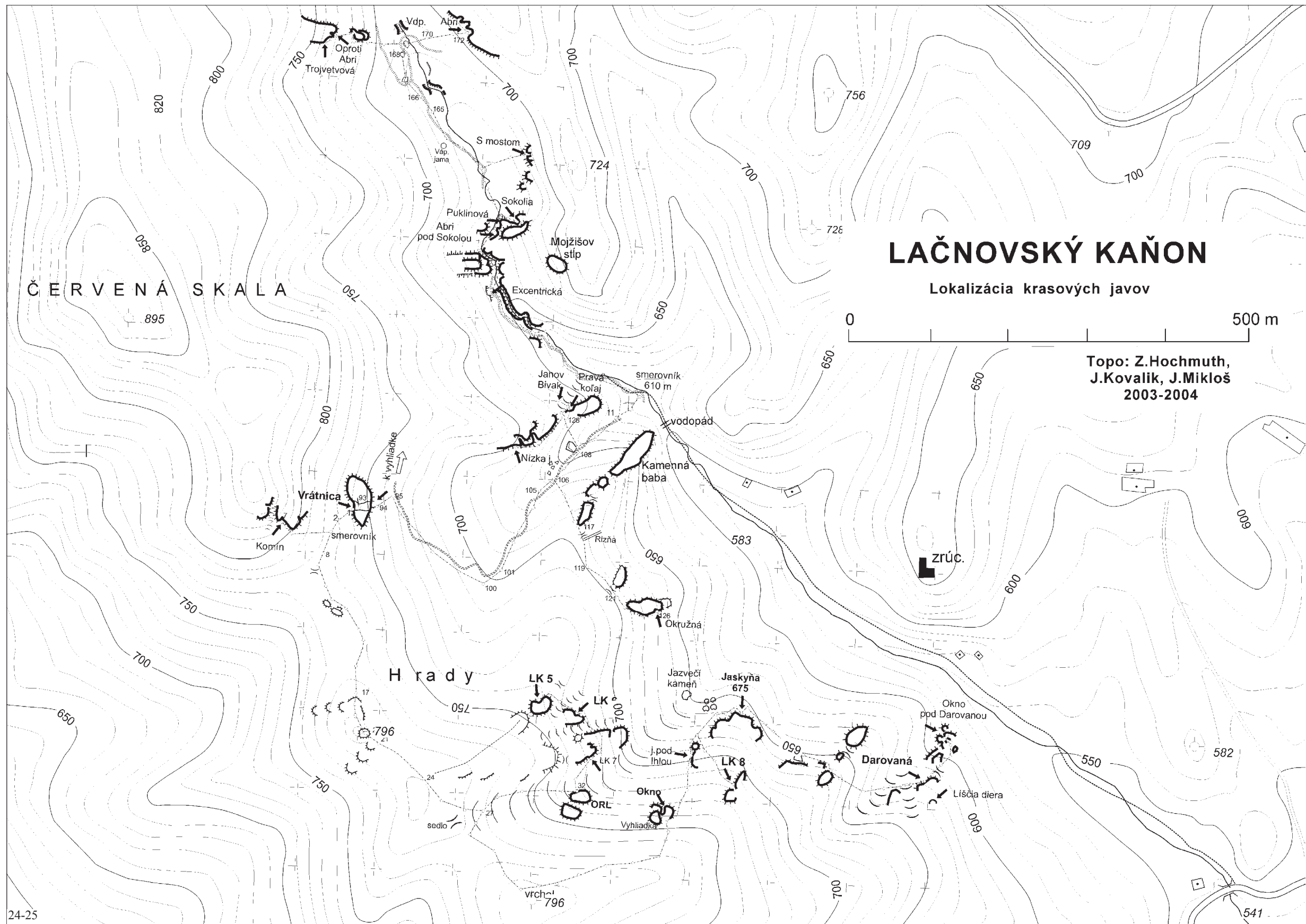
Názov Janov Bivak pochádza od horolezca a jaskyniara J. Vykoupila, ktorý v nej bivakoval. Tesný vchod sa nachádza asi 35 m nad dnom hlavnej doliny. v strede príkrej dolinky powyše Alfonzky. Najlepší prístup je z sedielka medzi Alfonzkou a vyššie ležiacim bralom, treba sa spustiť asi 10m a potom traverz do stredu dolinky.

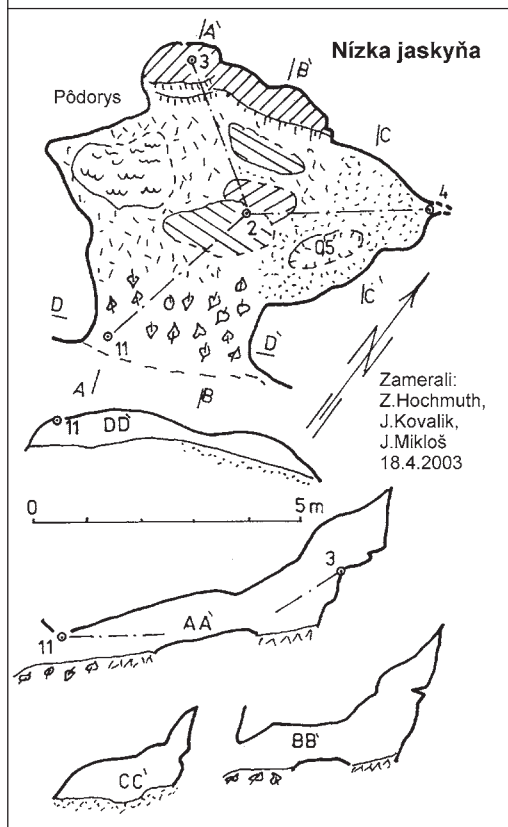
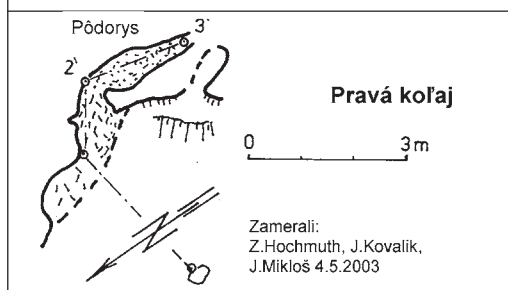
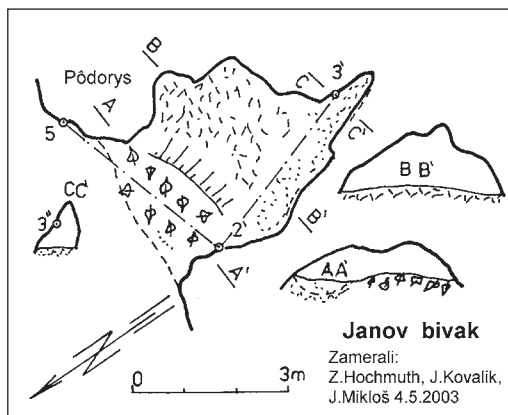
Je to zaujímavá jaskynka s nízkym vchodom širokým cca 1,5 m, s valom zo sutiny a napadaného listia. Vo vnútri sa priestor sieňovito rozširuje na okrúhlu sienku pôdorysu cca 5 x 3 m. Steny nesú stopy korózie, s výskytom plastických sintrov. Zimovisko hmyzu – motýle a pavúky. Vhodná na bivak. U tejto jaskyne sa nedá vylúčiť vplyv vodného toku.

Jaskyňa Pravá koľaj

Názov "Pravá koľaj" pochádza od horolezcov, ktorí takto označujú jednu z lezeckých ciest. Tesný vchod sa nachádza na jej úpätí, asi 35 m nad dnom hlavnej doliny v príkrej dolinke powyše Alfonzky. Najlepší prístup je zo sedielka medzi Alfonzkou a vyššie ležiacim bralom, treba sa spustiť asi 10 m.

Jedná sa o krátku jaskynku iba s dokumentačným významom, do ktorej je vôbec problematické sa

dostať. Vchod má rozmery iba cca 40 x 40 cm a za ním sa tiahne krátka mierne sa rozširujúca chodbička. Jaskyňa nesie stopy zvetrávania, ale vplyv vodného toku sa nedá vylúčiť.

Nízka jaskyňa

V úpätí skál nad dolinkou vedúcou k Vrátnici, na jej ľavej strane, asi 60m nad jej dnom, povyššie skaly Alfonzka.

Vchod je portálovitý, široký asi 5m ale nízky iba 70 cm. Ide o jaskyňu založenú zrejme na vrstevnej ploche. Obsahuje sieňovitý priestor s vertikálnym stupňom, avšak celkove veľmi nízky. Dno je tvorené zväčša masívom, v jaskyni sa nachádzajú drobné sintrové útvary. V zadnej časti stopy po sonde.

Okružná jaskyňa

V osamelom pomerne veľkom skalnom útvere, ležiacom v priestore medzi Kamennou babou a dolinkou tiahnúcou sa k "Orliemu hniezdu", avšak pre porast ťažko viditeľnému. Vchod sa nachádza na jeho úpätí, približne v strede brál, obrátený smerom na V až JV.

Názov je odvodený od skutočnosti, že jaskyňa má 2 vchody, ktoré sú spojené okružnou chodbou. Treba poznamenať, že prechod ňou je pomerne obtiažny pre niekoľko veľmi zúžených miest. Má charakter erodovanej chodby s nadol smerujúcou odbočkou a miestami riečnymi či korozívnymi tvarmi. Jaskyňu objavil a ukázal nám J. Vykoupil.

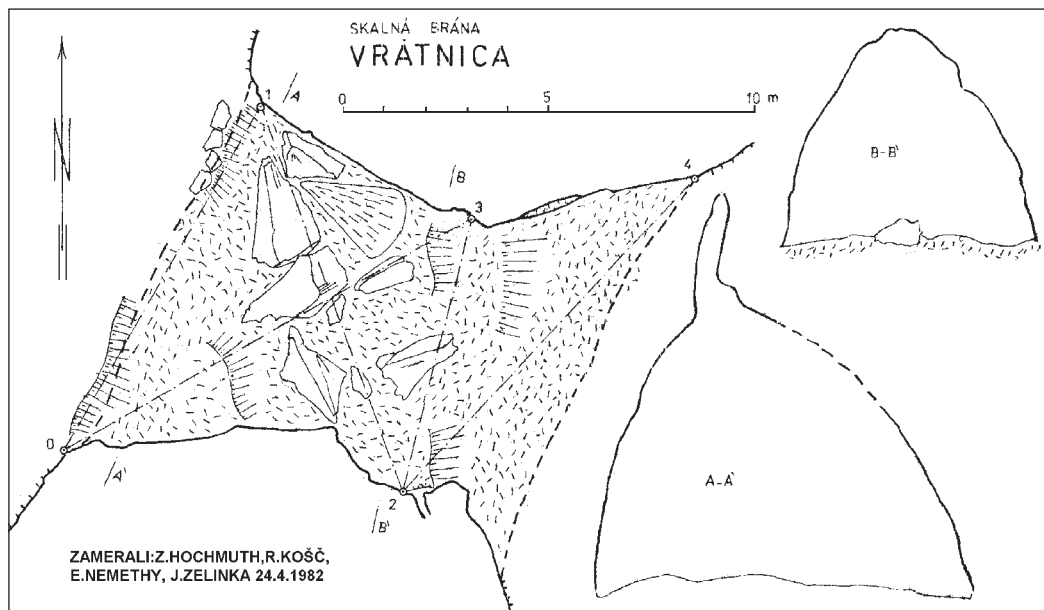
Komín, LK 3

Nad Vodopádom odbočuje turistická značka smerom na Vrátnicu strmo vľavo. Vystúpime až do sedla popri skalnom okne zvanom Vrátnica. Od Vrátnice pokračujeme po chodníku na sedlo (je tu turistický smerovník) na hrebeni vedúcom z Červenej skaly (875,0 m). Z hrebeňa sa popod skalné steny dostaneme k vchodu (vzdialenosť od Vrátnice je cca 100 m na Z.). Vchod sa nachádza v zmiešanom vysokom lese pod cca 30 m vysokým bralom.

Jaskyňa začína portálovým vchodom rozmerov 3,2 x 4 m a pokračuje vodorovne cca 10 m, pričom šírka chodby dosahuje až 4,5 m. Ďalej sa jaskyňa postupne zužuje a stúpa. Prechádza v zasutený komín, bez prievanov. V jaskyni sa zdržuje množstvo hmyzu (komáre). Horolezecký bivač.

Vrátnica LK 4

Tesne pod hrebeňom na mape označeným ako "Hrady" medzi Lačnovskou dolinou a Kopytovskou dolinou. V osamotenom bralnatom útvere, viditeľ-

nom od obce Lipovce i z protihľého svahu Bachurne. Je to tunelovitý útvar rozmerov cca 7 x 7 m (portál) a dĺžke asi 10m, ktorý klesá smerom do doliny. Je tektonicky predisponovaný a je do značnej miery výsledkom selektívneho a mrazového zveretávania. Nemožno vylúčiť, že ide o zvyšok riečnej jaskyne staršieho veku.

LK 5

Jaskyňa sa nachádza približne 470 m od skalného útvaru Vrátnica. Vchod je v dolnej časti osamelého skalného brala na jeho západnej strane v nadm. výške 759 m. K jaskyni je najvhodnejší prístup Lačnovským kaňonom po turistickom chodníku smerom ku Vrátnici. V patričnej nadmorskej výške treba odbočiť z chodníka smerom na východ. Vchod je viditeľný zo vzdialenosti 20-30 m.

Jaskyňu takmer iba charakteru abri tvorí chodba štvorcového prierezu so šírkou 3,5 a výškou 2,5 m. Jaskyňa je dlhá 5 m a je bez výzdoby. Dno jaskyne pokrýva drobná suť.

LK 6

Jaskyňa leží približne 520 m od skalného útvaru Vrátnica v nadm. výške 742 m. Vchod je v spodnej časti skalného brala, na jeho severnej strane. K jaskyni je najvhodnejší prístup Lačnovským kaňonom po turistickom chodníku smerom ku Vrátnici. V patričnej nadmorskej výške odbočiť z chodníka smerom na východ. Vchod je viditeľný zo vzdialenosti 50 m.

Vchod jaskyne má trojuholníkový prierez s výškou 5 m a šírkou 4,6 m. Strop vstupnej časti prudko klesá a steny jaskyne sa po štyroch metroch zbiehajú do tunelovitej chodbičky prierezu na hranici prieleznosti. Za týmto zúžením sa priestor opäť zväčšuje a jeho najväčší prierez je 2 x 1,5 m. Jaskyňa končí úzkou stúpajúcou chodbičkou. Priestor za zúžením sa vyznačuje rôznorodou sintrovou výzdobou malých rozmerov. Dno jaskyne je pokryté malými skalkami a hlinou. J jaskyni zimujú netopiere. Bola tu nájdená lebka divej mačky.

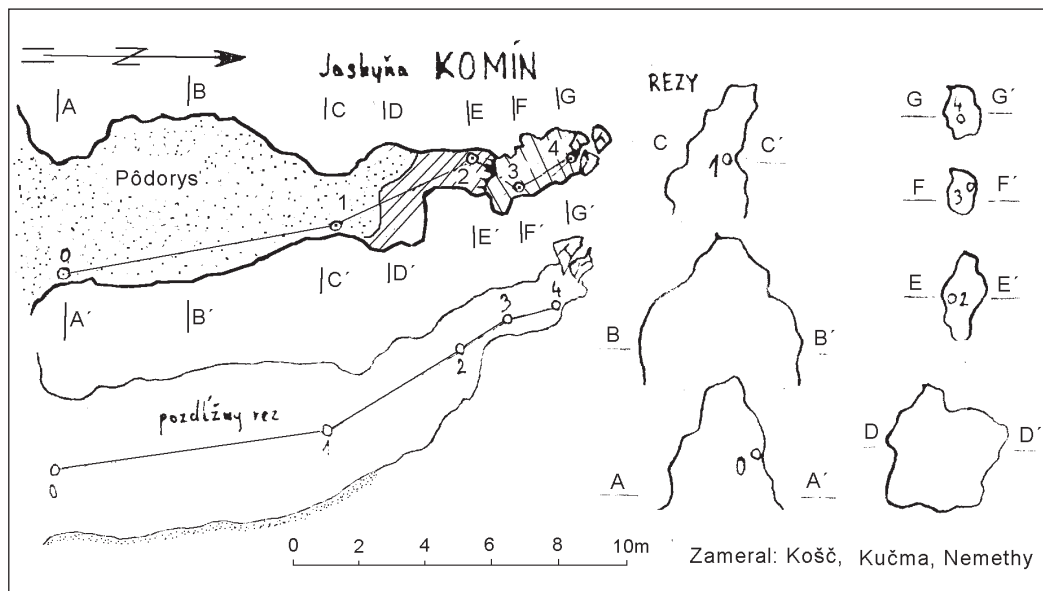
LK 7

Jaskyňa leží cca 600 m juhovýchodne od skalného útvaru Vrátnica pod skalnou stenou na jej východnej strane v nadm. výške 745 m. Pozdĺž skalnej steny sa tiahne výraznejšia úžľabina (svahová dolinka) široká od 30 do 40 m a smerujúca kolmo do doliny (kaňonu). Vchod je viditeľný zo vzdialenosti 5 m.

Jaskyňu tvorí chodba rúrovitého prierezu s max. svetlosťou 1,4 m. Dno jaskyne je vyplnené suťou s malými skalkami. Záverečná časť jaskyne sa zužuje do chodby a max. výškou 70 cm. Na západnej stene jaskyne je miestami slabá vrstva sintrového náteku. Vchod jaskyne má elipsovité tvar so šírkou 0,8 m a s výškou 0,4 m.

Okno pod vyhlídkou

V hornej časti hrebienka odbočujúceho z plošiny medzi kótami 796 m ("Hrady"). Je tu akási bralnatá

vyhládka, ktorú vidieť z príľahlých svahov Bachurne. Okno sa nachádza priamo pod ňou. Z vyhládky je viditeľný kostol v Lačnove.

Skalné okno, založené na strmo klesajúcej poruche, ktorá pretína vertikálne skalný útvar vyhládky. V hornej časti má takmer priepastovitý charakter (klesá smerom na sever). Priemer okna je asi 2 x 2,5 m, v spodnej časti sa rozširuje a vyúsťuje skalným stupňom na úpätí brál.

LK 8 (Ferova jaskyňa)

Jaskyňa leží približne 700 m juhovýchodne od skalného okna Vrátnica pod skalnou stenou v jej západnej strane v nadm. výške 740 m. Bralnatý terén v okolí jaskyne je veľmi členitý a stereotypný takže nájdenie vchodu je pomerne obtiažne. Vchod je viditeľný zo vzdialenosti max. 3-4 m. Vchod jaskyne má trojuholníkový prierez so základňou 60 cm. Tento tvar smerom do vnútra sa postupne zväčšuje. Záverečná časť jaskyne má komínovitý tvar s výškou 2,7 m. Časť komínovitého priestoru je pokrytá slabou vrstvou sintra. Dno jaskyne je pokryté drobnou suťou. Pozn.: Na originálnej mape z identifikačnej karty bol zle označený sever).

Jaskyňa Pod Ihlou

V skalnom hrebienku vedúcom z plošiny medzi kótami 796 (Hrady) do Lačnovskej doliny v jej dolnej časti, resp. v svahu najvýraznejšej svahovej dolinky. Nízky a tesný vchod 0,5 x 0,5 m na úpätí bralka povyššie skalného útvaru zv. Ihla.

Krátka jaskynka korozívneho typu, založená na výraznej poruche. Na stene stopy korózie a plastic-

kých sintrov. Na dne listie, max. výška chodby 1 m. Jaskyňa má iba dokumentačný význam.

Jaskyňa 675

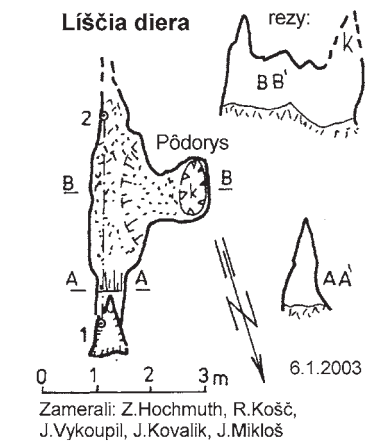
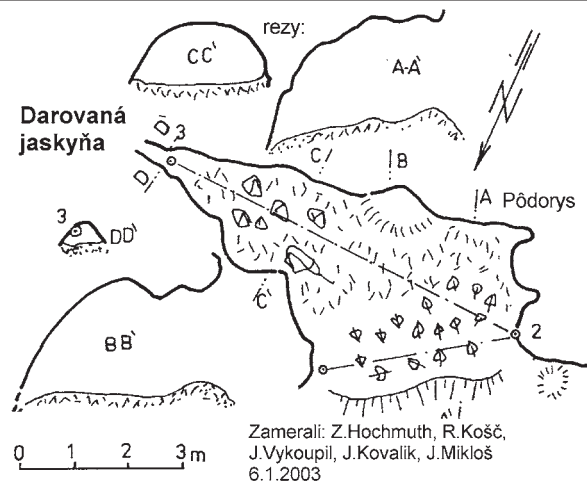
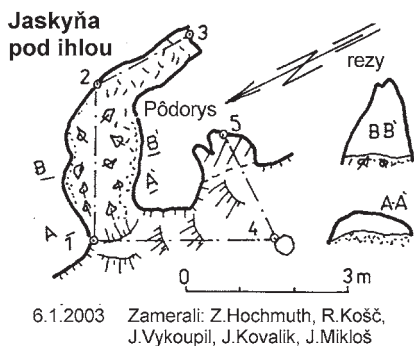
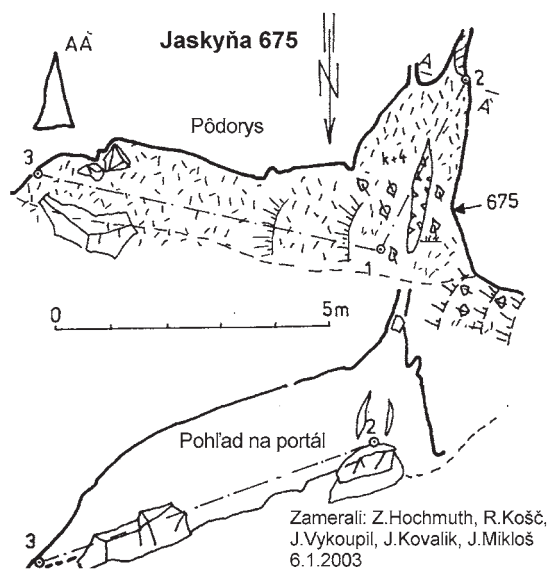
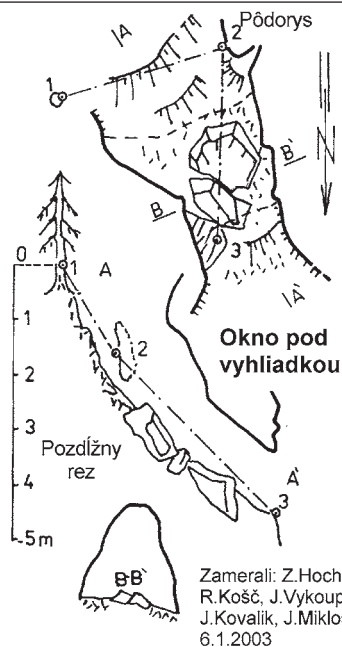
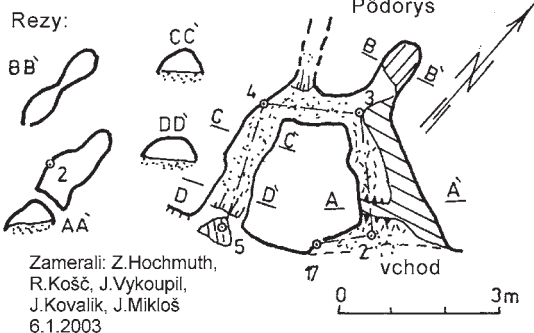
V tom istom skalnom hrebienku, v jeho strednej časti, resp. v svahu najvýraznejšej svahovej dolinky. Portálovitý vchod sa nachádza v spodnej časti súvislého bralnatého radu. Názov pochádza od jej nadmorskej výšky, ktorú zistili členovia O.S. Prešov,

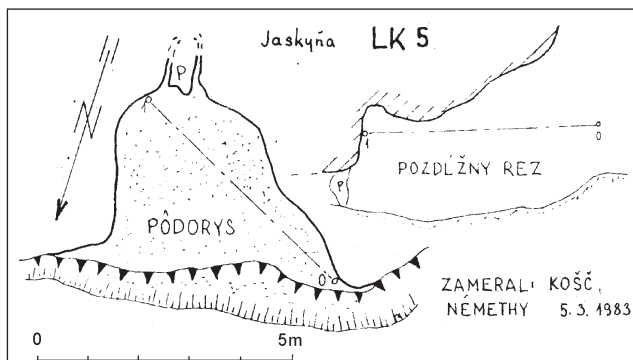

Pred vchodom do Darovanej jaskyne 6. 1. 2003

Foto Z. Hochmuth

Okružná jaskyňa

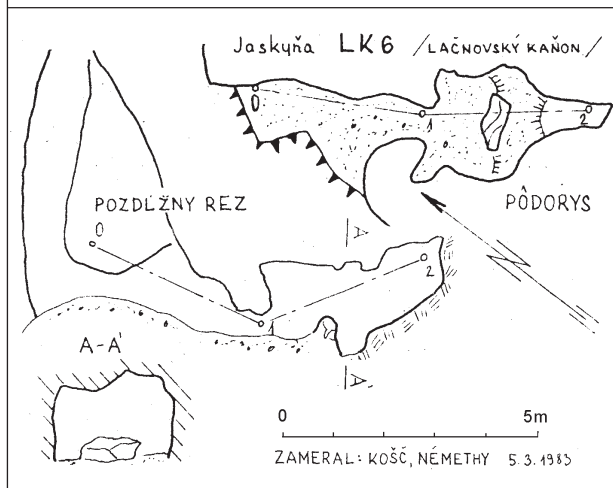
napísali ju na stenu, (dodnes viditeľné) no jaskyňu vtedy nezmapovali a nezaraďili do zoznamu.

Jaskyňa má portálovitý charakter, veľký previs je vyplnený sutinou a balvanom, jeho dno je strmo sklonené s výnimkou výklenku v pravej časti, ktorý je založený na poruche smeru JJZ. Na tej istej poruche je založený aj puklinovitý komín smerujúci nahor so zaklíneným balvanom.

Darovaná jaskyňa

V najspodnejšom skalnom rade tiahnúcim sa z hrebeňa "Hrady" do dolnej časti Lačnovskej doliny. Je prístupný traverzujúcim chodníčkom. Nachádza sa v úpätí väčšieho brala, vo vysokom lese z diaľky dobre viditeľný.

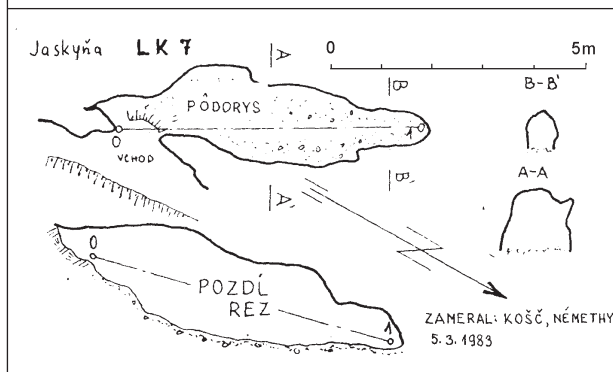
Jaskyňa s portálovitým vchodom sa smerom dovnútra mení v sieňovitý priestor, kde sa dá pohodlne stát'. Je tu vrstva lísta, umožňujúca bivak. Zaujímavosťou sú selektívne vykordované steny dolomitických vápencov. Názov pochádza od skutočnosti, že objav J. Vykoupil "daroval" svoje manželke.

Líščia diera

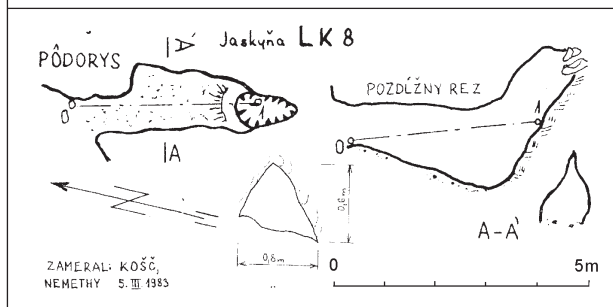
V najspodnejšom skalnom rade tiahnúcim sa z hrebeňa "Hrady" do dolnej časti Lačnovskej doliny. Jaskyňa sa nachádza asi 15 m vyššie od Darovanej jaskyne, vchod pomerne ťažko identifikovateľný a viditeľný iba zblízka.

Jaskyňa s extrémne úzkym puklinovitým vchodom. Na uvedenej poruche sa mierne rozširuje a na pravej strane má komínovitý výbežok. Jaskyňa má iba dokumentačnú hodnotu.

Okno pod Darovanou

Nachádza sa v skalnom hrebienku, ktorý od Darovanej a Líšče jaskyne klesá až na dno doliny. Asi 22 výškových metrov pod Darovanou sa skalný ostroh s plošinkou (vyhládka) gravitačne rozpadá a je tu vytvorené skalné okno, v najužšom mieste prierezu 1,5 x 1 m, celková výška portálu od spodnej časti je 12 m. Prechod cez okno odporúčame iba s použitím lana.

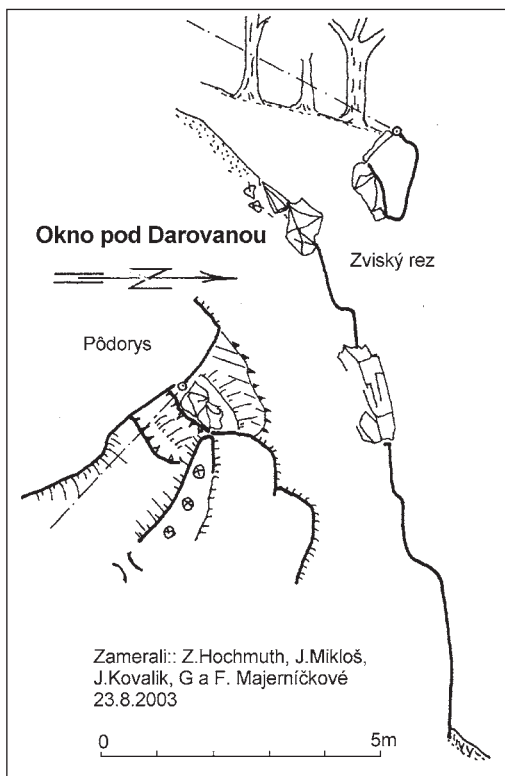

Základné údaje o jaskyniach Lačnovského kaňonu

Jaskyňa	n. m. v. (barom.)	n. m. v. pol. ťah	Dĺžka (m)
Abri	(780)?	720,11	25
S mostom		682,8	6,5
Puklinová pod S.		638	9,5
Abri pod Sokolou		640	16
Sokolia LK-1	641	654,6	34
Oproti Abri		727	7
Trojvchodová		730,9	10
Excentrická LK-2	634	640,7	14
Janov Bivak		651,4	7
Pravá koľaj		649,7	4
Nízka		690,2	9
Okružná		632,7	12
Komín LK-3	817,3	811	18
Vrátnica LK-4	778	770	10
LK-5	759	755	5
LK-6	742	735,9	6
LK-7	745	735,9	4
Okno pod vyhliadkou		766	8
LK-8	740	731,3	4
Jaskyňa pod Ihlou		715,8	5
Jaskyňa 675	675	675	10
Darovaná		642	11
Líščia		655	5
Okno pod Darovanou		620,5	12

Záver

Povrchový prieskum a lokalizácia vchodov kratších jaskýň v ucelenej krasovej oblasti prináša takmer vždy objavy aj ďalších jaskýň. Revízný výskum preto môže byť užitočným zdrojom informácií a spresnenie polohy cenné pre ďalšie generácie.

Literatúra:

- BELLA, P., HOLÚBEK, P., 1999: Zoznam jaskýň na Slovensku. Dokumenty, MŽP, Bratislava 268s.
- CHÁBERA, S. 1974: Krasový kaňon Lačnovského potoka. Krásy Slovenska 52, 10, Bratislava, 470-471
- HAZDOVÁ, I. 2002: Fyzicko – geografická analýza a syntéza krasového územia Braniska Diplomová práca, Prírodovedecká fakulta UPJŠ, Košice, 82 s.
- HOCHMUTH, Z., 1977: Prieskum jaskyne Zlá diera. Spravodaj SSS č. 3/1977, Liptovský Mikuláš. s. 8-11
- HOCHMUTH, Z., 1982: Podzemné krasové javy pohoria Branisko. Zborník PdF, Prírodné vedy XIX zv. I, SPN, Bratislava. s. 215-229
- HOCHMUTH, Z., KOŠČ, R., 1985: Jaskyne v centrálnej časti Braniska. Slovenský kras XXIII, Martin. s. 5-14
- KOŠČ, R.,: Technické denníky z r. 1980-1985

Jaskyňa “Pod Brtkovicou”

+ Peter Hipman (1940 – 1999)

(z archívu SMOPaJ pod č. –11.211.1)

Peter Hipman sa s nami rozlúčil pred takmer 6 rokmi náhle a neočakávane. Hoci podstatnú časť svojich poznatkov publikoval, v počiatkoch svojho bádania v krase Slovenska dôveroval vtedajšiemu Múzeu slovenského krasu a venoval mu rukopisy a mapy svojich prác. Medzi doposiaľ nepublikované, no pomerne rozsiahle a geneticky dôležité patrí aj Jaskyňa pod Brtkovicou, nachádzajúca sa neďaleko rozvodia medzi Jánskou (resp. jej časťou Stanišovskou) dolinou a dolinou Michalovo. Stupňovite klesajúce riečisko s vodopádmi a veľkým výškovým rozdielom nijako nezapadalo do vtedy bežných schém. V dobe jej prieskumu (1966) nikto netušil, že ide o “jaskyňu vysokohorského typu”, toho istého, ktorými sa neskôr Hipman preslávil z masívu Krakovej hole. Tak táto zaujímavá jaskyňa upadla do zabudnutia. Na návrh P. Holúbeka a so súhlasom Elenky Hipmanovej publikujeme prepis jeho opisu jaskyne, ktorý sa nachádza v archíve SMOPaJ, niektoré fotky a mapu, ktoré aj po rokoch môžu slúžiť za vzor zodpovedného prístupu k dokumentácii a mapovaniu.

Z. Hochmuth

Priepastovitá jaskyňa puklinovitého charakteru vytvorená nepomenovaným potokom pretekajúcim krátkou dolinkou “Za Bukovicou”. Je 87,40 m hlboká, dĺžka všetkých priestorov je celkom 260 m.

Určenie miesta

Z doliny Michalovo strmo hore dolinkou “Za Bukovicou” smerom k Brtkovici (západný smer). Asi po 160 m je tesne vedľa lesnej cesty vľavo závrť, na ktorého dne je medzi skalnými rozsadlinami vchod do jaskyne. Asi 45 m ďalej na západ je ponor vôd pritekajúcich dolinkou “Za Bukovicou” z mokradi pod Brtkovicou. Tesne vedľa ponoru sú ešte dva závrty.

Popis jaskyne

Od vchodu stále šikmo až zvisle dolu medzi veľkými blokmi až do hĺbky 17 m. Odtiaľ už prebieha klesajúca puklinová chodba, ktorá ústi do Stupňovitého dómu pri strope v jeho najnižšej časti (bod č. 36). Odtiaľ priamo zlanením (9m), alebo po úzkej rímse k rebríku (6m) zostup na dno dómu. Stupňovitý dóm je klesajúci stupňovitý priestor rozmerov 38 x 15 m so štyrmi výraznými stupňami prejavujúcimi sa na dne i na strope. Dóm smeruje dohora na východ, jeho horná časť nad bodom č. 35 končí závalom pravdepodobne až z povrchu. Dno dómu je tvorené veľkými blokmi, z ktorých najväčší má rozmery 6 x 3 x 3 m. Dóm je bez výzdoby, len horná časť pri bode č. 35 má zasintrované dno a na stenách sú už neživé záclony. V spodnej časti dómu sú celé steny pokryté radom rohovcov, vystupujúcich z vápenca. V mieste rebríku sú vysoko v stene dva veľké otvory nad sebou – pravdepodobne bývalé prítokové chodby od starých ponorov. Prieskum

týchto chodieb vyžaduje použitie rebríka o dĺžke asi 11 m. Až na dno dómu sú z povrchu zavlečené pieskovcové platne – najväčšie sú zistené v prístupovej chodbe tesne nad dómom o rozmeroch 60 x 40 x 10 cm. Značné zaoblenie hrán tohto cudzieho materiálu hovorí, že transport prebiehal už dlho a potvrdzuje, že i tieto chodby sú starým ponorom.

Za vyššieho stavu vôd nestačí ponor pohltiť všetku vodu a tá preteká i dnes až do závrty a odtiaľ sa prepadá do Stupňovitého dómu. V najnižšej časti dómu medzi stenou a veľkými blokmi je zvislá

Vstupné časti jaskyne

Foto P. Hipman

Zostup do Stupňovitého dómu Foto P. Hipman

a ďalej šikmá priepasť so stupňami vytvorenými chaotickým zoskupením veľkých blokov. Pri bode č. 27 je o niečo väčší priestor a ďalej pokračuje šikmo dole úzka priepasť. V hĺbke 63 m pod povrchom pri bode č. 23 ústi priepasť do podzemného riečiska. Voda sem priteká vodopádom zo 4 m vysokého stupňa. Nad týmto stupňom sú ešte ďalšie dva rovnako vysoké, lenže ďalej proti prúdu nebolo možné preniknúť. Takmer určite však možno povedať, že smerom hore prebieha ešte jedna priepasť, ktorou priteká voda od ponoru. Táto priepasť bude tvorená asi kaskádou vodopádov, ak vychádzame z predpokladu, že voda od ponoru sa musí na vzdialenosť 40 m prepadnúť do hĺbky 65 m! (uhol asi 60°). Pri bode č. 23 sa mení charakter jaskyne. Ďalej prebieha asi 4 m vysoká, 0,8 m široká a 104 m dlhá kľukatá chodba s priemerným sklonom 13° 30'. V chodbe sú miestami zbytky nánosov až vo výške 3 m od úrovne dnešného toku. V hĺbke 87,40 m sa chodba úzkym

miestom a sifónom predbežne končí. Profil sifónu je taký malý, že za vysokého stavu nestačí prepustiť celý prítok a chodby sú zaplavené až k bodu č.8 (zistené podľa ihličia nalepeného na stenách).

Prieval zistený medzi bodmi 44-36 a 26-23. Vzduch pravdepodobne prúdi od ponoru po smere vody a od vodopádu dohora do dómu a ďalej závr-
tom von.

Priebeh prieskumu

- 23. 10. 66 - objav vstupnej chodby (P. Hipman)
- 30. 10. 66 - preniknutie k Stupňovitému dómu
(P. Hipman, H. Kynclová)
- 5. 11. 66 - prieskum temer celej jaskyne -
- preniknutie až k bodu 7
(D. Žák, P. Hipman)
- 13.11.66 - zhotovenie rebríka v Stupňovitom dóme
a prieskum najvyššieho stupňa jaskyne
(P. Hipman, D. Žák)
- 7. 12. 66 - prieskum pukliny spojujúcej body 27
a 19, výstup nad vodopád, fotografovanie
a mapovanie od bodu 23 k bodu 30
(P. Hipman, H. Kynclová)
- 6.12.66 - preniknutie až k bodu 1, zmapovanie
od bodu 1 až k bodu 23
(P. Hipman, H. Kynclová)
- 8.12.66 - zmapovanie Stupňovitého dómu a až na
povrch (P. Hipman, H. Kynclová)

Úlohy ďalšieho prieskumu:

1. Zostaviť v Stupňovitom dóme 12 m vysoký rebrík
a preniknúť do vysoko položených chodieb.
2. Za nízkeho stavu vôd:
 - a) vystúpiť proti vodopádu a dokázať súvislosť
s ponorom
 - b) previesť spojenie medzi bodmi 20-13
 - c) pokúsiť sa sifónom pri bode 1 o ďalší postup.
3. Prieskum bočných chodbičiek pri bode 21
4. Na povrchu v doline Michalovo nájsť vyvierá-
ku

JESKYNĚ „POD BRŤKOVICOU“

ZMAPOVALI: P. HIPMAN, H. KYNČLOVÁ 6-8. XII. 1966

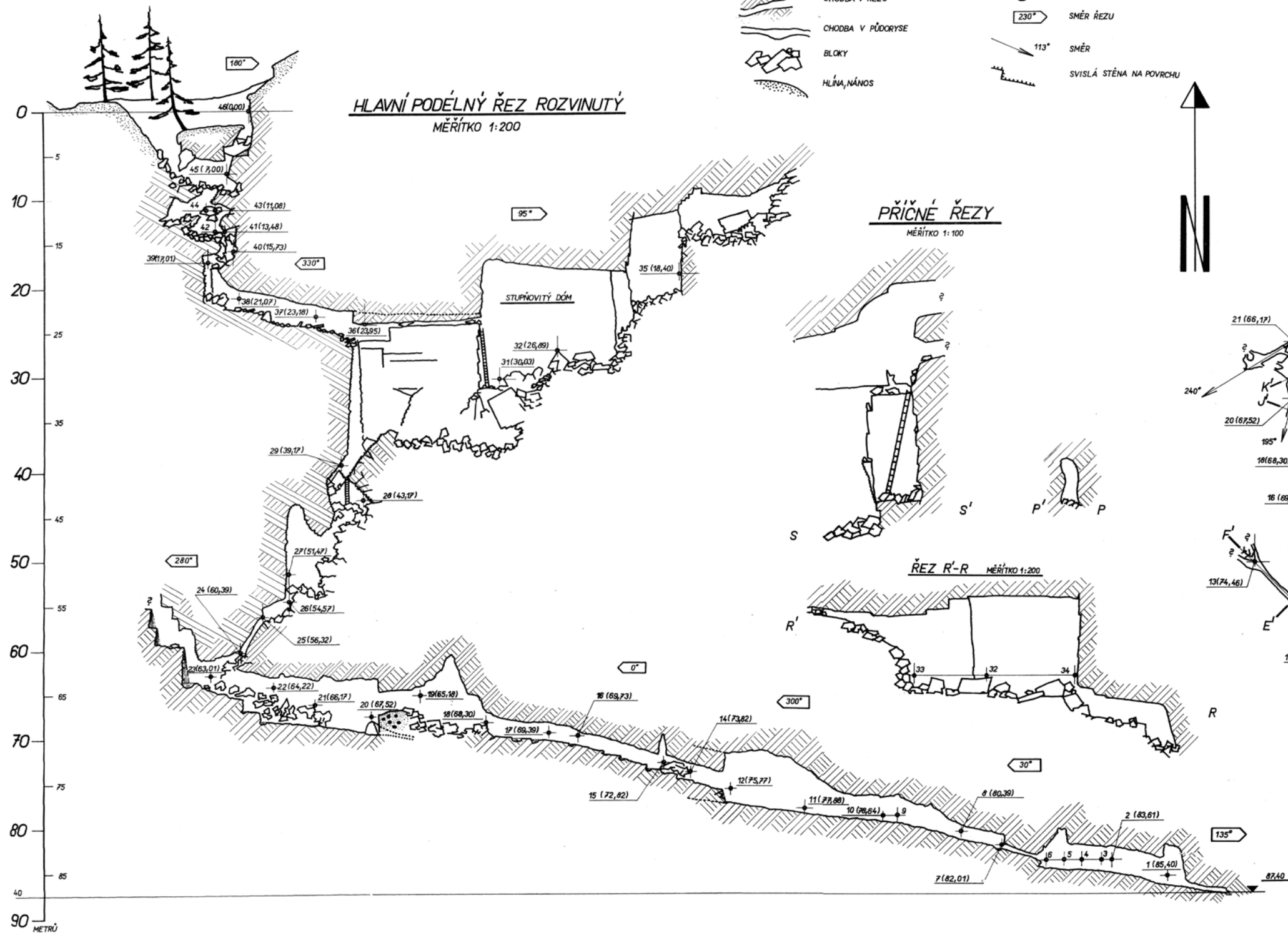
V DOLINCE, ZA BUKOVICOU* — NÍZKE TATRY

LEGENDA:

- 36 (23,95) ČÍSLO ZAMĚŘOVACÍHO BODU (HLoubKA)
- CHODBA V ŘEZU
- CHODBA V PŮDORYSE
- BLOKY
- HLÍNA, NÁNOS
- PODLAHOVÉ SINTRY
- 230° SMĚR ŘEZU
- 113° SMĚR
- SVISLÁ STĚNA NA POVRCHU

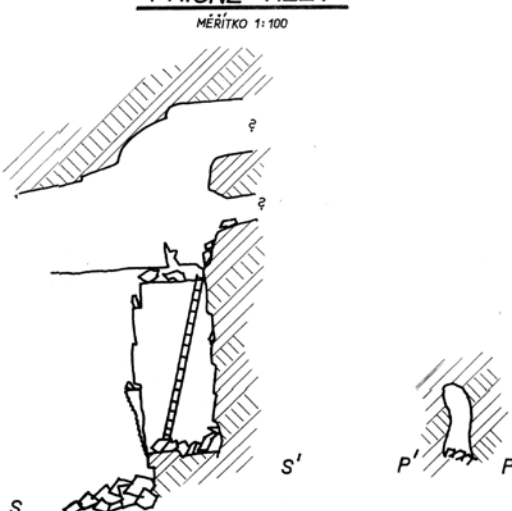
HLAVNÍ PODELNÝ ŘEZ ROZVINUTÝ

MĚŘÍTKO 1:200

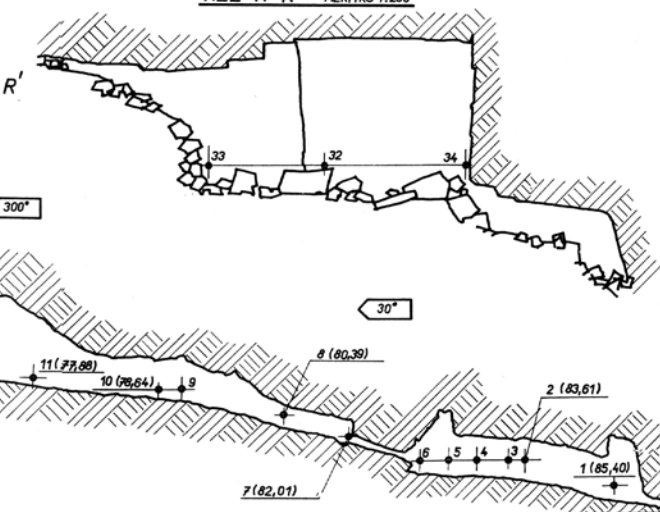
PŘÍČNÉ ŘEZY

MĚŘÍTKO 1:100

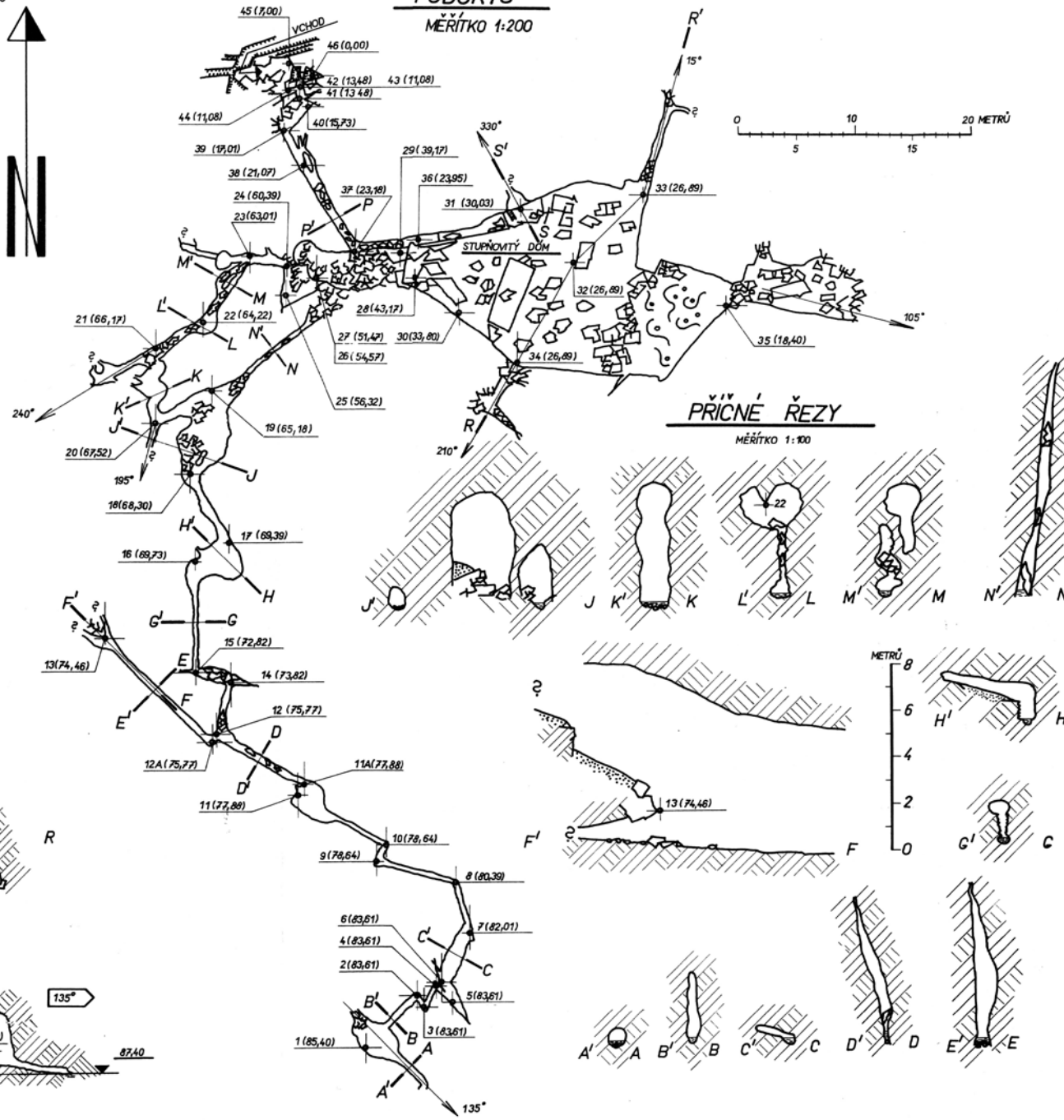
ŘEZ R'-R

MĚŘÍTKO 1:200

PŮDORYS

MĚŘÍTKO 1:200

Jaskyňa Helena

Stanislav Danko

Komisia pre potápanie, pracovná skupina Východ

Kedysi dávno mali víly na skale "Hasadtű" (puknutá skala) nad prameňom "Ilona" (Helena) svoj pyšný hrad. Družina zdatného Tuhutuma táborila na mieste dnešnej Moldavy. Pri jednej poľovačke prenasledujúc bizóna dostali sa až ku hradu, pod ktorým sa práve hrali a tancovali víly. Vidiac tento utešený obraz, zabudli vojaci na bizóna a prebudila sa v nich spomienka na staré zvyky získavania žien. Ich veliteľ, mladý Bod (podľa neho vznikol názov riečky Bodva) bol najrýchlejší. Popohнал svojho koňa medzi víly a vyzdvihnúc do sedla najkrajšiu z víl Ilonu, uháňal preč. Tak isto urobili aj ostatní jazdci. Oženili sa s nimi a usadili sa na okolí. Z víl sa stali vášnivé pozemské manželky, ktoré aj keď stratili svoj večný život ale aj naďalej žijú medzi nami vo svojich potomkoch. Tak hovorí povest' o vzniku Moldavy nad Bodvou.

Všeobecná charakteristika územia

Východný okraj Jasovskej planiny má špecifický geomorfologický charakter. Na väčšine územia sú vápence prekryté Poltárskou štrkovou formáciou a oproti vlastnej Jasovskej planine je tu zaujímavé nižšie ležiace plošinové územie s mierne zvlneným pahorkatinovým reliéfom a nepravidelne rozmiestnenými vystupujúcimi plochami exhumovaného krasu. V niektorých miestach tvoria strednotriasové svetlé vápence mezozoické ostrovy, ktorých najväčší výskyt je na východnom okraji a vytvára tak zvláštnu krajinu izolovaných brálnych výstupov so špecifickými krasovými formami. Autori Mazúr a Lukniš vyčlenili toto územie spolu so severnejšie ležiacimi nekrasovými územiami ako samostatnú geomorfologickú jednotku – Medzevskú pahorkatinu.

Poloha

Jaskyňa sa nachádza v okrajových skalách údolia Bodvy. Vchod leží v tesnej blízkosti poľnej cesty, ktorá odbočuje pod lesom južným smerom vo vzdialenosti cca. 500 metrov z cesty Hatiny – Debrad'. Klenovitý vstup do jaskyne o veľkosti 2 x 1,2 m je skrytý za vysokým zemným valom, ktorý chráni proti zalievaniu jaskyne jarnými vodami zo zátopovej časti Bodvy.

História prieskumu

Miestnemu obyvateľstvu je jaskyňa známa od nepamäti. Prvá zmienka o jaskyni pochádza od dr. G. Strömpla z roku 1911. Speleologický prieskum lokality uskutočnili v rokoch 1952 – 1953 vedúci Jasovskej jaskyne Štefan Furín a Ján Mitický, ale výsledky nepublikovali. V roku 1958 uskutočnilo niekoľko členov Speleologického klubu v Brne pod vedením prom. biol. Jána Himmela hydrografický

prieskum východnej časti Jasovskej planiny. Pri tejto príležitosti však podrobnejší prieskum nemohol byť pre vysoký vodný stav uskutočnený. Na požiadanie podniku IGHP Žilina vykonal v druhom štvrtroku 1972 systematické pozorovanie a orientačný speleologický prieskum ing. Mikuláš Erdős ako profesionálny pracovník Múzea slovenského krasu a z toho obdobia pochádza jediná mapa jaskyne. Po tomto období, až na sporadické návštevy, upadá záujem o jaskyňu.

Stručný opis jaskyne

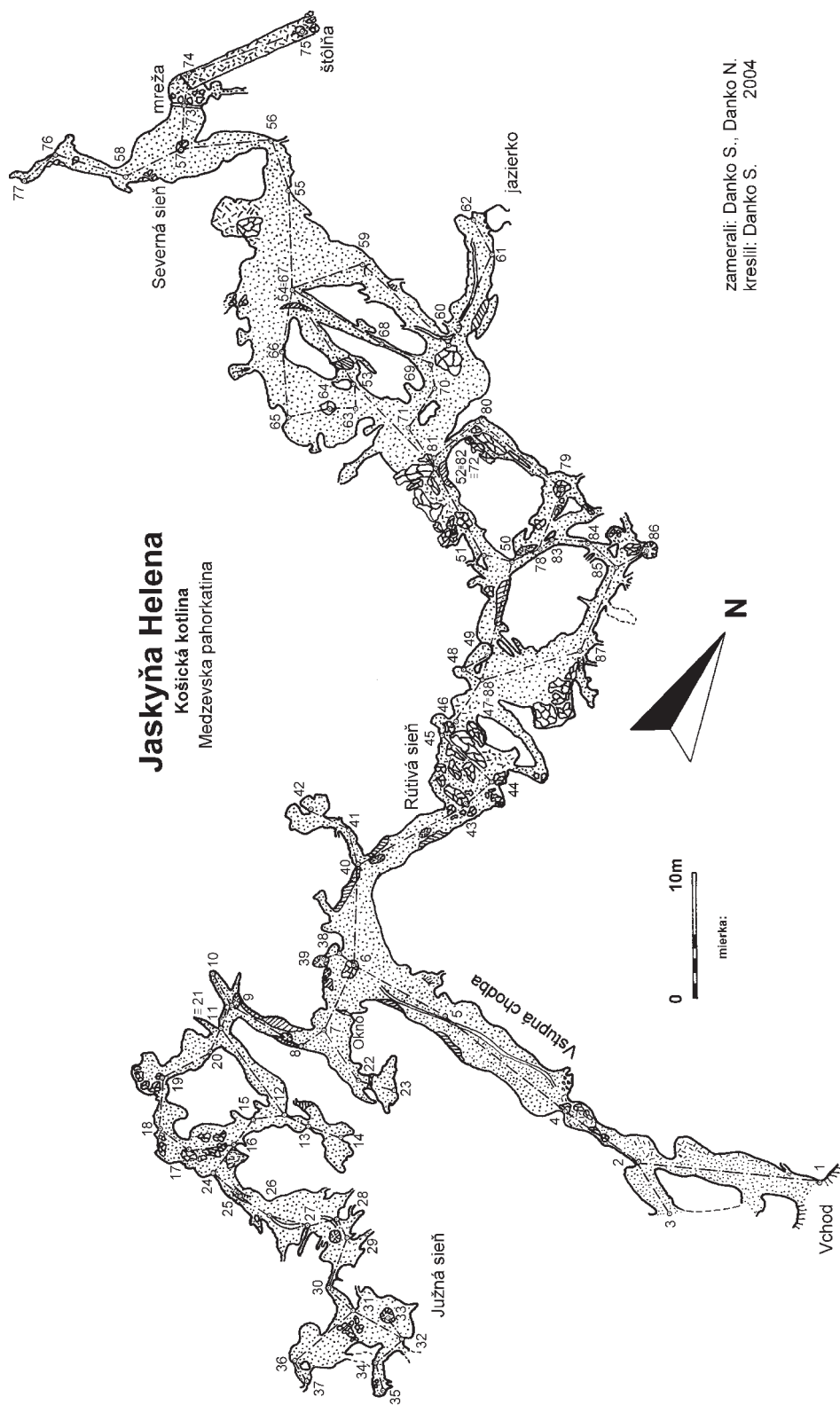
Jaskyňa Helena predstavuje systém fluviokrasových horizontálnych chodieb a je vytvorená vo wettersteinských lagunárnych vápencoch. V jaskyni sa ojedinele vyskytujú zarovnané stropy. Výzdoba je zastúpená skromne sintrovými nátekmi a brčkami. Pohyb v jaskyni je z veľkej časti možný iba štvornožky alebo plazením. Pri pohybe v jaskyni je potrebná maximálna opatrnosť lebo na niekoľkých miestach je jaskyňa silne poznačená rútením. V tých-

Vchod do jaskyne

Foto: Z. Hochmuth

Jaskyňa Helena Košická kotlina Medzevska pahorkatina

zamerali: Danko S., Danko N.
 kreslil: Danko S. 2004

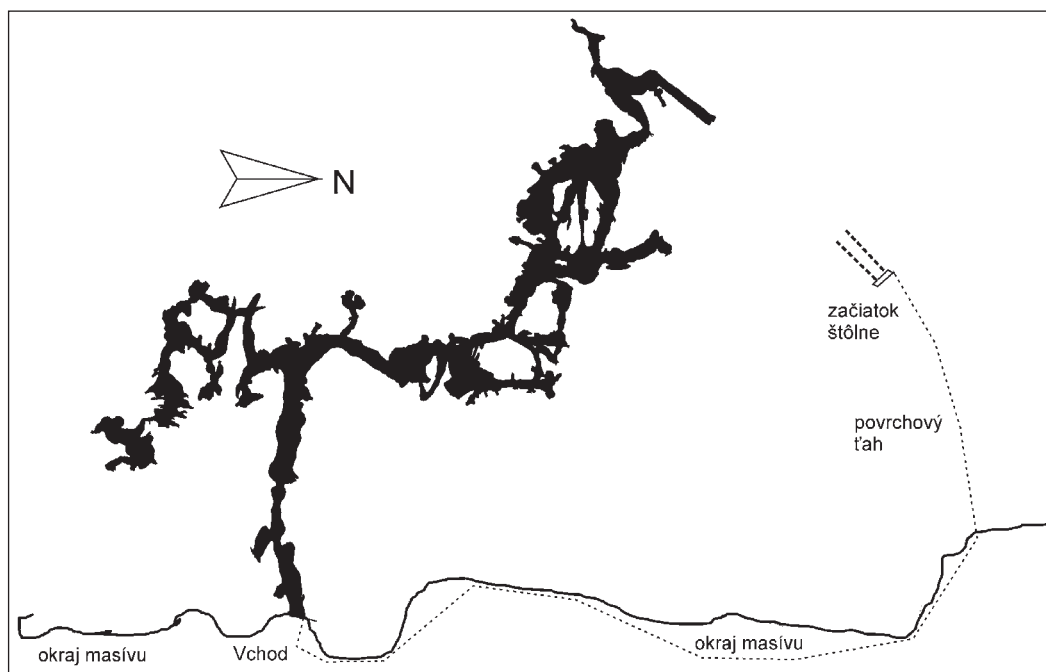

Vstupná chodba za m.b. 5 so zarovnaným stropom
Foto: St. Danko

to miestach je masív natoľko rozrušený že odpadáva na dotyk ruky!

Za vstupom do jaskyne pokračuje vstupná chodba ZZZ smerom. V blízkosti vchodu odbočuje doľava chodba malých rozmerov. Dno **vstupnej chodby** tvorí drobný štrkovitý materiál. Súvislý strop klesá po m.b. 4 odkiaľ sa mení celkový charakter priestorov. Úzka vstupná chodba sa rozširuje ale chodba je vyplnená skoro po strop jemnými naplaveninami. V naplaveninách je vytvorené malé koryto, ktorým za zníženého vodného stavu odteká z jaskyne voda.

Vstupná chodba sa pri m.b. 6 rozvetvuje J a S smerom. Priestory smerujúce na J tvorí sieť nízkych chodieb. Dno tvorí jemná hlina. V tejto časti jaskyne sme sa prekopáním približne 2 metrového zárezu pri m.b. 25 dostali do novo objavených častí s celkovou dĺžkou 46 metrov. Koniec tejto vetvy tvorí **Južná sieň** v ktorej je najvyššie miesto jaskyne (pri m.b. 35) a prevýšenie oproti vchodu je 3.9 m. Severné pokračovanie hlavnej chodby ústi do **Rúťovej siene**, ktorá vznikla na križení puklín. Dno siene tvoria balvany medzi ktorými sú naplavené nekrasové okruhliaky, niektoré o veľkosti päste. Zo S časti siene po prelezení pomedzi napadané bloky pokračuje jaskyňa nízkou chodbou po m.b. 47, kde sa chodba rozvetvuje. Smerom do ľava sa dá vystúpiť do krátkej stúpajúcej vetvy. V pravo pokračuje nízka chodba, ktorá sa napája na hlavný ťah jaskyne pri m.b. 50. Hlavný ťah pokračuje priamo k m.b. 50, kde sa chodba znova rozvetvuje. Odbočka sa pri m.b. 52 znova napája na hlavný ťah. Za m.b. 81 sa priestor rozšíri, ale aj naďalej zostáva na plazenie. Druhá odbočka po pravej strane pri m.b. 54 vedie k jazierku, ktoré je aj najnižším miestom jaskyne s maximálnou deniveláciou $-2,8$ m. Priamym pokračovaním od m.b. 54 sa dostaneme do **Severnej siene**. Západným smerom zo siene pokračuje nízka plazivka. Zaujímavosťou severnej siene je z povrchu razená štôlna, ktorá je oddelená od jaskyne kovovou mrežou. Po pretlačení

Vzájomná poloha jaskyne Helena a štôlny

Vchod do štólne nad jaskyňou

Foto: Z. Hochmuth

Zrútená výstuž štólne

Foto: S. Danko

sa popod mrežu a po prekonaní zvislého stupňa je možné si prehliadnuť zvyšok vnútornej časti štólne, ktorej dĺžka predstavuje 10 metrov s profilom 2,5 m (šírka) a 2,2 m (výška). Vonkajší polygónový ťah bol nameraný po zárubni, ktorá tvorila vstup. Dĺžka hornej časti štólne nebola presne odmeraná pre nebezpečenstvo závalu (prvých 5 m je už zavalených úplne) ale odhadovaná dĺžka od zárubne po zával je cca. 16 m. Po zadaní údajov do programu POLYGON a vykreslení situácie vysvitlo že začiatok štólne je 19 m vyššie voči vchodu, celková dĺžka je účtyhodných 51 m z čoho je zavalených 25 m. Štôlna bola vyrazená podnikom IGHP Žilina v roku 1974, pre čerpací pokus na overenie možného odberu vody do verejného vodovodu. Cez túto štôľňu sa uskutočnil rozsiahli čerpací pokus, pri ktorom sa odkryli nové vodou stále zatopené chodby v celkovej dĺžke cca 80 metrov.

Ing. Erdős opisuje že jaskyňa bola zameraná až príliš jednoduchým spôsobom /geologickým kompa-

som a pásmom/ a napriek tomu bol smer naprosto presný a rozdiel bol len 1 m vo výškovom zameraní. Avšak poloha hladiny sifónu podľa Erdősovo merania by mala byť v blízkosti m.b. 87 - 85 novej mapy, ale jej presná poloha je pri m.b. 73 čo je o niekoľko desiatok metrov ďalej.

Hydrológia

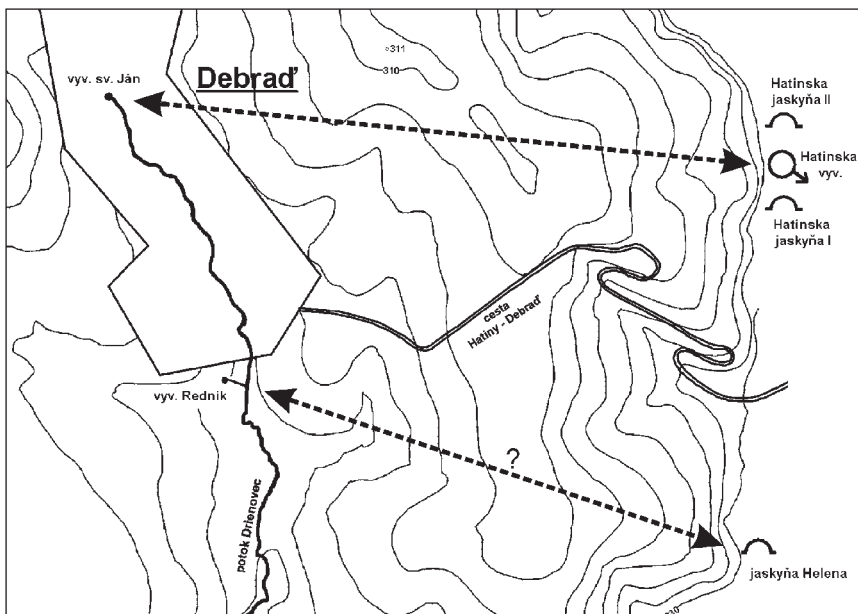
Jaskyňa Helena je najväčšia vyvieracia v doline Bodvy; jednorazové pozorovanie hovorí o 160 l.s^{-1} . Voda vytekajúca z vyvieracky sa postupne stráca v alúviu. Časť vôd v jaskyni pochádza s istotou z rieky Bodva. Aj keď v súčasnosti nejaví známky priameho ponárania, ale dokázateľne stráca vodnosť na úseku Medzev – Moldava nad Bodvou. Strácanie sa vôd nás utvrdzuje v presvedčení, že pod Medzevskou pahorkatinou existuje rezervoár stagnujúcej respektívne mierne cirkulujúcej vody. Merania potvrdili infiltráciu vody v priemernom objeme 140 l.s^{-1} , v maximálnom objeme 700 l.s^{-1} . Počas meračských akcií v období január – marec 2004 bola hladina jazierka v jaskyni 2,8 m pod úrovňou nivy. Hladina jazierka odzrkadľuje aktuálny stav hladiny podzemných vôd. Počas mesiaca marec sa hladina vody v jazierku zdvihla o 40 cm. Pri zvýšení hladiny v jazierku sa voda objavila aj na ďalších dvoch miestach (pri m.b. 60 a medzi m.b. 60 a 59). V práci M. Erdősa z roku 1972 uvádza najnižšiu hladinu vody v jaskyni na 1,6 m pod úrovňou nivy. Rozdiel vo výške hladiny podzemných vôd v spomínaných rokoch môžeme pripísať odberu vody z rieky Bodva (nad Medzevom) z dôvodu zásobovania Košíc pitnou vodou ako aj poklesu zrážkovosti.

Počas posledných rokov je jaskyňa v zimných mesiacoch suchá. Výsoký vodný stav nastáva pri topení snehu na konci tuhej zimy alebo po dlhotrvajúcich

Vývieracka sv. Ján v obci Debrad'

Foto: Z. Hochmuth

Polohy vyvieračiek a jaskýň na sledovanom území

dažďoch. Tohto roku bola jaskyňa zaplavená až 1. augusta a to behom 3 dní po výdatných dažďoch. Pôvod záplavových vôd nie je celkom jasný. Už pri pozorovaní na lokalite Bezodná studňa (Medzevská pahorkatina) v rokoch 1967 – 68 sa vyslovil názor, že do údolia Bodvy vyúsťujú podzemné toky z veľmi úzkych vodozberných pásiem. Tieto podzemné toky zásobujú vodou jednotlivé lokality pozdĺž východného svahu Medzevskej pahorkatiny. Podľa p. Gustáva Szelesiho, obyvateľa obce Debrad, za prvej republiky robili prieskum pri vyvieračke sv. Jána Česi, ktorí naliali olej do vyvieračky a ten sa objavil v Hatinskej vyvieračke (Hideg kút). Dá sa predpokladať možný súvis medzi vodami vyvieračky Redník a záplavovými vodami z jaskyne Helena.

Záver

Po zameraní sa jaskyňa posunula so svojimi 418 metrami na tretie miesto v rebríčku najdlhších jaskýň Medzevskej pahorkatiny za Moldavskú jaskyňu (3070 m) a Jasovskú jaskyňu (2811 m).

Črtajú sa miesta na možný prienik do nových častí jaskyne avšak bude nutné prekopávať odbočky zanesené skoro po strop hlinenými sedimentmi.

Podľa Zbyneka Valentu, ktorý sa v nej potápal, môže byť vyvieračka Helena zaujímavá pre výcvik speleopotápačov. Podľa jeho slov v čase jeho návštevy bolo prúdenie vody také intenzívne, že po krátkej dobe sa zmútená voda odplavila.

Literatúra:

- ERDŐS M. (1972): Výsledky speleologického a hydrologického pozorovania vodnej jaskyne Helena (Ilona forrás) v údolí Bodvy v Slovenskom krase. Archív MSK L.M., Košice august 1972
- ERDŐS M. (1972): Mapa jaskyne "Prameň Helena (Ilona forrás)" Mnsr. MSK
- ERDŐS M. (1975): Dokumentácia a registrácia povrchových a podzemných krasových foriem Slovenského krasu. Jasovská planina. Archív MSK Liptovský Mikuláš – Košice december 1975
- HIMMEL J. (1963): Jaskyne a vyvieračky východní části Jasovské planiny v Jihoslovenském krasu, Kras v Československu 1 – 2 str. 10 – 15
- HOCHMUTH Z. (2000): Problémy speleologického prieskumu podzemných tokov na Slovensku, SSS
- HOCHMUTH Z., BARABAS D. (2001): Krasová hydrografia na kontakte Slovenského krasu a Košickej kotliny, Slovenský kras XXXIX str. 59 – 66
- STIBRÁNYI G. st., Z histórie Moldavy, Moldavský mesačník, júl 1988
- STRÖMPL G., Előzetes jelentés az 1911. év nyarán az Abauj – Gömöri barlangvidéken végzett barlang kutatásokról, Földtani közlöny XLII, 1912
- ZACHAROV M. (2000): Geologická stavba východnej časti Slovenského krasu a jej vplyv na vznik endokrasu, Slovenský kras XXXVIII str. 7 – 17

Jedna zaujímavá jaskyňa

Patrik Derfiňák

Bývalá habsburska monarchia poskytovala vtedajším jaskyniarom naozaj veľké množstvo možností na výskumy. Územie Slovenska je samo o sebe unikátnym prostredím, ale súčasťou výprav ľudí zaujímajúcich sa o podzemné priestory, sa koncom 19. storočia stávali aj viaceré ďalšie pozoruhodné lokality. Jednou z ich bola aj oblasť dolného Dunaja, kde sa v Kazanskej tiesňave, (dnes Železné vráta) na ľavom brehu Dunaja nachádzajú medzi skalami dve jaskyne. Jedna z nich je jaskyňa Pojnikovo, cez ktorú preteká rovnomerný potok, ktorý sa vlieva do Dunaja. Druhú nazývali miestni ľudia kedysi Piscataranak. Oficiálne však nesie meno Veteranska jaskyňa, podľa generála, grófa Fridricha Veteraniho (1650-1695). Tento pozoruhodný človek urobil závažnú kariéru, viackrát sa vyznamenal najmä vo vojnách s Turkami. Nakoniec aj zahynul pod mečmi janičiarov v bitke pri Lugoši. Mimoriadnym čítaním sú napríklad jeho denníky z rokov 1683-1695, publikované v Lipsku 1771.

Čo je ale zaujímavé, on prvý preskúmal a rozoznal strategickú dôležitosť tejto jaskyne nachádzajúcej sa v skalách tej časti Banátu, ktorá sa nazýva Klisura. Je medzi riekami Cerna a Nera, pri Dunaji, niekoľko kilometrov od Novej Oršovej. Tu sa koryto Dunaja natoľko zužovalo, že aj výstrelom z pištole sa dalo prestreliť na druhý breh. Na tomto mieste preto vojaci ovládajúci jaskyňu mohli ľahko zastaviť každú loď, či v nutných prípadoch ju aj zneškodniť. Preto sa o Veteransku jaskyňu, ktorá je na ľavom brehu Dunaja, viedli niekoľkokrát tuhé boje.

Podľa opisu z polovice 19. storočia, svah okolo jaskyne pokrývalo husté trnie, vysoké asi jeden a pol metra. Jej vnútorný priestor bol takmer taký dlhý, ako skalný masív v ktorom sa nachádza. Podľa návštevníkov bol tmavý, iba zhora skromne osvetlený cez jedinú úzku štrbinu, dlhú zhruba 8 stôp, resp. 2 a pol metra. Pomerne rozsiahly vnútorný priestor podopieral jediný ozrutný skalný stĺp. V strede jas-

kyne sa nachádzala priehlbina, kde sa zhromažďovala z povaly kvapkajúca voda a takto vytvárala akúsi prírodnú studňu.

Ústie jaskyne, ako prirodzené strážne stanoviisko, smeruje k Dunaju. Ako obydlie slúžilo už v praveku. Jaskyňa bola obývaná, ako to dokázali archeologické nálezy, aj v dobe rímskej a dokazuje, že od čias Tibéria sa Rimania kolonizáciou tohoto územia intenzívne zaoberali. Čo je však zaujímavé, písomných pamiatok viažúcich sa konkrétne k jaskyni je pomerne málo.

Prvé, písomne spoľahlivo doložené, vojenské využitie jaskyne je až z roku 1692, keď na rozkaz generála Veteraniho, plukovník d'Arnan s 300 vojakmi Mansfeldovho 24. pluku a piatimi delami obsadil jaskyňu a proti veľkej tureckej presile ju dokázal brániť 45 dní. Vtedy sa ukázalo, aký dôležitý je tento bod z vojenského hľadiska. Žiaľ, pre samotných obrancov, ktorí dokonca potopili niekoľko tureckých lodí, sa boj o jaskyňu skončil tragicky. Keď im došiel strelný prach, rozhodli sa vzdať tureckému veliteľovi. Napriek dobovým zvyklostiam, Turci rozhnevaní obrovskými stratami, ktoré im obrancovia spôsobili, ich po opustení jaskyne napriek sľubom takmer všetkých povraždili.

Jaskyňa sa však ukázala ako dôležitý strategický bod a preto, keď v roku 1788 opäť vypukla rakúsko-turecká vojna, jaskyňu upravili. Zvonku spevnili jej steny, aby lepšie odolávali delostreľbe a vnútro upravili podľa vojenských potrieb.

Na obranu jaskyne v roku 1789 bola určená jedna sotina 25. cisársko kráľovského pešieho pluku, ktorého veliteľom bol major, barón Ladislav Stein. Samotný pluk, ktorý vznikol už v roku 1672 a ktorého veliteľom bol plukovník gróf Ján Karol Serényi, vtedy bojoval iba so striedavým šťastím a nepatril k tým najúspešnejším v rakúskej armáde.

Major Stein 4. júla 1789 dostal rozkaz, aby obsadil jaskyňu, už vtedy nazývanú Veteraniho. V tom

čase mal ešte spojenie s hlavnými rakúskymi silami, no čoskoro mu jeho prieskumníci priniesli správu, že Turci obsadili Oršovu a že rakúske jednotky ustúpili neznámym smerom.

Tým boli strážcovia jaskyne, ktorých hlavnou úlohou bolo zaistiť, aby sa cez Kazanský priechod nedostal nepriateľ, ponechaní sami na seba. Nemohli sa spoliehať na pomoc zvonku, iba na svoje zbrane a vojenské šťastie. Už 10. augusta sa však začal boj, ktorý bez prestania pokračoval celé tri týždne, až do 31. augusta.

Nepriateľ, ktorý jaskyňu a okolité skaly, na ktorých si obrancovia vybudovali provizórne opevnenia obkľúčil, disponoval oveľa väčšími silami. Už prvý deň proti trom stovkám obrancov tiesniacich sa v jaskyni stálo 7 000 tureckých vojakov a po Dunaji stále prichádzali lode s novými posilami. Už prvé útoky tisícov preto Turkov viedli k obsadeniu predsunutých rakúskych opevnení a obrancovia sa museli stiahnuť do jaskyne.

Obliehatelia sa tak stali pánmi vyvýšených polôh okolo jaskyne a odtiaľ jej vstupné priestory neustále ostreľovali. Počas nasledujúcich dní použili všetky vtedy známe prostriedky, aby donútili obrancov vzdať sa. Vystreľovali kamene i delové gule, do jaskyne vhadzovali krabice naplnené horľavinami a výbušnami. Priame útoky však napriek značným stratám nemali úspech.

Obrancom však postupne dochádzali zásoby. Ich posledným jedlom bola riedka ryžová kaša a tvrdé sucháre. Ešte horší ako hlad ale bolo neustále dunenie a výbuchy bômb dopadajúcich ku vchodu jaskyne. Nakoniec po troch týždňoch bez odpočinku, o hlade a smáde, im došiel aj strelný prach. Preto sa postupne začali zmierovať s myšlienkou kapitulácie. Tú im ponúkali tureckí velitelia už od prvých dní, keď situácia obrancov, napriek dokonalému podzemnému úkrytu, bola prakticky beznádejná. Rakúsky veliteľ a jeho mužstvo sa však obávali zrady, na ktorú pred sto rokmi doplatili ich predchodcovia. Niektorí ranení vojaci, blúzniaci v horúčkach vraj dokonca videli akési prizraky varujúce ich pred kapituláciou. Hlad, smäd a chýbajúci strelný prach však nakoniec rozhodli.

Veliteľom sa na oboch stranách podarilo dosiahnuť uspokojivé podmienky kapitulácie. Mužstvo mohlo odísť síce bez zbraní, ale zato slobodné. Dôstojníci si smeli ponechať svoje osobné zbrane a dokonca aj hodnostné označenia. Turci takto chceli

vzdať úctu nielen statočným obrancom, ale snád' aj napraviť skutok svojich predchodcov. Svedčí o tom aj skutočnosť, že sám turecký veliteľ 31. augusta skoro ráno osobne vypravádzal z jaskyne vychádzajúcich vojakov. Dôstojníci víťaznej strany dostali peňažnú odmenu, rakúski velitelia osobitné, pamätané fajky. Vzhľadom na to, že obe krajiny boli vo vojne, dnes už ťažko pochopíme ich správanie, v tom čase to však bol pomerne častý jav.

Po odchode rakúskych vojakov sa v jaskyni iba nakrátko usadil turecký strážny oddiel. Jaskyňa sa postupne ocitla mimo bojovej línie a na ďalších sto rokov zostala, okrem sporadických návštev cestovateľov, opustená.

V roku 1898 ju však opäť obsadila armáda. Boli to opäť príslušníci 25. pešieho pluku, ktorí si prišli uctiť pamiatku svojich predchodcov. V máji spomínaného roku nielen že jaskyňu vyčistili a pristavali k nej nové drevené schodisko, ale slávnostne, za prítomnosti viacerých významných hostí, osadili pri vchode do jaskyne pamätnú tabuľu. Zorganizovali aj veľkú slávnosť, kde sa okrem vojenskej hudby ozývali aj početné prejavy v maďarskom a nemeckom jazyku. Dobrým vínom rozjarení dôstojníci nakoniec oficiálne poďakovali prírode za taký skvelý výtvor a vyjadrili želanie, aby ani oni v ničom nezaostali za svojimi slávnymi predchodcami.

Celá spoločnosť sa nakoniec odobrala loďou po Dunaji do Oršovej, kde sa v hostinci u "Uhorského kráľa Mateja" uskutočnila skvelá, rozlúčková recepcia. Je to dodnes živý, dobrý zvyk, ktorý dodržiavajú mnohé jaskyniarske skupiny. Jaskyniari sa však správajú lepšie, ako vtedajší cisárski dôstojníci, pretože u miestnych obyvateľov sa potom dlhý čas, ako ocenenie kvality a hlavne kvantity pri konzumácii alkoholických nápojov používalo prirovnanie – pije ako cisársky dôstojník. Žiaľ želanie dôstojníkov 25. pluku, nezaostať vo vojenskej sláve za svojimi predchodcami sa čoskoro naplnilo. Vypukla prvá svetová vojna a tento pluk, aj keď neskôr v značne reduovanom stave sa ešte dožil jej konca. K plánovaným úpravám a pravidelnej starostlivosti o jaskyňu sa však už jeho dôstojnícky zbor nedostal.

Literatúra:

Képes Folyóirat a Vasárnapi ujság füzetekben. 24 kötet. Ed. Nagy, M. Budapest 1898. s.111-113.
Az ostrák-magyar monarchia irásban és képen. Budapest 1897. 444 s.

Poznámka k pôvodu mena Baradla – jaskyne pri Aggteleku

Vladimír Košel

O pôvode mena Baradla – najznámejšej jaskyne Maďarska ležiacej pri Aggteleku jestvujú maďarské i slovanské resp. slovenské verzie.

Evanjelický kňaz z Ochtinej Ladislav BARTHOLOMEIDES v svojej monografii o Gemerí vydanej v rokoch 1805-1808, meno *Baradla* vidí v slovanskom pôvode (*origine slavicum*), a to zdôvodňuje latinským výkladom, ale bez použitia príslušných slovenských výrazov. Opisuje to ako miesto odkiaľ vane z podzemia “exhalat nebulam fumosque volucres” exhalát hmlovitý, dymiaci či pariaci sa. Ako latinský ekvivalent tu použil výraz *Sudatorium*, čo pôvodne bol termín pre označenie parného kúpeľa. Slovenské slová a nemecké paralely “slowakischen Para = Dunst a “Paradlo = dampfender Ort” použil v literatúre až SCHMIDL (1857, p. 593) v svojej cestopisnej reportáži o návšteve tejto jaskyne v roku 1856. Staršie, ale ani novšie verzie na iné odvodenie mena nie sú mi známe. V neskoršom článku o Baradle od F. V. SASINKA z 1865 (LALKOVIČ 2000) sa opakuje odvodenie mena Baradla od pary.

Priznám sa, že nemôžem sa rozpačovať, či som niekedy videl suchú jaskyňu, z ktorej by sa v zime doslova parilo. Že z jaskyne uniká teplý a vlhký vzduch to sa dá poznať len podľa zmrznutej sriene v okolí vchodu. Iné je to ale u jaskýň z ktorých vyteká voda, tiež u prameňov a vyvieráčiek. Tu za mrazivých teplôt možno pozorovať paru unikajúcu z ohriatej vody v podzemí. Tu by sme mohli použiť výraz *paridlo*. V oddávna známom vchode do jaskyne *Baradla* však výtok vody nejestvuje a navyše, v tom čase mala *Baradla* len jediný vchod, čiže patrila skôr do kategórie statických jaskýň len s miernym únikom teplého vzduchu navonok.

Nielen z tohto dôvodu, ale najmä z jazykového, pravdepodobnejšie sa mi javí odvodenie mena *Baradla* od slova *bradlo* (odvodenina od slova *bradlo* je *bralo*). *Bradlo* je zasa odvodené od slova *brada* (HOLUB & KOPEČNÝ 1952). *Brada* je nápadný a výrazný útvar, ktorý sa vyníma na tvári

človeka a najmä zarastená zvyrazňuje črty muža. *Bradlo* je zasa skalnatý útvar, ktorý sa nápadne vyníma v inak často jednotvárnom vzhľade prírody. A práve takéto nápadné skalisko – *bradlo* (*bralo*) obklopuje starý vchod do jaskyne pri Aggteleku. Množné číslo od základu *bradlo* sú *bradlá* ako rozčlenené alebo mohutné skalisko a stačí pridať medzi dve prvé spoluhlásky písmeno “a”, a máme tu slovo *baradla*. Vsúvanie samohlásky medzi 2 spoluhlásky je pre mnohé jazyky charakteristické a azda sa tým uľahčila výslovnosť slovanského slova v maďarčine. V tejto súvislosti je zaujímavé, že *Bradlo* ako meno pre uvedenú jaskyňu použil K. KUZMÁNY v článku v roku 1852 (LALKOVIČ 2000). Toto meno ale vzniklo poslovenčením mena *Baradla* a nie odvodením z pôvodného slovenského výrazu *bradlo* v zmysle skala. Záverom poznamenávam, že slová *bradlo* a *bralo* sa vyskytujú len v slovenčine a češtine. Nenašiel som ich ani vo východoslovanských ani v južnoslovanských jazykoch a ani v poľštine (Wiesław Wojcik in litt.). Takéto slovo sa nenachádza ani v Slovníku jazyka staroslovenského (Academia, Praha) i keď to nemožno považovať za vyčerpávajúci zdroj. Teda meno *Baradla* je bezosporu pôvodu slovenského.

Literatúra

- BARTHOLOMEIDES, L., 1805-1808: Inclyti superioris Ungariae comitatus gömöriensis notitia historico-geographico statistica. Typis J. C. Mayer, Leutschovie, VIII+782 pp., 1 obr.
- HOLUB, J., KOPEČNÝ, F., 1952: Etymologický slovník jazyka českého. SNU, Praha.
- LALKOVIČ, M., 2000: Jaskyne očami slovenskej literatúry do roku 1918. Slovenský kras, 38: 93-126.
- SCHMIDL, A., 1857: Die Baradla-Höhle bei Aggtelek und die Lednica-Eishöhle bei Szilitze im Gömörer Comitate Ungarns. Sitz.-Ber. Kais. Akad. Wiss., Math.-naturwiss. Cl., 22 (1856): 579-621.

Ochrana krasu a jaskýň

4. seminár speleologickej strážnej služby

Pavol Staník, koordinátor speleologickej strážnej služby SSJ

V dňoch 12. – 13. novembra 2004 sa konal v rekreačnom zariadení Pružina-Priedhorie v malebnom prostredí Strážovských vrchov štvrtý seminár speleologickej strážnej služby. Tento organizovala Správa slovenských jaskýň s výraznou pomocou Slovenskej speleologickej spoločnosti, konkrétne miestnych jaskyniarskych klubov Strážovské vrchy a Dubnica nad Váhom, ktoré zabezpečili terénne akcie. Na seminári, ktorého sa zúčastnilo 51 strážcov z tridsiatich skupín SSS, sme privítali aj starostu obce Pružina Ing. Jána Janigu a zástupcov CHKO Strážovské vrchy.

V prvý deň po chutnom obede privítal zúčastnených vedúci úseku ochrany jaskýň SSJ RNDr. Pavel Bella a predseda SSS Mgr. Bohuslav Kortman. Nasledoval blok prednášok, ktorý začal RNDr. Ľudovít Gaál pohľadom na problémy speleologickej stráže prírody. Čisteniu a uzatváraniu jaskýň a iných krasových javov sa venoval P. Staník. Nasledovala

prednáška RNDr. Zuzany Višňovskej, ktorá vhodnou a prístupnou formou predstavila najmenších obyvateľov jaskýň – bezstavovce. Ďalšie prednášky boli venované bezpečnosti pohybu v jaskyniach. Túto tému vo svojej prednáške veľmi dobre rozobral RNDr. Jaroslav Stankovič, ktorý rozprával o jednolanej technike, pádových faktoroch, vlastnostiach lán a o všetkom nebezpečnom a zlom, čo nás môže v jaskyniach postihnúť. O úrazoch a poskytnutí prvej pomoci prednášal MUDr. Marcel Sedlačko z horskej záchrannej služby. Táto téma strážcov výrazne zaujala a počas jeho prednášky sa rozvinula živá diskusia k danému problému. Na záver nám B. Kortman predstavil kras Strážovských vrchov a pozval strážcov na prehliadku niektorých jaskýň, ktorá bola v pláne nasledujúci deň. Pre nepriaznivé počasie sa namiesto štyroch terénnych akcií uskutočnili len dve – do Pružinskej Dúpnej a Otcovej jaskyne, ktorá zaujala všetkých svojou jedinečnou a rôz-

Z prednášok seminára

Foto Pavol Bella

norodou výzdobou. Veľká škoda, že sme sa nedostali do najvýznamnejšej jaskyne Strážovských vrchov Četníkovej svadby.

Záverom by som chcel poznamenať, že speleologická strážna služba si našla svoje miesto v ochrane prírody a jaskýň. Strážcovia – aktívni jaskyniari, ktorí sú členmi SSS, sa vo svojich rajónoch pohybujú už dlhé roky a dôverne ich poznajú. Plnia jednu z rozhodujúcich úloh pri ochrane krasu.

Upozorňujú na problémy, ktoré sa v daných lokalitách vyskytujú alebo môžu vzniknúť. Vďaka nim boli vyriešené problémy znečistenia, ktoré mohli mať vážne následky na kvalitu pitnej vody, prípadne deštrukciu jaskynnej výzdoby. Pomáhajú pri riešení problémov nelegálnej komerčnej činnosti zameranej na ničenie jaskynnej výzdoby, zber jaskynnej fauny, paleontologických a archeologických nálezov.

O nás s nami

Z listu jaskyniarom

V sobotu 13. novembra sa nám, mne a môjmu kamarátovi Mirovi, splnil dávny sen – pozrieť si nejakú jaskyňu v našom okolí. Využili sme príležitosť, že Laco Bajzík a Miro Kocúrik išli práve do jaskyne Četníkova svadba a boli ochotní nás zobrať so sebou.

Počasie nám v ten deň neprialo, bolo chladno a stále drobne pršalo, ale my sme sa od nášho zámeru nedali odradiť. Výstup k jaskyni sme zvládli vcelku v pohode, mali sme nejaké občerstvovacie prestávky. Po prezečení do kombinéz, Laco mi ochotne požičal svoju, sme vstúpili do jaskyne.

To, čo sme zažili počas vyše dvojhodinového pobytu v jaskyni, mne a môjmu kamarátovi doslova vyrazilo dych. Pre nás hrôzostrašné, niekedy až neprekonateľné plazivky a úzke komíny, na druhej strane nádherná výzdoba, to všetko v nás zanechalo nezabudnuteľný zážitok na celý život. Až teraz sme pocítili na vlastnej koži, čo je to objavovať v jaskyni nové priestory. Klobúk dole pred vašou odvahou, jaskyniari. Presne tak ako v tej pesničke "Jaskyniari, to sú chlapi ozajstní..."

Unavení, ale plní fantastických zážitkov sme sa vrátili šťastne domov.

Chceme sa poďakovať našim vynikajúcim sprievodcom, ale hlavne všetkým členom jaskyniarskeho klubu Strážovské vrchy za vynaloženú námahu, úsilie a obetavosť pri objavovaní a sprístupňovaní podzemných krás. Prajeme všetkým jaskyniarom veľa hodnotných nových objavov a dovidenia niekedy nabudúce znova v jaskyni.

Dušan Bačík a Ing. Miroslav Sečány

Príroda a jaskyne očami žiačky 9. B

Čo pre mňa znamená príroda, ktorá ma obklopuje? Ktoré tajomstvá prírody ma upútali?

Pozemská príroda je nádherná. Keď kráčam lesom, vždy ma upúta šum vetra vo vrcholoch stromov, spev vtákov, žblnkot potôčika...

Práve tento potôčik môže niekedy vytvárať podzemný raj, o ktorom sa nám ani nesníva. Jaskyne.

Jaskyne ma vždy priťahovali svojou rozmanitosťou a dokonalosťou. V jaskyni môžeme nájsť presne to, čo na zemskom povrchu. Rastú tam lesy kvapľov, začujeme žblnkot potôčika, uvidíme, ako sa zatrbliece jazierko, keď naň zasvietime. V niektorých môžeme dokonca nájsť večne spiaci vodopád.

Cez úzke plazivky, ktoré veľa ľudí odradia, sa dá pretisnúť do priestorov, kam ľudská noha ešte nevkrčila. Možno je škoda, že sa tam dostaneme, ale keby sme aspoň čiastočne nevedeli o záhadách prírody, ako by sme si ju mohli vážiť a chrániť ju?

Keď kráčate jaskyňou, kocháte sa jej krásou a myslíte si, aká je pevná, ako dlho tu vydržala...

Zrazu dôjdete k závalu. Spadol strop? Zosypali sa steny? A vtedy si uvedomíte, že tak, ako je zraniteľná táto jaskyňa, je zraniteľná a ohrozená aj celá príroda.

Opäť kráčam lesom. Počúvam šum vo vrcholoch stromov, spev vtákov, žblnkot potôčika a uvedomujem si: ak budeme prírodu ničiť, čo vlastne aj robíme, moje deti toto všetko už nemusia zažiť. Zostáva mi dúfať, že my ľudia sa spamätáme a zastavíme to ničenie.

Ak sa tak nestane, azda príroda sama zakryje vchody do podzemných krás, aby sme nezničili tie pevné, dlhotrvajúce a zároveň také zraniteľné jaskyne...

Jana Pokrievková

SPOLOČENSKÉ SPRÁVY

Úspešných 70 rokov

Je to vlastne len nedávno, necelých 41 rokov, čo sme spolu stáli pri zrode Speleologického klubu Slovenský raj v Spišskej Novej Vsi. A len malý okamih 10 rokov uplynul, čo sme s našim jaskyniarskym priateľom oslavovali jeho 60 rokov veku. A je tu opäť 8. január 2005 a nám v jaskyniarskom klube, ale nie len nám, prichodí povedať všetkým nahlas, že Ing. Ján Tulis sa v dobrom zdraví a stále zavalený jaskyniarskou robotou dožíva neobyčajného výročia.

Už pri šesťdesiatke sme uviedli prierez jeho dovtedajším životom. Na prelome tisícročí ukončil síce svoj profesný život geológa v zamestnaní, avšak ustavične využíva svoje schopnosti odborníka v geológii a karsológii nielen v jaskyniarskych aktivitách, ale tiež v poznávaní a ochrane prírody pre národný park Slovenský raj, ale aj mimo neho.

Od roku 1969 je vedúcim Speleologického klubu. V činnosti klubu sa prejavil nielen pri organizovaní, ale aj vo fyzickom nasadení pri terénnych akciách, dokumentovaní a odbornom hodnotení krasových javov. Propagoval jaskyniarstvo vo verejnosti, na odborných podujatiach, organizoval výstavy, exkur-

zie a klubové jaskyniarske týždne. Rozsiahla je jeho činnosť popularizačná, ale predovšetkým odborná. Jedným z dôkazov je monografia Jaskynný systém Stratenskej jaskyne. Osobitne treba oceniť vybudovanie a vedenie archívu máp a správ klubu, v ktorom sú precízne uchovávané údaje o činnosti a dokumentácia všetkých jaskýň na území Slovenského raja od počiatku činnosti klubu. Je to jeho zásluha.

Od roku 1990 počas 8 rokov viedol ako predseda činnosť SSS na Slovensku. Spolu s výborom SSS úspešne preklenuli veľmi ťažké obdobie organizačných zmien a finančných ťažkostí a zabezpečili úspešnú činnosť dobrovoľných jaskyniarov.

Toto pripomenutie jaskyniarskych aktivít je veľmi stručné a neúplné. Napriek tomu ho však robíme preto, aby sme mu pri jeho jubileu poďakovali za to, čo pre klub a SSS urobil, popriali trvalého zdravia, vytrvalosti, osobných a jaskyniarskych úspechov.

Za Speleologický klub Slovenský raj

Ladislav Novotný

Blahoželáme jubilantovi

Foto Z. Hochmuth

Ing. Ondrej Bolaček – päťdesiatnik

Pri myšlienke, čo všetko zaželať jubilantovi zisťujeme, ako ten čas neúprosne letí. V jaskyniarskom živote akoby tento proces prebiehal dvojnásobne rýchlo. Platí to aj o vedúcom skupiny Speleo Rožňava, Ing. Ondrejovi Bolačekovi, ktorý 15. 11. 2004 oslávil svoje 50. narodeniny. A pritom, akoby to bolo len včera, keď sa nechal poprvýkrát zlákať čarom podzemných krás.

Prvý dotyk s jaskyniarstvom zaznamenal v roku 1973 v rodnej Rožňave, počas štúdia na gymnáziu – SVŠ P.J.Šafárika. Už vtedy bolo vo hviezdach napísané, že podzemie sa má stať doménou jeho života. Pritáhovalo ho, fascinovalo. A tak po ukončení SVŠ pokračoval v štúdiu na Vysokej škole technickej v Košiciach, odbor banská geológia. Tu založil spolu s kamarátom, už nebohým L. Herényim pri horolezeckom oddieli Slávia VŠT speleologickú sekciu. Po skončení VŠ absolvoval základnú vojenskú službu v Brne, kde nadviazal spoluprácu a pôsobil s jaskyniarskou skupinou Suchý Žleb. V roku 1978 začal svoju profesionálnu púť v podniku Železnorudné bane, závod Nižná Slaná, kde pôsobí až dodnes, v súčasnosti ako ekonomický riaditeľ firmy Siderit.

Ing. Ondrej Bolaček, alebo inak Bandy, sa ako jaskyniar profiloval popri starej generácii významných rožňavských jaskyniarov. Silná tradícia a cenné skúsenosti, ktoré ako banský inžinier mohol doplniť vlastnými odbornými znalosťami, podporené osobnou motiváciou, to boli devízy, ktoré nemožno nevyužiť. V r. 1980 sa stal členom jaskyniarskej záchrannej služby, keď práve v Rožňave vzniklo

jedno z dvoch záchranných družstiev v rámci SSS. Ako profesionál je tiež členom banskej záchrannej služby. Je to nádherná symbióza záľuby a odbornej profesie.

Bandy je obľúbený pre svoju priateľskú povahu, vždy upútal vlastným originálnym humorom. Medzi jaskyniarmi je ale všeobecne známy ako vynikajúci organizátor a tiež pre svoju ochotu zúčastniť sa podujatí všakovakého druhu, odvážne jaskyniarske akcie nevynímajúc. Dokáže sa vynásť v náročných a stresových situáciách, o aké pri činnosti pod zemou nie je núdza. Treba spomenúť niekoľko významných akcií, ktorých sa priamo zúčastnil. Počnúc rokom 1977 – expedícia do slovinského Lipiško Brezno a Brezno pri Gamsovej Glavici. V r. 1978, ktorý bol veľmi významným pre rožňavských jaskyniarov, predovšetkým z pohľadu speleoalpinizmu, teda prekonávania vertikálnych systémov, to bol rakúsky Schneloch, a hlavne účasť na slovenskej expedícii Jean Bernard '78. Z 15-člennej výpravy zostavej na základe testovania speleoalpinistických schopností bolo 8 rožňavčanov. Účastníci expedície vtedy prešli celý dovtedy známy jaskynný systém a vytvorili nový československý hĺbkový rekord (-1298 m). V rámci tohto podujatia absolvoval Bandy aj prechod systémom Lamprechtsofen. V r. 1979 sa zúčastnil expedície Gouffre Berger vo Francúzsku a v r. 1981 v španielskej Sima GSEM. V r. 1983 sám zorganizoval výpravu do krasových oblastí severnej časti Bulharska neďaleko miest Plevno a Karlukovo.

Okrem speleoalpinizmu sa Bandy venoval aj prieskumným prácam. V r. 1984 získal strelmajstrovský preukaz na osobitné druhy ťhacích prác v jaskyniach. Vďaka nemu sa tak začali bežne využívať ťhacie práce na prekonávanie kompaktných úsekov. Možno spomenúť jeho pôsobenie v lokalitách Veľký závrť na Silickej planine, Krásnohorská jaskyňa, ponor Jašteričieho jazera a v roku 1991 prekonanie výverového sifónu v Hučiacej vyvieracke pri Kunovej Teplici. Z posledných rokov neide nespomenúť známu tragickú udalosť so šťastným koncom v januári 2002 v maďarskej jaskyni Bódvarakó, kde (popri množstve ďalších jaskyniarov) prispel významnou mierou k záchrane jaskynného potápača. Náš oslávenec vtedy dostal cenu primátora mesta Rožňava a prevzal z rúk maďarského konzula vyznamenanie vlády Maďarskej republiky.

Pre svoje dobré vlastnosti a schopnosti, s postupným odchádzaním generácie starých jaskyniarov, prevzal Bandy aj bremeno zodpovednosti za činnosť Speleo Rožňava, keď sa v r. 1988 stal vedúcim skupiny. Mimo rokov 1997-99 vykonáva túto funkciu dodnes a hoci ho v poslednej dobe mimoriadne tlačia hlavne profesionálne povinnosti, venuje svoj čas a energiu vybavovaniu jaskyniarskych formalít, zhá-

ňaniu sponzorských peňazí, reprezentačnej činnosti a organizovaniu akcií či koordinačnej činnosti. Počas svojho pôsobenia nadviazal významné kontakty s jaskyniarmi nie len doma, ale i v Česku, Maďarsku, Poľsku, Slovinsku, Francúzsku a inde.

Náš jubilant sa popri jaskyniarstve venoval množstvu ďalších aktivít, z ktorých ho dodnes drží turistika – každoročne sa zúčastní niekoľkých významných turistických podujatí. Má aj umelecké vlohy. Ako scenárista a režisér bol pri zrode dvoch dokumentárnych filmov o jaskyniarstve: "PHMr. Štefan Roda spomína ...Gombasecká jaskyňa 50-ročná" a "Raz vidieť je viac ako stokrát počuť".

Práve pri tvorbe prvého z nich pán Štefan Roda povedal: "Jaskyniarstvo ... je tam, kde vzniká priateľstvo." A taký je aj Bandy Bolaček. Svoj život zasvätil podzemiu a neprestáva byť kamarát. Prevzal a naplnil odkaz svojich jaskyniarskych učiteľov.

Na záver Bandy, dovoľ zaželať Ti pevné zdravie, stále sviežu kreatívnu myseľ a veľa príjemných chvíľ v prírode do mnohých ďalších liet.

Za Speleo Rožňava

Bartolomej Šturmann

Jubileá 2005

Vek	titul	priezvisko	meno	dátum	rok	skupina
50		Šišková	Miluše	22. 08.	1955	JS Adama Vallu
		Púček	Dušan	28. 09.	1955	JS Adama Vallu
		Šupica	Pavol	09. 06.	1955	JS Adama Vallu
		Absolon	Ľuboš	02. 05.	1955	Speleo Bratislava
		Dunajský	František	07. 10.	1955	OS Liptovská Teplička
		Valaštiak	Milan	28. 08.	1955	JK Lotovský Trnovec
		Motúz	Stanislav	10. 10.	1955	SK Rokoš
		Kardoš	Miroslav	06. 08.	1955	JK Strážovské vrchy
		Caban	Július	28. 04.	1955	OS Tisovec
		Brandejský	Milan	12. 10.	1955	OS Veľká Fatra
		Hajšo	Ľubomír	31. 01.	1955	OS Uhrovec
		Peško	Matúš	19. 04.	1955	nezaradený
60		Chmela	Petr	23. 03.	1945	JS Adama Vallu
	Ing.	Borcovan	Miroslav	15. 12.	1945	OS Čachtice
65		Kubiš	Ján	09. 10.	1940	OS Čachtice
		Obetko	Milan	17. 09.	1940	JK Dubnica nad Váhom
70	Ing.	Cebecaurer	Ivan	30. 12.	1935	Speleo Bratislava
	Ing.	Tulis	Ján	08. 01.	1935	SK Slovenský Raj
75	RNDr.	Kubíny, CSc	Dušan	02. 02.	1930	nezaradený
85	RNDr.	Droppa, CSc	Anton	30. 06.	1920	nezaradený

Spomienka na Vlada

Vždy s blížiacim sa 16. decembrom mám zvláštne mrvenie v krížoch, spôsobené spomienkami na tragický deň, ktorý navždy ukončil životnú púť nášho priateľa Vladimíra Žikeša.

Ešte večer pred samotnou akciou sme sedeli v jeho chate v Demänovskej doline a pripravovali ďalší zo série pokusov o prekonanie prítokového sifónu v Pekelnom dome Jaskyne slobody. Vonku poriadne mrzlo. Za oknami izby obloženej z každej strany knihami, viseli siahodlhé cencúle, v krbe horel oheň. “Dáte si čaj páni?” znela otázka z kuchyne. Za niekoľko okamžikov položil na stôl sklenenú kanvicu prikrytú zaváraninovým viečkom, v ktorej sa lúhoval anglický čaj. (Bol silnejší ako káva a tak dostal dôverné meno “magorák”)

“Zajtra pokiaľ bude trojuholník otvorený, skús prienik.”

“Bfť, tam dole je riadna zima, oblečiem si dva neoprény, len sa musím dobre vyvážiť. Pôjde so mnou ako záložný potápač M. Súlovec, ak by som potreboval pomoc.”

Naša debatu ukončili dofajčené marsky a vypitý čaj niečo po polnoci. Ráno som absolvoval so skupinou nemeckých jaskyniarov prechod Pustá – Sloboda a na obed sme sa podľa dohovoru stretli na Jaskyni slobody. Bol tu aj L. Kokavec, I. Kundis, M. Súlovec a P. Herich. Transport do Pekelného domu netrval dlho a tak po chvíli boli obidvaja potápači usstrojení. Vlado sa zanoril ako prvý, po piatich minútach aj M. Súlovec. Pri potápaní sa čas pomaly vlečie, je však neúprosný. Je nám všetkým jasné, že na zostup a výstup zo sifónu má Vlado vzduch len na 20 minút! Keď sa začal čas napínať, nervózne sme predupkávali a svietili do kalnej vody. Po dvadsiatich piatich minútach sa vynoril M. Súlovec, úplne skrehnutý, vypadla mu automatika z úst a niečo nezrozumiteľne vravel, že Vlada nevidí a že kalenie spôsoboval on, lebo mu bola zima. Posielame ho s doprovodom z jaskyne a čakáme ďalších 15 minút. Zo sifónu prúdila len tichá neskalená Demänovka.

Bol čas sa rozhodnúť. Opúšťam Ľuba a z pokladne jaskyne telefonujem J. Kucharovičovi a J. Hlaváčovi.

Sú dve možnosti:

1.) Buď Vlado preplával na druhú stranu sifónu a nemá dosť vzduchu na návrat. Tým pádom vydrží aj niekoľko hodín, kým príde záchrana.

Druhú možnosť sme si radšej nepripúšťali.

Po niekoľkých hodinách prichádza J. Kucharovič z Trenčína na policajnom aute (jeho sa cestou poka-

zilo). Nasledoval transport do Pekelného domu. Už tu bol aj J. Hlaváč a JZS s náčelníkom P. Mitterom. V tichosti ustrojujeme ďalšieho potápača na polystyréne pred sifónom. Nasleduje zanorenie a po niekoľkých desiatich minútach vidíme vychádzať svetlo zo sifónu. Jedno sa hýbe, druhé nie! To, čo nasledovalo po vynorení, sa len ťažko opisuje.

“To predsa nemôže byť pravda,” opakoval Ľubo, “už nežije...!”

Ubehlo neuveriteľných dvadsať rokov a my sa rok čo rok stretávame pri vyvieraní Demänovky. Aj miesto pod skalou, cez ktoré svojho času preplával do Jaskyne vyvieranie, je dnes neprieľezne zanesené žuliakami. Tiene z poskakujúcich plamienkov v nás oživujú myšlienky na staré dobré časy.

Ved' kto by zabudol na usmiatu tvár, dlhé vlasy česané dozadu, kockovanú košeľu, hnedé menšestráky, na nohách popradky a samozrejme mohutnú bradu, ktorá nám vždy bola nedosiahnuteľným vzorom. Pritiahol si nás ako otec svoje deti a neúnavne zasväcoval do tajov čarokrásnej Demänovskej doliny. Zimné bivaky na Sedle Javorie, Jaskyňa Kosienky, stavba zrubu pod jaskyňou, ale i týždňové pobyty v Pustej, Sezamova jaskyňa v Mošnickej doline, Lehotská kamenica, Pavúčia jaskyňa a nakoniec i tretí čerpací pokus o spojenie Systému demänovských jaskýň, je len časť Vladovho pôsobenia v doline. Jeho zranené koleno mu nedovoľovalo kráčať s nami každý druhý týždeň na Krakovu hoľu a tak si našiel lásku v potápaní. V začiatkoch na Liptovskej Mare a následne v Jaskyni Pustej – Achátový dóm (1981), Pieskový dóm (1983). Zdokonaľoval svoju výstroj a pripravoval sa na vodnú spojnicu medzi Jaskyňou Vyvieranie a Jaskyňou Slobody. V priebehu siedmich mesiacov (1982 – 1983) postupne sólovo prekonal päť sifónov a spojil obidve jaskyne. Následne s L. Kokavcom prekonal i 6. a 7. sifón v Jaskyni Slobody. Jeho veľkým snom bolo prebádať vodnú cestu od ponorov na Lúčkach až po Jaskyňu Vyvieranie.

Tragická nehoda navždy prerušila jeho mladý život v nedožitých 33. rokoch. Keď sme 16. decembra 1989 zapalovali sviečky, zrazu sa zabľýskalo, zadnel hrom a pustil sa tichý dážď. Bol tam totiž s nami náš priateľ, kamarát, zakladateľ skupiny Demänovská Dolina Vlado ŽIKEŠ.

Ďakujeme Ti za všetko, Vlado...

za demänovských jaskyniarov Jano

Summary

The last issue of Bulletin of Slovak Speleological Society in the year of 2004 brings on mainly contributions about research and its history in inland localities. From an introductory contribution written by J. Dzúr we learn more about a formerly advised discovery of The Žikeš' hall, being situated up the stream of underground river of Demänovka in The Demänová cave system. To the article a colourful profile in the 4th page of the Bulletin cover is answered. The meaningful discovery accompanied by unexpected problems in the karst of Muráň is described by T. Máté and M. Horčík from The Speleogroup of Drienka. Their another documentary contribution on shorter caves is from the same terrain. Newly discovered caves in the most eastern pseudokarst area of Slovakia are described by P. Holúbek, J. Ducár and M. Bural' – an employee of The National Park Poloniny. The Lačnov' canyon in the Branisko range of mountains became an object of review surface research by The Commission for speleodiving being reported here by Z. Hochmuth and R. Košč. A member of the same comission is S. Danko, who writes about a documentation of water cave of Helena in Medzev' upland (in the eastern edge of The Slovak karst). We also decided to publish a documentary report as well as a map concerning The Cave under Brtkovica, whose author is late Peter Hipman. Both weren't published until now and could be considered as an example of accountable documentation.

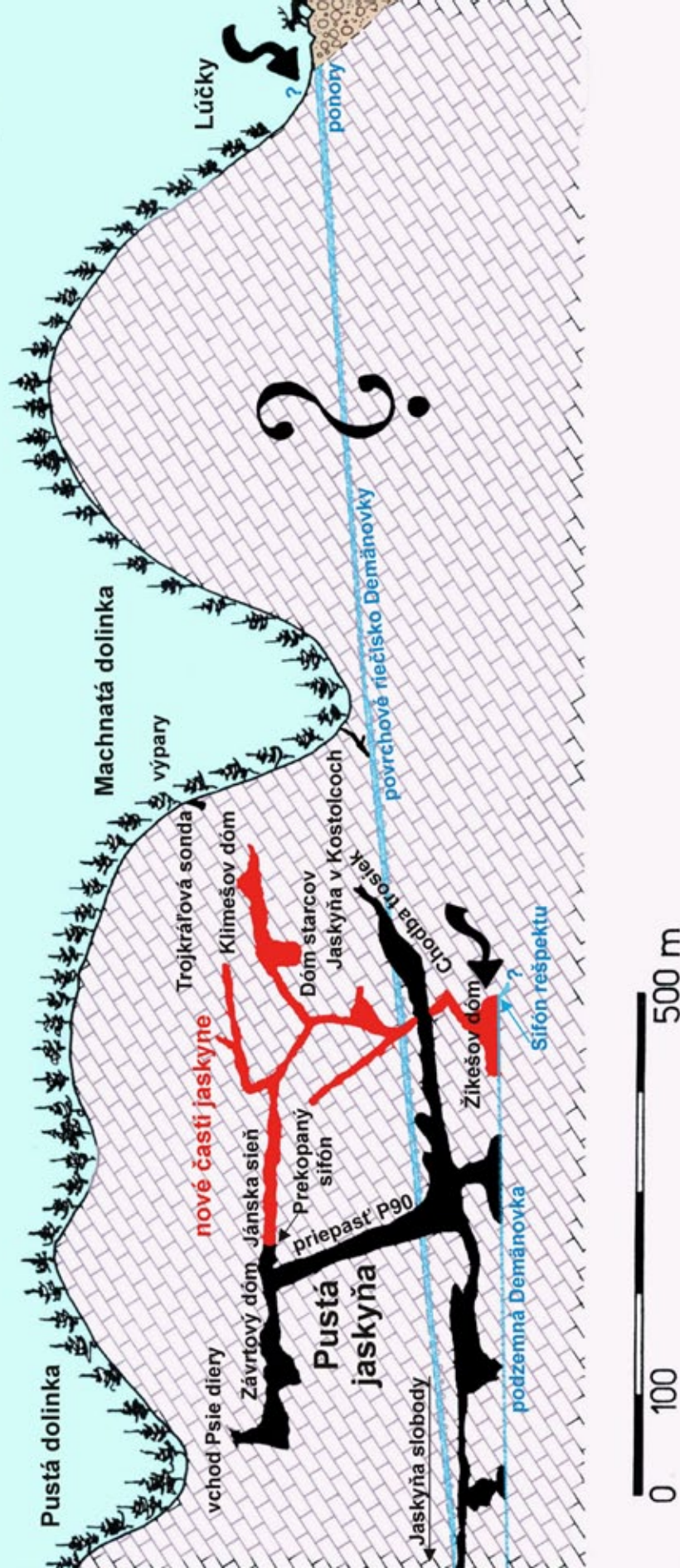
From the contributions connected with a history of speleology, an article about a cave in Danube' gorge in recent Romania written by P. Derfiňák will take up an interest. Also a contribution to polemics as to the name origin of "Baradla" written by V. Košel will impress readers. From jubilees: chairman of The Speleogroup of Slovak paradise, Mr. J. Tulis – honorary chairman of Slovak Speleological Society, who headed our organization in difficult conditions for two innings, lasted out his seventies. Also confirmed chairman of The Speleo Rožňava speleogroup, Mr. O. Bolaček, lasted out his fifties.

Compiled by Zdenko Hochmuth

Translated by Gabriel. Lešínský

Zidealizovaný rez S-J juhozápadnej časti Krakovej hole, Demänovská dolina, 2x prevýšený

K mape Dr. A. Droppu z roku 1965 doplnil P. Holúbek,
počítačové spracovanie J. Sýkora, stav k 13.3.2004